

ปัญหาองค์กรผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยสิทธิของจำเลยที่ได้รับการเยียวยา
ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย
แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

กชพร รังษิภโนดร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2558

**Authorized Organization Problems on Right Judgement for the Defendants
who had been remedied under Victims Compensation Act and
Compensation and Cost for Criminal Defendants 2001**

Kodchaporn Rungsipanodorn

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาองค์กรผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยสิทธิของจำเลยที่ได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
ชื่อผู้เขียน	กชพร รังษิภโนคร
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา มีการพัฒนาองค์กรในกระบวนยุติธรรมเพื่อให้มีความสอดคล้องกับภาระหน้าที่และเอื้ออำนวยต่อความเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน (Justice for all, All for Justice) รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้มีเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนยุติธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของประชาชน แต่เมื่อกระบวนการยุติธรรมมีความผิดพลาด (Wrongful Conviction) ความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice) รัฐในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองต้องเข้าเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดจากความผิดพลาดนั้น หนทางแห่งการเยียวยาอันเป็นเรื่องรัฐสวัสดิการ (Stage Welfare) จึงเป็นหนทางที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเป็นตัวเงิน เพื่อบรรเทาความเสียหายแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ในระดับหนึ่ง

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า หลักเกณฑ์ทางกฎหมายบางประการ ในการขอรับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจากรัฐ ยังมีปัญหาต่อการเข้าถึงการได้รับการเยียวยาเนื่องจากจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้อง เพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยในคดีนั้นๆ เมื่อศาลพิจารณาแล้วเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์แต่พยานหลักฐานยังไม่อาจชี้แจงที่จะพิสูจน์จนสิ้นสงสัยได้ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จำเลยกรณีเหล่านี้จะไม่ได้การเยียวยาจากรัฐเพราะขาดองค์ประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 20(3) แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่ต้องการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เพื่อบรรเทาความเสียหาย แม้จะมีใช้ทั้งหมดที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องสูญเสียไปก็ตาม เมื่อมีความ

ผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาคดี ผู้ถูกดำเนินคดีต้องสูญเสียอิสระภาพเพราะถูกคุมขังระหว่างดำเนินคดี รัฐไม่ควรหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ โดยมีคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นเครื่องมือ นอกจากปัญหาอุปสรรคในการตีความแล้ว การพิจารณาคำขอรับคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยคณะกรรมการยังคงมีช่องว่างในการติดตามข้อเท็จจริงในคดี เนื่องจากคณะกรรมการไม่ใช่ผู้ที่พิจารณาคดีซึ่งรับทราบข้อเท็จจริงในคดีมาแต่ต้น แม้จะสามารถขอสำนวนมาศึกษาข้อมูลได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เข้าถึงข้อเท็จจริง เช่น ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีนั้นๆ อีกทั้งยังเป็นการทำงานซ้ำซ้อนก่อให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคำทดแทน ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับการเยียวยาตามสมควร โดยมีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ขัดต่อแนวคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และหลักความรับผิดชอบโดยรัฐ (strict enterprise liability) ซึ่งรัฐไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกี่ยวกับองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องสมควรได้รับคำทดแทนหรือไม่ ควรเป็นองค์กรที่ให้ความเชื่อมั่นแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ที่จะได้รับการพิจารณาสถานที่ที่จะได้รับคำทดแทนอย่างรอบคอบและเป็นธรรมจึงสมควรให้เป็นหน้าที่ของศาลที่พิพากษาคดีนั้นถึงที่สุด เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาว่าจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องนั้นสมควรได้รับคำทดแทนหรือไม่ โดยผู้วิจัยเห็นว่าคำทดแทนนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเลยผู้บริสุทธิ์สมควรได้รับการเยียวยา จึงควรเพิ่มเติมการพิจารณาการสั่งให้จำเลยที่สมควรได้รับคำทดแทนนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันเป็นหน้าที่ของศาล แล้วให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาสั่งว่าคำทดแทนที่จะได้รับเป็นจำนวนเท่าใดหรือตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อันจะเป็นหนทางให้จำเลยผู้บริสุทธิ์เข้าถึงการเยียวยาตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

Thesis Title Authorized Organization Problems on Right Judgement for the Defendants
who had been remedied under Victims Compensation Act and Compensation
and Cost for Criminal Defendants 2001

Author Kodchaporn Rungsipanodorn

Thesis Advisor Assistant Professor Dr. Atchariya Chutinan

Department Law

Academic Year 2014

ABSTRACT

Victims Compensation Act and Compensation and Cost for Criminal Defendants 2001 was enacted to remedy the damages for the victims and the defendant in criminal cases. There was organizations development in the Ministry of Justice in order to conform to the obligations and facilitate the public's access to justice (Justice for all, all for justice) as well as to maintain human dignity, freedom, equality and brotherhood to live together in a society. Justice is an important tool to maintain the peace for the people. But when there is a wrongful conviction or a miscarriage of justice, “state” as sovereignty must get in as a remedy for the damage caused by those errors. The path to healing is a matter of the welfare state. It was a way for innocent defendants to be healed by getting some money to initially mitigate the damage.

According to the study, the researcher found that there were the problems for the defendant to access and get the compensation. The cause of those problems is that when the court gave the benefit of the doubt to the defendant in that lawsuit, the court determined that the defendant is innocent but the evidence was not yet clear enough to reasonable prove that the defendant is innocent. The defendants in those cases will not be healed or get paid by the state because they lack of the composition according to the law laid down in Article 20(3) of Victims Compensation Act and Compensation and Cost for Criminal Defendants 2001. What happened was contrary to the spirit of the law and the concept of criminal proceedings by the state that want to treat people who have been affected by the criminal prosecution. When there is an error in the judicial process, the defendants had lost their freedom because of being detained during the proceedings. The state should not avoid responsibility by cooperating with the committees who

are responsible for determining the compensation and expenses for the defendant in criminal cases. In addition to the problems in interpreting, there still are the gaps in fact tracking by the committees in order to proceed for the compensation and expenses of the defendant. It is because the committees themselves are not in the trial, which acknowledged the facts in the case from the beginning. It is true that the committees can ask for expressions of cases to study, but they may not reach the same facts that the trial court acts on those cases. Moreover, the duplication of effort may cause the delays in determining compensation and innocent defendants may not get appropriate remedies. This could affect the freedom and confidence in the justice system, against the concept of criminal proceedings by the state and the strict enterprise liability that the state could not make the disclaimer.

The researcher would like to suggest some improvements on Victims Compensation Act and Compensation and Cost for Criminal Defendants 2001 about the organization that will serve in determining whether the acquitted defendant deserve compensation or not. The organization should provide confidence for innocent defendant who is going to be considered to receive compensation with attention and fair. This should be the duty of the court itself to determine whether the acquitted defendant deserve compensation or not. The researchers thought that this compensation is a fundamental right that an innocent defendant deserves so it should also be considered and put in the Criminal Procedure Code by the court. Then, the committees should consider ordering how much the compensation is to be given to the defendants as it is in Victims Compensation Act and Compensation and Cost for Criminal Defendants 2001. This will be a way for innocent defendants accessing to remedies in the spirit of the law.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงไปได้หากปราศจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ได้กรุณาให้โอกาส ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้โอกาสผู้วิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านอาจารย์ได้สละเวลามาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ให้มุมมองและแง่คิดต่างๆ แก่ผู้วิจัย รวมถึงชี้แนะแนวทางและแก้ไขข้อบกพร่องในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนคอยติดตามความคืบหน้าและสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร. สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ และดร. กรรภิรมย์ โกมลารชุน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ทั้งให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง ตลอดจนให้ข้อคิดและข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณนายไพบุลย์ เลาหะไพฑูรย์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และนายฉัฐพล ด่านจิตรตรง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิ ที่เสียสละเวลาให้ข้อมูลและแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องนิติกร ฝ่ายคดี ๓ ศาลอาญา และมิตรสหายทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษา ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย

และที่ขาดเสียมิได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครอบครัวอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บิดา มารดา ผู้เสียสละและเป็นผู้ให้โอกาสผู้วิจัยในการศึกษาระดับปริญญาโท คอยสนับสนุนให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และเป็นแรงใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาหรือในทางปฏิบัติได้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ผู้แต่งตำรา ผู้เขียนบทความต่างๆ ท่านที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนผู้มีพระคุณของผู้วิจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.5 วิธีการวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. แนวความคิด ในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.....	9
2.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับการชดใช้ค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญา.....	9
2.2 แนวความคิดในการเยียวยาจำเลยในคดีอาญา	
จากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด.....	16
2.3 แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน.....	20
2.4 หลักเกณฑ์การชดเชยค่าเสียหายในประเทศไทย แนวทางการพิจารณา	
ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.....	29
3. แนวคิด และระบบการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญา	
ตามกฎหมายต่างประเทศ.....	43
3.1 แนวคิดการชดเชยค่าเสียหายในต่างประเทศ.....	43
3.2 ประเทศอังกฤษ.....	45
3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	48
3.4 ประเทศฝรั่งเศส.....	49
3.5 ประเทศญี่ปุ่น.....	52
3.6 ประเทศเยอรมัน.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. ปัญหาต่างๆ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544.....	71
4.1 วิเคราะห์ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา.....	72
4.2 วิเคราะห์ปัญหาอันเกิดจากคณะกรรมการทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน.....	77
5. บทสรุปและเสนอแนะ.....	84
5.1 บทสรุป.....	84
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	86
บรรณานุกรม.....	88
ภาคผนวก.....	93
ก. พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544.....	94
ข. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทน ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546.....	105
ค. บทสัมภาษณ์ นักวิชาการ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและ จำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.....	109
ง. บทสัมภาษณ์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.....	113
จ. Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG.....	116
ฉ. คำแปล.....	122
ช. สรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา.....	129
ประวัติผู้เขียน.....	132

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาของบุคคลอื่นโดยตนเองมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือได้รับผลแห่งความเสียหายนั้นโดยทางอื่นใด และเพื่อเป็นการรับรองสิทธิในการที่จะได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้น โดยข้อเท็จจริงฟังได้เป็นที่ยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จึงเป็นที่มาของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544¹ ซึ่งรัฐตระหนักดีว่าความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมมีโอกาสเกิดขึ้นได้เสมอ แม้ว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาจะได้ใช้ความระมัดระวังแล้วก็ตาม กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ผู้บริสุทธิ์หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีร้องขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้

¹ สมชาย หอมลออ. (2556). *สิทธิของประชาชนผู้บริสุทธิ์*. สืบค้น 15 มกราคม 2556, จาก www.lawonline.co.th

² พระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 คดีใดที่คำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษในคดีอาญานั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความพยานนั้นเป็นเท็จ หรือ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริงหรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 โดยมีสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการบังคับใช้กฎหมาย และมีคณะกรรมการที่พิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งประกอบด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ ผู้แทนกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ผู้แทนสภาพนาความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีอีกห้าคนเป็นกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้³ ทำให้คณะกรรมการมีจำนวนองค์ประชุม 16 คน การพิจารณาแต่ละวาระจึงเป็นการยุ่งยาก แม้จะกำหนดให้มีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้งก็ตาม

จากการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการในการพิจารณา การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญามาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ทำให้ทราบว่า การบังคับใช้กฎหมายยังขาดความคล่องตัว มีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องหลายประการ ทำให้การช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาที่ยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย ในการดำเนินคดีปกครอง เนื่องจากองค์ประกอบหลายประการ อาทิ องค์ประกอบเกี่ยวกับหลักการ ที่มาและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ และทำให้ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเหมาะสม และเท่าเทียมกัน⁴

แต่ปัญหาหลักที่จะทำการหยิบยกขึ้นมาก็คือประเด็นเกี่ยวกับจำเลย ที่ใช้สิทธิร้องขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา แต่ไม่ได้รับการเยียวยา อันเนื่องมาจากการตีความของคณะกรรมการพิจารณาตีความกฎหมายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน

³ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 7.

⁴ จาก การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย, โดย กุลพล พลวัน, 2535, วารสารอัยการนิเทศ, 54(1), น.79.

และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งมีเงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามมาตรา 20 โดยหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ คือ

- (1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ
- (2) ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี และ
- (3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

จากเงื่อนไขที่กล่าวมาข้างต้น มีปัญหาจำเลยในคดีอาญาไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ เพราะเงื่อนไขใน (3) โดยคณะกรรมการพิจารณาตีความตามตัวอักษร ไม่พิจารณาถึงข้อเท็จจริงในคดีอย่างถ่องแท้ ทำให้ผลของการพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ในคดีที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องจำเลย เพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย คำพิพากษาเช่นว่ามานี้ไม่อยู่ในเงื่อนไขที่กฎหมายให้สิทธิที่จะเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ ทำให้จำเลยน้อยคนนักที่จะได้รับค่าทดแทนที่ต้องถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีที่ต้องสูญเสียไป จำเลยบางคนต้องซื้อหาไร่แรงศาลจึงไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวระหว่างการพิจารณาคดี จำเลยบางคนศาลชั้นต้นแม้มีคำพิพากษายกฟ้อง แต่กลับต้องถูกคุมขังระหว่างการอุทธรณ์ เสมือนว่าศาลเองก็ไม่เชื่อมั่นว่าคำพิพากษาของศาลที่ยกฟ้องนั้นถูกต้องแล้ว⁵

ปัญหาของการไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ เหตุเพราะการตีความกฎหมายขององค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งใช้ดุลพินิจในการพิจารณาจากคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก หากศาลพิพากษายกฟ้อง เพราะจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดเท่านั้นที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจะพิจารณายกค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามที่กฎหมายกำหนด เช่นค่าทดแทนจากการถูกคุมขัง ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ค่าทดแทนกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการถูกดำเนินคดี ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ระหว่างถูกดำเนินคดี ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี เป็นต้น

แต่ในความเป็นจริง มีคดีเป็นจำนวนน้อยนักที่ศาลจะพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ถ้าหลักฐานไม่ชัดเจนที่จะยืนยันพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ จึงทำให้คดีจำนวนมากที่ศาลพิพากษายกฟ้อง ด้วยเหตุยกประโยชน์

⁵ สมชาย หอมลออ. (2556). บทความ:ปัญหาการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา. สืบค้น 24 มีนาคม 2556, จาก www.voicefromthais.wordpress.com

แห่งความสงสัยให้จำเลย อาจเพราะมีพฤติการณ์ที่ไม่ชัดเจน หรือพยานหลักฐานไม่แน่นหนาพอ ดังนั้นพฤติการณ์ประกอบคดี หรือข้อเท็จจริงระหว่างพิจารณา โดยเฉพาะการนำสืบพยานในชั้นศาลจึงเป็นจุดสำคัญที่จะบ่งชี้ความชัดเจนของคดี ผู้พิพากษาเป็นบุคคลที่รับรู้ข้อเท็จจริงและเป็นผู้กลั่นกรองข้อเท็จจริงจนทำคำพิพากษา ย่อมจะเป็นผู้รับรู้ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง หรือต้องยกประโยชน์ให้เพราะหลักฐานไม่แน่นหนาพอ แต่ยังคงต้องสงสัยว่าจำเลยไม่บริสุทธิ์ หรือแท้จริงแล้วศาลอาจเห็นว่าจำเลยน่าจะบริสุทธิ์ แต่ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน เช่น คดียาเสพติดที่ตำรวจบุกจับในที่เคหสถานแต่มีจำเลยบางคนที่ต้องถูกจับมาด้วยเพราะอาศัยอยู่ในเคหสถานเดียวกันแต่ไม่ได้มีส่วนในการกระทำความผิด เมื่อทำการนำสืบพยานของกลางในที่เคหสถานจึงเป็นการยากที่จะสามารถแยกแยะได้ว่าจำเลยทุกคนมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่ จำเลยไม่น้อยในเหตุการณ์เหล่านี้จะถูกต้องสงสัยและจับกุมด้วย ทำให้หน่วยงานศาลซึ่งมีหน้าที่กลั่นกรองคดี เป็นผู้ชี้วัดความบริสุทธิ์แก่จำเลย อาจมีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ศาลไม่สามารถพิพากษาชี้ชัดได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์ แต่ยังคงมีมูลที่น่าเชื่อว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด จนเป็นที่มาในการพิพากษาให้ยกฟ้อง โดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

คำพิพากษาดังที่กล่าวมานี้เป็นเหตุให้จำเลยหลายคดีไม่ได้รับค่าทดแทนจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ประกอบกับการพิจารณาโดยคณะกรรมการที่ยึดถือคำพิพากษาเป็นหลักในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยไม่พิจารณาไปถึงข้อเท็จจริง หรือพฤติการณ์ประกอบคดีแต่อย่างใด ทำให้การเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยที่สมควรได้รับจากรัฐไม่ได้รับความช่วยเหลือแต่อย่างใด จำเลยหลายคนต้องถูกตราหน้าจากการเป็นคนถูก หรือต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเพราะศาลมิได้พิพากษาว่าบริสุทธิ์ เหล่านี้เป็นเหตุให้สังคมตัดสินบุคคลเหล่านี้ในทางที่เสื่อมเสีย และขาดโอกาสในการประกอบอาชีพในภายหลัง

จากการที่คณะกรรมการและศาลอุทธรณ์ยังยึดแนวการตีความว่าต้องปรากฏตามคำพิพากษาในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ในลักษณะดังกล่าว จะเป็นทางให้รัฐประหยังบประมาณที่จะต้องจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาได้เป็นจำนวนมาก เพราะแต่ละปีมีคดีที่ศาลยกฟ้องเป็นจำนวนมาก แต่ส่งผลเสียต่อบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาและได้รับผลร้ายจากการถูกดำเนินคดีอาญา โดยมีคณะกรรมการพิจารณาเป็นเครื่องมือสำคัญ ให้รัฐหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในการชดเชยเยียวยาให้แก่จำเลย หากคณะกรรมการที่มีหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา แม้จะมีองค์คณะมากถึง 16 คน และการประชุมต้องมีกรรมการมาเข้าร่วมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็น

⁶ แหล่งเดิม.

องค์ประชุม แต่ยังคงไม่สามารถถ่วงถ่วงการกระทำของจำเลยในคดีอาญาได้ ส่งผลกระทบทำให้จำเลยในคดีอาญาที่ได้รับผลร้ายจากระบวนการยุติธรรม ไม่มีทางเข้าถึงการเยียวยาจากรัฐได้ สิทธิของจำเลยในคดีอาญาโดยเฉพาะในคดีที่สมควรได้รับค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จึงยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามเจตนารมณ์ที่กฎหมายได้ก่อให้เกิดพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นต้องกลับมาพิจารณาถึงองค์การที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาใหม่ เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องต่อกระบวนการยุติธรรม ที่จะไม่เป็นการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนและเข้าถึงข้อเท็จจริงแห่งคดีได้อย่างลึกซึ้ง และมีประสิทธิภาพ ป้องกันไม่ให้จำเลยที่สมควรได้รับการเยียวยา ต้องได้รับความบอบซ้ำเพิ่มขึ้นไปอีก

ด้วยเหตุปัจจัยที่กล่าวมา จำเลยในคดีอาญาจึงใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และมีปริมาณคดีที่จำเลยร้องขอใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ตามสถิติของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา⁷ เป็นตัวชี้วัดความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมแล้ว ช่องทางที่จำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดมีจำเลยที่มายื่นคำขอใช้สิทธิขอรับค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาน้อยรายหากเทียบกับจำนวนคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องในแต่ละปี

กระบวนการเยียวยาความเสียหาย ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังเกิดความเสียหายแล้ว จึงเป็นการไม่สมควรที่กระบวนการเยียวยาความเสียหายจะมีความบกพร่องอีก เพราะผลร้ายจะเกิดขึ้นกับจำเลยที่ต้องบอบซ้ำจากการถูกดำเนินคดีอาญาที่มีกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดมาแล้ว ยังต้องถูกซ้ำเติมและสร้างบาดแผลในใจของจำเลยผู้บริสุทธิ์ซ้ำซ้อนขึ้นอีก

⁷ สถิติของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 จนถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 เดือนเมษายน มีจำนวนผู้มายื่นคำขอใช้สิทธิทั้งสิ้น 88,017 ราย แบ่งออกเป็นผู้เสียหาย 79,299 ราย จำเลย 8,716 ราย คณะกรรมการพิจารณาให้ชดเชยค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแก่จำเลยทั้งหมดจำนวน 2,098 ราย มีคำสั่งไม่จ่ายเป็นจำนวน 5,701 ราย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระบบการจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาขององค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบองค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาแนวทางมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกี่ยวกับองค์กรที่ควรทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม ให้มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ตามมาตรา 7 ให้มี “คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ทำหน้าที่ตามมาตรา 8 ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยกำหนดให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาว่าจำเลยสมควรได้รับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายในคดีอาญา เพื่อเยียวยาความเสียหายหรือไม่ ผู้วิจัยจะทำการศึกษากององค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาตามแบบอย่างกฎหมายเยอรมันที่ให้ศาลทำหน้าที่ในการพิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ โดยให้ศาลที่มีคำพิพากษายกฟ้อง หรืออนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้อง เป็นศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทน คำสั่งในการพิจารณาสัทธิให้เป็นส่วนหนึ่งในคำพิพากษาหรือคำตัดสิน และจำเลยไม่ต้องยื่นคำร้องเพื่อขอให้คณะกรรมการพิจารณาสัทธิ แต่ยื่นคำร้องเพื่อให้คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนที่จำเลยจะได้รับเป็นเงินจำนวนเท่าใดตามเงื่อนไขของพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

1.4 ขอบเขตการศึกษา

เพื่อหามาตรการทางกฎหมายในการแก้ปัญหาองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทน และค่าเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยมีมุ่งศึกษาเฉพาะองค์กรผู้มีส่วนสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ตามหลักการเหตุผล ที่มาและโครงสร้างของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในการเยียวยาจำเลยที่ได้รับผลร้ายจากกระบวนการพิจารณาคดีที่ผิดพลาด ตลอดจนแนวคิดกฎหมายต่างประเทศ และองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเยอรมัน เป็นต้น

1.5 วิธีการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Document Reurch) โดยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของไทยและต่างประเทศ รัฐธรรมนูญ คำพิพากษาของศาล และระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ บทสัมภาษณ์ผู้มีส่วนในการพิจารณาคำขอ สติคดีและกระบวนการดำเนินงานของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการศึกษาเปรียบเทียบกับองค์กรที่มีหน้าที่ในการพิจารณา ระบบการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาในต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปปัญหาในการวินิจฉัย เพื่อหาข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงระบบการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
3. ทำให้ทราบถึงองค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ

4. เพื่อนำผลการศึกษามาปรับปรุง แก้ไข หาแนวทางในการสร้างมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกี่ยวกับองค์กรที่ควรทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม ให้มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

DRU

บทที่ 2

แนวความคิดในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

วัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็คือ “ความยุติธรรม” ที่รัฐจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของระบบความยุติธรรมทางอาญา มิใช่เพราะเหตุผลทางมนุษยธรรมเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่า รัฐซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้อำนวยการความยุติธรรม ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม¹ บุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาซึ่งรัฐเป็นโจทก์ ต่อมาศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง ด้วยจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาจะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยรัฐต้องเยียวยาความเสียหายอันเนื่องมาจากความบกพร่องในกระบวนการยุติธรรม ในบทนี้จะทำการศึกษาที่มา แนวความคิดแนวทางการเยียวยา และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

2.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิดการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญา

แนวคิดการชดเชยค่าเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญาเกิดขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2517 ในรูปแบบการชดเชยแก่จำเลยในคดีอาญาที่มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นเท่านั้นปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 36 บัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป²

เมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี พ.ศ. 2521 หลักการดังกล่าวยังคงปรากฏในมาตรา 30 ซึ่งยังคงเนื้อความในรัฐธรรมนูญฉบับเดิมเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ตามความเดิม

¹ จาก กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น.11), โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2543, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

² จาก การชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ในมาตรา 36 อยู่ และได้มีการตราพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 เป็นต้นมา³ โดยเงื่อนไขที่จำเลยหรือผู้มีสิทธิแทนจำเลยจะร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 5⁴ แบ่งออกเป็นสามประการ คือ

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิดต้องเข้าเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งทีกล่าวนั้นจึงจะทำการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นได้ จำเลยจะมีสิทธิได้รับการพิจารณาจากศาลในเรื่องคำทดแทนต่อเมื่อ คำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้นยกคำพิพากษาเดิม และพิพากษาใหม่ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งนับแต่พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ใช้บังคับมา ยังไม่มีจำเลยรายใดที่จะสามารถผ่านขั้นตอนไปถึงกระบวนการที่ศาลจะพิจารณาจ่ายคำทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ เพราะคำร้องส่วนมากจะไม่เข้า

³ จาก การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴ มาตรา 5 บัญญัติว่า “คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (๑) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือ ไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด

เงื่อนไข กรณีที่สามารถขอรื้อฟื้นคดีอาญาได้ก็ไม่มีคดีที่มีคำพิพากษาใหม่ กลับคำพิพากษาคดีเดิม และสั่งจ่ายค่าทดแทน⁵

ต่อมาปีพ.ศ. 2537 ได้มีความพยายามในการผลักดันให้มีกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา โดยในการยกร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2534 มีการเสนอเพิ่มวรรคสองของมาตรา 32 ให้มีข้อความว่า “บุคคลใดถูกควบคุมหรือคุมขังระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี หากภายหลังปรากฏว่ามีคำสั่งไม่ฟ้องคดีหรือมีคำพิพากษายกฟ้องอันถึงที่สุด เพราะเหตุที่บุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิดยอมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” แต่ร่างที่เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความดังกล่าวต้องตกไปในชั้นพิจารณาของรัฐ พ.ศ. 2539 เพราะที่ประชุมไม่เห็นด้วย โดยพอที่จะรวบรวมเหตุผลได้ดังนี้⁶

(1) บทบัญญัติดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้ผู้ไม่สุจริตใช้เป็นช่องทางที่จะเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐโดยมิชอบ ด้วยการจงใจทำให้ตนเองถูกนำเข้าสู่อำนาจรัฐ

(2) บทบัญญัติในลักษณะนี้ อาจทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นอุปสรรคสำคัญในการใช้ดุลพินิจในการจับกุมคุมขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งอาจเป็นที่ห่วงเกรงว่าจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว หรืออาจถูกไต่เบียดในเงินค่าทดแทนดังกล่าวได้

(3) บทบัญญัติดังกล่าวอาจไม่ก่อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม เพราะคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ หรือคำพิพากษายกฟ้องอันถึงที่สุดของศาลนั้น ส่วนใหญ่อ้างเหตุผลว่าหลักฐานไม่พอพียงที่จะเอาผิดหรือลงโทษ หรือยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย มิได้อ้างเหตุว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นจึงอาจไม่มีกรณีข้อเท็จจริงใดที่จะนำบทบัญญัตินี้มาใช้บังคับ

(4) วิธีการชดใช้ค่าทดแทนดังกล่าวส่งผลให้ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก จึงยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทย

แต่กระนั้นการบางท่านที่เข้าร่วมประชุมได้ชี้แจงเหตุผลและตั้งข้อสังเกตในเชิงสนับสนุนร่างกฎหมายดังกล่าวว่า หลักการในเรื่องนี้เป็นอย่างเดียวกันกับเรื่องการชดใช้ค่าทดแทนจากการรื้อฟื้นคดีอาญา คือมุ่งคุ้มครองผู้บริสุทธิ์โดยเฉพาะคนยากจน ซึ่งระบบการปล่อยชั่วคราวไม่สามารถคุ้มครองหรือเอื้อประโยชน์กับบุคคลเหล่านั้นจะเห็นว่ารัฐมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใน

⁵ การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (น.91). เล่มเดิม.

⁶ แหล่งเดิม.

ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับผู้บริสุทธิ์ เจตนาธรรมในการเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเพิ่มความระมัดระวังในการใช้มาตรการบังคับทางอาญา อันเป็นการกระทบถึงเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดี การใช้มาตรการทางอาญาที่รุนแรงจะมีเฉพาะกรณี ที่มีหลักฐานโดยชัดแจ้งเท่านั้น ส่วนค่าใช้จ่ายอันเป็นค่าทดแทนที่ต้องจัดทำงบประมาณ แม้ว่ารัฐ จะต้องใช้เงินจำนวนมาก แต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเยียวยาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน อันเนื่องมา จากกระบวนการยุติธรรม⁷

ในปี พ.ศ. 2539 เกิดกรณีการดำเนินคดีที่ผิดพลาดในคดีฆาตกรรม นางสาวเชอรี แอน ดันแคน อันเป็นคดีที่กระทรวงการยุติธรรมไทย โดยมีพยานหลักฐานที่พิสูจน์ได้ว่าจำเลยที่ถูก ลงโทษเป็นผู้บริสุทธิ์ กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานส่งเสริมตุลาการ ได้มีการจัดทำร่าง พระราชบัญญัติกองทุนเงินชดเชยผู้เสียหายจากอาชญากรรมและผู้ถูกดำเนินคดีอาญาขึ้นมา โดย มาตรา 24 แห่งร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีเงื่อนไข จำเลยที่จะได้รับการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน โดย

(1) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง หรือมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะจำเลยตาย หรือ พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง และศาลมีคำสั่งอนุญาต

(2) ปรากฏข้อเท็จจริงว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือจำเลยถูกดำเนินคดี เนื่องมาจากความผิดพลาดในการวินิจฉัยหรือสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการ ยุติธรรม ไม่ว่าจะโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรือมีพฤติการณ์แห่งกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่า จำเลยควรได้รับเงินชดเชย

แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวก็ไม่ได้ผ่านออกมาเป็นกฎหมาย⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตามบัญญัติมาตรา 245 บัญญัติรับรอง สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำ ความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น และมาตรา 246 การรับรอง สิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็น จำเลยในคดีอาญาและถูกคุม ขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือ การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิ ดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การพิจารณาจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จึงเกิดพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ

⁷ แหล่งเดิม.

⁸ แหล่งเดิม.

ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้นและได้วางหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทน และผู้มีอำนาจพิจารณาค่าทดแทน รวมทั้งเกณฑ์ในการจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทน ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในบทนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาแนวคิดและระบบการจ่ายเงินทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่ เกี่ยวข้องกับการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

การเยียวยาผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญา มีการรับรองสิทธิโดยรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

สิทธิของจำเลยในคดีอาญาได้มีการรับรองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246⁹ เพื่อเป็นการรับรองสิทธิดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น ต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2550 ส่วนที่ 4 ว่าด้วยเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมมาตรา 40 (5)¹⁰ ให้ จำเลยในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การดำเนิน กระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา เมื่อมีความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมย่อมส่งผลกระทบ โดยตรงต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา รัฐต้องเยียวยาความเสียหายต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญาให้กลับคืนสู่ สภาพเดิมหรือใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด กฎหมายจึงกำหนดสิทธิให้จำเลยได้รับการเยียวยา จากรัฐ โดยกฎหมายกำหนดเงื่อนไข องค์กรที่มีอำนาจพิจารณา หลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาพ.ศ. 2544 ซึ่งจะอธิบายรายละเอียด ในหัวข้อที่ 2.4

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 246 บัญญัติว่า “บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดี อาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนถึงสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการ ยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่ จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิเกี่ยวกับการชดเชย ค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้แก่ผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญาไว้ในมาตรา 40(5) กำหนดให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญยังขยายการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไปถึงตัวผู้ต้องหา ซึ่งผู้ต้องหานั้นเมื่อถูกควบคุมตัวเพื่อทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนย่อมตกอยู่ในสถานะเช่นเดียวกับจำเลยซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้วเช่นกัน ผู้ต้องหาต้องถูกควบคุมตัวจนกว่าจะทำการสอบสวนเสร็จสิ้น ต่อจากนั้นพนักงานสอบสวนจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้อง ก็จะต้องนำตัวผู้ต้องหาส่งตัวต่อพนักงานอัยการจนกระทั่งพนักงานอัยการจะมีความเห็นสั่งฟ้องก็ตาม ระหว่างนี้ผู้ต้องหาต้องอยู่ในการควบคุมตัวโดยตลอด การควบคุมตัวดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการระหว่างพิจารณาผู้ต้องหาจะต้องถูกคุมขัง เว้นแต่จะมีประกันตัวไป โดยมีหลักประกันหรือไม่มีหลักประกันแล้วแต่กรณี แม้ผู้ต้องหาจะยังไม่ถูกฟ้องต่อศาลก็ต้องตกอยู่ในสถานะเช่นเดียวกับจำเลยที่ถูกฟ้องต่อศาล และในบางครั้งการถูกควบคุมตัวแม้จะยังไม่มีมติตัดสินว่าผิดหรือไม่ตามหลักกฎหมายอาญาซึ่งให้สันนิษฐานไว้ก่อนเป็นผู้บริสุทธิ์เมื่อผ่านกระบวนการพิจารณาสอบสวนทำความเข้าใจเพื่อนำส่งพนักงานอัยการแต่ละขั้นตอนย่อมใช้ระยะเวลา ผู้ต้องหาบางรายถูกสั่งคุมขังตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดไปก่อนแล้ว แม้ต่อมาจะมีความเห็นจากพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากหลักฐานไม่ชัดเจนเพียงพอ แต่ความเสียหายแก่ผู้ต้องหาได้เกิดขึ้นแล้ว ทั้งทางจิตใจและการดำรงชีวิต สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นการยากที่ผู้ต้องหาจะได้รับการเยียวยาจากรัฐ อีกทั้งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 หาได้มีบทบัญญัติคุ้มครองไปถึงสิทธิของผู้ต้องหาด้วยไม่ ทำให้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 เสียทั้งหมด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคในทางกฎหมาย และสิทธิ ในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาของบุคคลตาม มาตรา 4, 30, 32 และ 39 ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ว่า

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ให้สิทธิและเสรีภาพบุคคลดังต่อไปนี้

ก. ได้รับการคุ้มครองเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ข. มีความเสมอภาคกันทางกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

ค. มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

2) สิทธิในกระบวนการยุติธรรมบุคคลที่จะต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อกระทำการที่กฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และการลงโทษจะหนักกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้

ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์¹¹

ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนกับเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังต่อไปนี้¹²

(1) สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริง และตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริงหรือข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณา โดยผู้พิพากษา หรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีโดยครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ และจำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องเป็นไปตามที่กฎหมายลูกบทบัญญัติกำหนดไว้

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 39.

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 40.

(7) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิ ได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัว

(8) ในส่วนคดีทางแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

2.2 แนวคิดในการเยียวยาจำเลยในคดีอาญาจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

2.2.1 แนวคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹³

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในบางครั้งก็มีความผิดพลาด และกระบวนการที่ทำให้การผิดพลาดนั้นส่งผลโดยตรงต่อจำเลยในคดีอาญา ซึ่งต้องเสียอิสรภาพระหว่างถูกดำเนินคดีหรือทำให้บุคคลผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษ เมื่อเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม รัฐต้องรับผิดชอบและเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากความผิดพลาดนั้น โดยการชดเชยความเสียหายที่บุคคลผู้บริสุทธิ์และยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐให้กลับคืนมาด้วย

แนวความคิดการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ มีที่มาจากหลักการขององค์การสหประชาชาติ จากการตรากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (UN International Covenant on Civil and Political Rights) มาตรา 14(6) มีความสำคัญว่า บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่า ได้กระทำความผิด และหากปรากฏต่อมามีการกลับแก้คำพิพากษาหรือมีการอภัยโทษ เพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในการปิดปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น¹⁴

และยังมี European Convention on Human Rights, Protocol No 7, Article 3 หรือพิธีสารฉบับที่ 7 มาตรา 3 ออกตามความอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีการบัญญัติถึงหลักกฎหมายที่รัฐจะต้องทำการเยียวยาแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ ว่า “บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดย

¹³ จาก การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา. (รายงานผลการวิจัย) (น. 14-20), โดย อุดม รัฐอมฤตและคณะ, 2550, สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹⁴ แหล่งเดิม .

คำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดและหากปรากฏต่อมามีการกลับคำพิพากษาหรือมีการอุทธรณ์โทษเพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมายหรือได้รับการช่วยเหลือจากรัฐโดยวิธีการอื่นตามสมควร เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในการปกปิดข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น” โดยมีข้อความทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งมีข้อความเพิ่มเติมถึงวิธีการที่รัฐต้องทำการเยียวยา นอกเหนือไปจากการชดเชยค่าทดแทน ทำให้จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยวิธีอื่นตามแต่สมควรด้วย¹⁵

จากหลักกฎหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการเยียวยาแก่บุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และต่อมามีการพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะได้รับการเยียวยาหรือชดเชยความเสียหายจากรัฐจะอยู่ในรูปแบบการจ่ายเงินค่าทดแทน มีสองลักษณะคือ

1. เงินที่รัฐพึงจ่ายเงินโดยอาศัยหลักกฎหมายแห่งในมูลละเมิด
2. เงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) ที่รัฐเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เป็นการชดเชย

ค่าทดแทนให้ในลักษณะของความเมตตา หรือความรับผิดชอบของรัฐ

การจ่ายค่าทดแทน Ex Gratia Payment นี้เดิมองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคือ Home Secretary แต่โดยปกติ Home Secretary จะมีแนวปฏิบัติที่สำคัญว่าจะไม่พิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้ เว้นแต่จะมีกรณีจำเป็นหรือปรากฏข้อเท็จจริงว่าความผิดพลาดแห่งกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวเกิดจากการละเลยหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของรัฐ ซึ่งในกรณีเช่นนี้เห็นได้ว่าการจ่ายค่าทดแทน ex gratia payment ไม่สามารถหาหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่แน่นอนตายตัวได้เลย เพราะถูกดำเนินคดีอาญาที่ร้องขอไม่ทราบหรือคาดหมายได้ว่ามีกรณีใดบ้างที่ถือว่าเป็นการละเลยหน้าที่ผู้มีอำนาจของรัฐหรือในกรณีใดไม่จำเป็น การตัดสินใจหรือวินิจฉัยจึงกลายเป็นเรื่องอำเภอใจ ซึ่งอาจจะไม่มีเหตุผลสำหรับการปฏิเสธที่จะจ่ายค่าทดแทนนั้นเลยก็ได้¹⁶

แต่เมื่อมีการใช้กฎหมาย Criminal Justice Act 1988 องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาค่าชดเชยคือกระทรวงมหาดไทย (Home Office) โดยมีแนวทางในการพิจารณาจากภาวะความเดือดร้อน (hardship) ที่จำเลยได้รับจากการตกเป็นผู้ต้องสงสัย ซึ่งมีการชดเชยในลักษณะเดียวกับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามกฎหมายแพ่ง คือนำจำนวนความเสียหายส่วนบุคคลที่คำนวณเป็นเงินได้ (Personal Financial loss) และการสูญเสีย (Loss of Earning) การสูญเสียความสามารถในการประกอบกิจการในอนาคต (The Reduction in The Applicants Future Earning Capacity)

¹⁵ แหล่งเดิม.

¹⁶ Stephen Schafer, Victimology: The Victim and His Criminal, p. 120

นอกจากค่าเสียหายที่กล่าวมานี้ยังรวมถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไปเพราะการถูกดำเนินคดี เช่น ค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายที่ญาติของจำเลยใช้ในการมาเยี่ยมจำเลยระหว่างถูกจำคุก¹⁷

เงินที่รัฐใช้จ่ายเพื่อชดเชยให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ทั้งสองลักษณะที่กล่าวมา มีที่มาจากงบประมาณของรัฐเมื่อเกิดความผิดพลาดแห่งกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยจำนวนเงินดังกล่าวจะมาจากกองทุนของรัฐ (Public Funds) หรือมาจากภาษีของประชาชน

การเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ พิจารณาจากหลักกฎหมายประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีลักษณะการเยียวยาในรูปแบบการจ่ายเงินสงเคราะห์ แต่กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นยังครอบคลุมไปถึงผู้ต้องหาในคดีอาญาคด้วย โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาว่ารัฐควรจะต้องจ่ายเงินค่าทดแทนเป็นจำนวนเท่าใด เช่น กรณีจำเลยต้องโทษประหารชีวิตศาลจะพิจารณาจากความตาย และหากพิสูจน์ได้ว่าความตายของจำเลยทำให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ศาลอาจกำหนดเงินที่จะจ่ายให้เพิ่มขึ้น ศาลจะพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ สุขภาพ ความสามารถในการทำมาหาได้ และค่าเสียหายในเชิงทรัพย์สินที่เกี่ยวกับความตายด้วย¹⁸ กรณีต้องโทษจำคุกก็เช่นเดียวกัน แต่ถ้าเป็นโทษปรับ รัฐจะเยียวยาค่าเสียหายให้เท่ากับจำนวนเงินค่าปรับพร้อมทั้งอัตราดอกเบี้ยนับแต่วันที่ถูกปรับจนถึงวันที่ศาลตัดสินให้มีการเยียวยาความเสียหาย

การเยียวยาไม่ว่าจะในลักษณะเป็นการชดเชยค่าสินไหมทดแทนโดยมูลละเมิดตามกฎหมายแพ่ง หรือการเยียวยาในรูปแบบเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) ต่างก็มีแนวคิดอันมีจุดมุ่งหมายเป็นอย่างเดียวกัน คือรัฐต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม และเพื่อเรียกศรัทธาหรือความเชื่อมั่นจากประชาชนต่อรัฐ (Public Confidence) ให้กลับมาดังเดิม อย่างไรก็ตามรัฐยังคงมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยจากเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่ดำเนินงานผิดพลาดรวมทั้งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นอีก รัฐต้องเข้าควบคุม ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ ให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยกฎหมาย มีความระมัดระวังและรอบคอบมากกว่าที่ผ่านมา

การเยียวยาจึงเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาก็ที่ปลายเหตุ รัฐจำเป็นต้องมีการเยียวยาอันเป็นแนวทางในการพิทักษ์สิทธิของจำเลยผู้บริสุทธิ์ ศาลจะพิจารณาให้ค่าทดแทนมากน้อยเป็นประการใดก็ตามต้องพิจารณาจากโทษที่จำเลยต้องได้รับ ความเสียหายที่จำเลยได้รับประกอบความสามารถในการประกอบอาชีพ และยังคงต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับค่าความเสียหายที่แท้จริง

¹⁷ <http://www.leeds.ac.uk/law/ccjs/homepage.htm>

¹⁸ “การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา”

2.2.2 แนวคิดในการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยใช้สิทธิทางศาล¹⁹

นอกจากแนวคิดที่รัฐต้องเยียวยาความเสียหายให้แก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว หลักกฎหมายทั่วไป บุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายในคดีอาญาต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย

บุคคลผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีอาญา เป็นผลโดยตรงจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับความเสียหาย จึงเกิดสิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทน อันเป็นการเยียวยาจากรัฐไม่ว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน แต่เมื่อผลของกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดทำให้บุคคลผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความเสียหาย บุคคลนั้นต้องมีความรับผิดชอบในทางแพ่งต่อจำเลย และการใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนแล้วจะได้รับการเยียวยาในทางแพ่งจากผู้กระทำผิดมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อศาล อีกทั้งฐานะของผู้กระทำละเมิดที่จะสามารถชดเชยค่าเสียหายได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใดด้วย

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดอยู่ในสังกัด ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหาย เมื่อหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบแล้วจึงจะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาากับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้กระทำละเมิดต่อไป ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 แต่เนื่องจากความผิดพลาดในการดำเนินคดีอาญา ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาก็ได้ หากกรณีเป็นเช่นนี้ รัฐต้องเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่จำเลยแล้ว ในฐานะส่วนตัวผู้พิพากษาก็ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดที่เกิดขึ้นด้วย โดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องละเมิด

อย่างไรก็ตามความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ไม่เป็นการตัดสิทธิของจำเลยผู้บริสุทธิ์ที่จะเรียกร้องสิทธิค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อีกทางหนึ่ง

2.2.3 หลักความรับผิดโดยรัฐ (strict enterprise liability)²⁰

หลักความรับผิดโดยเด็ดขาดของหน่วยงาน เป็นหลักที่ไม่คำนึงว่าความผิดพลาดนั้นจะเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่หรือไม่ แต่ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นแก่จำเลย

¹⁹ “การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา” (น.18-19). เล่มเดิม.

²⁰ “รายงานการศึกษาระดับสมบูรณั โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544: กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”, โดย ณรงค์ ใจหาญและคณะ, 2555, น.13-14.

แล้วรัฐจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย อันเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่มีต่อกลไกในการดำเนินคดี เป็นการบังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินงานอย่างรัดกุมในทุกขั้นตอน เพราะหากมีความผิดพลาดเกิดขึ้น จำเลยจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยไม่สมควร

ด้วยหลักการนี้ทำให้รัฐแต่ละประเทศเกิดกระบวนการจ่ายค่าทดแทนและมีการวางหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นก็มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน เช่น กรณีความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ รัฐต้องรับผิดชอบในความเสียหายไม่ว่าเจ้าหน้าที่จะกระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรือกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือไม่จึงจะต้องรับผิดชอบ หากไม่มีการกระทำอันจะถือเป็นการละเมิดก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะฉะนั้น การที่จำเลยต้องถูกคุมขังเพราะการกระทำของบุคคลอื่น แต่ไม่ได้เกิดจากความประมาทของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม รัฐไม่ต้องรับผิดชอบ

2.3 แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน

กระบวนการยุติธรรมมีองค์กรหลักๆ ในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ องค์กรเหล่านี้มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเพื่อคุ้มครองผู้บริสุทธิ์และคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดกฎหมาย ซึ่งก่อนหน้ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา จำเลย เมื่อมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติมาตรา 245 บัญญัติการรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ครอบคลุมถึงสิทธิของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม (Crime-victim) หรือผู้เสียหายในคดีอาญา (Injured-person) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ โดยประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกในสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายหรืออาชญากรรมไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 8 บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติซึ่งมีอำนาจอันเนื่องมาจากการกระทำใดๆ ที่ละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐาน ซึ่งตนได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือจากกฎหมาย” จากหลักปฏิญญาสากลที่กล่าวมาทำให้เกิดการผลักดันกับประเทศไทยที่จะนำหลักการพื้นฐานจากกฎบัตรสหประชาชาติและสนธิสัญญาต่างๆ มาเป็นสาระในการร่างรัฐธรรมนูญ ต่อมาในปี 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40(5) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ทำนองเดียวกัน²¹

²¹ จาก “สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544”, โดย สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (2556, มกราคม-มิถุนายน), *วารสารสิทธิมนุษยชน*, 2(1), น. 6-12.

ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ความหมายของคำว่าสิทธิ (Rights) มีหลายแนวความคิด และมีมุมมองที่ตรงกันต่างกันออกไปอย่างไรก็ตามมีการให้คำจำกัดความของสิทธิไว้ คือ ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน สิทธิ หมายถึง “ความสำเร็จ (กฎ) ได้อย่างอิสระโดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย”

สิทธิจะเป็นแนวคิดพื้นฐาน (Basic concept) ในทางกฎหมาย และมีการกล่าวถึงหรือบัญญัติถึงสิทธิอยู่โดยทั่วไปในกฎหมายโดยตรงและโดยอ้อมแต่ก็ได้มีการบัญญัติถึงความหมายของคำว่า “สิทธิ” มากมายหลายกรณีในกฎหมายจึงมีการให้ความหมายของสิทธิแตกต่างกันไป²²

“สิทธิ” หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง” (Willensmacht) เป็นความหมายที่ Windscheid นักกฎหมายเยอรมันเป็นผู้คิดขึ้น โดยความหมายนี้เน้นที่ “อำนาจ” กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีสิทธิแล้วก็ย่อมมีอำนาจที่จะมีเจตจำนงเกี่ยวกับสิ่งนั้น ได้ เช่น ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์ย่อมมีอำนาจที่จะมีเจตจำนงในการที่จะครอบครอง ใช้สอย จำหน่าย จ่ายโอน นำไปทำเป็นหลักประกัน อย่างไรก็ตามความปรารถนาของเขา เขาจะใช้อำนาจนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนหรือไม่ใช้ก็ได้

“สิทธิ” หมายถึง “ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้” เป็นความหมายที่ Jhering นักกฎหมายชาวเยอรมันเป็นผู้คิดขึ้น โดยเน้นที่จุดประสงค์ของสิทธิว่าการที่กฎหมายให้อำนาจนั้นก็เพื่อประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธินั้น ดังนั้นสิทธิจึงควรเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมากกว่าอำนาจ

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เห็นว่าความเห็นของ Windscheid และ Jherin เป็นการมองไปคนละแง่ กล่าวคือ สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายให้ในอันที่จะมีเจตจำนงนั้น เป็นการมองไปคนละแง่ “เนื้อหา” (Inhalt) ของสิทธิ ส่วนความเห็นที่ถือว่า สิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง นั้นมองไปในแง่ “จุดประสงค์ของสิทธิ” อธิบายความหมายของคำว่า “สิทธิ” คือ สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายให้ ในอันที่จะมีเจตจำนงของตนเองนั้นเป็นการมองในแง่ของเนื้อหา ส่วนการถือว่าสิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองเป็นการมองในแง่จุดประสงค์ของสิทธิ ปัจจุบันถือว่าสิทธิเป็นประโยชน์และควรถือว่าสิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายให้เพื่อสำเร็จประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง อย่างไรก็ตามมีความเห็นว่า ความหมายของคำว่าสิทธิได้แก่ “ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและ

²² สุนทร มณีสวัสดิ์. การใช้การตีความกฎหมายและบททั่วไป . law.stou.ac.th/dynfiles/หน่วย 1.

คุ้มครองให้” หมายถึงเป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่ และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองคือ คุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิในกรณีที่เป็นการละเมิดด้วย²³

หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน คือ ความเสมอภาค สิทธิ เสรีภาพ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งให้ความคุ้มครองแก่บุคคลทุกคน²⁴

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับประชาชาติทั้งหลาย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการเคารพสิทธิ และอิสรภาพเหล่านี้ และเพื่อความก้าวหน้าทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ อันจะทำให้เป็นการยอมรับนับถือและปฏิบัติตามโดยสากล เพื่อบรรลุเป้าหมายในบรรดาประเทศรัฐสมาชิกด้วยกัน และเพื่อประชาชนที่อยู่อาศัยในดินแดนแห่งรัฐนั้นๆ²⁵ โดยการยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกัน และโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นหลักมูลเหตุแห่งอิสรภาพความยุติธรรมและสันติภาพในโลก²⁶

โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนวางมาตรการเป็นหลักในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของประชาชน ให้ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆอันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว²⁷ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย²⁸ ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่เป็นอิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา²⁹ ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการ

²³ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 9) (น.187-188), โดยหยุด แสงอุทัย, 2523, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²⁴ <http://vichakarn.triamudom.ac.th>

²⁵ สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำผิดทางอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ชาดิชาช ขอบทางศิลป์, 2542, กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

²⁶ จาก “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา”, โดย อุทัย วิเศษสมิต, (2503,เมษายน), *คูลพาท*, 4, 7. น.418.

²⁷ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ข้อ 7.

²⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ข้อ 8.

²⁹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ข้อ 10.

สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิจันกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี³⁰

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาสหประชาชาติ ตามมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดครั้งที่ 7 ประจำปี ค.ศ.1985 ได้รับรองปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of basic principle of Justice for victim of crime and abuse of power)เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 1985 เป็นครั้งแรกที่มีการยอมรับในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม อันรวมถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา มีรายละเอียดดังนี้³¹

ข้อ 4 ผู้เสียหายทางอาญาควรจะได้รับ การดูแลด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพในเกียรติยศ ศักดิ์ศรี เขาเหล่านั้นมีสิทธิที่จะเข้าสู่กลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามที่รัฐสมาชิกกำหนดให้เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ได้รับ

ข้อ 5. กลไกของฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารควรที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายทางอาญาได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ผู้เสียหายทางอาญาควรจะได้รับทราบถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาผ่านทางกลไกเหล่านั้น

ข้อ 6. กระบวนการทางฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารที่ตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายทางอาญาควรปฏิบัติดังนี้

ข้อ 6.1 แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินรวมทั้งขั้นตอนของคดี

ข้อ 6.2 เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายถูกระทบควรให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

ข้อ 6.3 ควรจัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

ข้อ 7. เมื่อเห็นสมควรเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยและเยียวยาแก่ผู้เสียหายควรจัดให้มีกลไกระงับข้อพิพาทแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้โดยให้รวมถึงการประนอมข้อพิพาทการอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีต

³⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, ข้อ 11(1).

³¹ จาก “เหยื่ออาชญากรรม, การประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรม.”, โดย ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. (2539), อัยการนิเทศ, 58, 54. น.90.

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน จึงเป็นหลักที่ให้แนวทางในพัฒนาสังคมและกฎหมายให้เกิดความยอมรับในนานาประเทศ อันเป็นเครื่องป้องกันสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชากรของแต่ละประเทศสมควรมีเป็นหลักประกันพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน

รูปแบบของการชดเชยค่าเสียหายที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดในกระบวนการชดเชยที่น่าสนใจมี 3 ประเภทคือ³²

1) การชดเชยค่าเสียหายทางด้านจิตใจ (Spiritual Restitution) Stephen Schafer มีความเห็นว่าการชดเชยค่าเสียหายจากอาชญากรรม อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยบรรเทาทางจิตใจของผู้เสียหาย โดยการให้ผู้เสียหายพบปะสนทนากับอาชญากร เพื่อให้ผู้เสียหายได้ระบายความรู้สึกของผู้เสียหายและได้รับรู้ถึงความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำของอาชญากร นอกจากนี้ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้อาชญากรรู้สึกสำนึกตระหนักในความผิดของตน การที่อาชญากรรับสารภาพต่อหน้าผู้เสียหายก็มีผลต่อจิตใจของผู้เสียหายช่วยลดความตึงเครียดได้อีกประการหนึ่ง แต่แนวคิดนี้ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย เพราะการที่ผู้เสียหายปะทะกับอาชญากรและระบายความรู้สึกแก่อาชญากร ผู้เสียหายมักแสดงอารมณ์ของความโกรธ ความแค้น และอาจแสดงความก้าวร้าวออกมา และไม่อาจยับยั้งควบคุมทางอารมณ์ได้ อาจแสดงพฤติกรรมโต้ตอบอย่างรุนแรงเกินขอบเขต ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำความผิดมีจิตใจอาฆาตพยาบาท และอาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดมีจิตใจที่แข็งกร้าวหรือกระด้างยิ่งขึ้นจนเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขให้กลับความประพฤติก็เป็นได้

2) การชดเชยค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creative Restitution) เป็นแนวความคิดร่วมระหว่างศาสตราจารย์ Albert Eglash กับ Ernest Papanet ซึ่งสนับสนุนให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ถูกประทุษร้าย เพื่อเป็นการทดแทนหรือบรรเทาโทษจำคุกเนื่องจากอาชญากรรมที่ได้ทำขึ้นเป็นการประทุษร้ายต่อผู้เสียหายโดยตรง จึงถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดที่จะต้องชดเชยค่าเสียหาย ถ้าสามารถชดเชยค่าเสียหายแทนการลงโทษจำคุกได้อย่างสมเหตุสมผลแล้วนอกจากเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดตระหนักถึงความเสียหายของอาชญากรรมที่มีต่อผู้อื่นและยังมีผลดีต่อการแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรอีกด้วย ทั้งยังเป็นผลดีเกี่ยวกับการใช้จ่ายเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำได้โดยตรง

3) การชดเชยค่าเสียหายโดยสมัครใจของผู้กระทำความผิด (Spontaneous Restitution) เป็นรูปแบบของการชดเชยค่าเสียหายจากความสมัครใจหรือความรู้สึกในความผิดของอาชญากรโดยตรง การชดเชยค่าเสียหายในประเด็นนี้จะมีผลในทางผสานความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจของผู้เสียหายและอาชญากรมากกว่าการชดเชยในรูปแบบของการลงโทษแบบอื่น กล่าวคือเมื่อผู้กระทำ

³² จาก *หลักทฤษฎีอาญา* (น.42-43), โดย ประเสริฐ เมฆมนณี, 2525, กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

ความผิดยอมชดใช้ค่าเสียหายด้วยความเต็มใจแล้วยอมเป็นผลให้ผู้เสียหายเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิดหรือลดความโกรธเคือง ชุ้นแค้น หรืออาจทำให้ไม่คิดใจเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าชดเชย จากผู้กระทำความผิดเลยก็ได้ นอกจากนั้นคณะกรรมการการปฏิรูปกฎหมายแห่งแคนาดา ค.ศ. 1976 ได้เสนอแนวทางปฏิบัติว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหาย มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้³³

ก. การชดใช้ค่าเสียหาย หมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความสูญเสียเท่าที่ผู้กระทำความผิดจะสามารถชดใช้ได้

ข. การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม มิได้หมายถึงการชดใช้เป็นตัวเงินเสมอไป อาจเป็นการชดใช้รูปแบบอื่นที่เหมาะสมกับกรณีความผิดนั้นๆ ก็ได้ เช่น การขอขมาลาโทษแก่ผู้เสียหายหรือการทำงานให้ผู้เสียหาย เพื่อตอบแทนชดใช้ในความผิดนั้นๆ เป็นต้น

ค. การชดใช้ค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม นอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถแห่งการชดใช้ค่าเสียหายของผู้กระทำความผิดหรือการชดใช้ค่าเสียหายอื่นๆ ประกอบแล้วยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงหลักความยินยอมเห็นพ้องผู้เสียหายโดยตรงอีกด้วย

ง. การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน ควรจะได้กำหนดจำนวนเงินและหลักการ เงื่อนไข ปฏิบัติไว้อย่างแจ่มแจ้ง

จ. ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดจงใจปฏิเสธ ไม่ชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งของศาล ศาลอาจใช้โทษจำคุก หรือมาตรการบังคับอื่นๆ ลงโทษให้เหมาะสมกับฐานความผิดก็ได้รายงาน เสวนาทางวิชาการเรื่อง “รัฐธรรมนูญใหม่กับกระบวนการยุติธรรม”³⁴ ได้มีการเสนอแนะในการจัดรูปแบบให้มีการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ผู้บริสุทธิ์ขึ้นในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้การเยียวยาแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาจากกรณีต่างๆ ดังนี้

- 1) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินแก่ผู้เสียหาย
- 2) การชดใช้ค่าเสียหายโดยการให้บริการต่างๆ แก่ผู้เสียหาย
- 3) การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินแก่ชุมชนหรือรัฐ
- 4) การชดใช้ค่าเสียหายโดยการให้บริการต่างๆ แก่ชุมชนหรือรัฐ

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540.

ขั้นตอนการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมและระบบย่อย สามารถจะแบ่งประเภทของระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมตามลักษณะของวัตถุประสงค์ของการดำเนินการได้ 3 ประเภทดังนี้³⁵

ประเภทแรก ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม ได้แก่ ตำรวจและอัยการ จากการพิจารณาถึงขั้นตอนของการดำเนินงานของตำรวจและอัยการที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรมแล้วจะเห็นได้ว่าทั้งตำรวจและอัยการมีแนวโน้มที่สงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรมมากกว่าผู้กระทำผิด โดยสามารถวิเคราะห์การทำงานของตำรวจและอัยการได้ว่ามีวัตถุประสงค์ เพื่อจะจับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ เมื่อพยานหลักฐานไม่เพียงพอโดยทั่วไปแล้วในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนก็มีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้มากที่สุดจนสามารถสั่งฟ้องผู้ต้องหาได้ และเมื่อพนักงานอัยการฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อ ศาลก็จะพยายามดำเนินการสืบพยานในศาลเพื่อที่จะให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าระบบตำรวจและอัยการ ซึ่งเป็นระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม

ประเภทที่สอง ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสงเคราะห์ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด ซึ่งได้แก่ทนายความแต่วัตถุประสงค์นี้จะเกิดขึ้นพร้อมกันในขณะที่เดียวกันไม่ได้ กล่าวคือ ทนายความซึ่งเป็นฝ่ายเหยื่ออาชญากรรมก็จะมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม และในทำนองเดียวกัน ทนายความของฝ่ายผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับทนายความจะรับเป็นทนายความให้กับฝ่ายไหน เว้นแต่ในบางกรณีศาลตั้งทนายให้กับจำเลยตามกฎหมาย ทนายความผู้นั้นก็ย่อมมีวัตถุประสงค์เป็นไปตามบทบาทที่ได้รับ

ประเภทที่สาม ระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นกลาง ได้แก่ ศาล โดยที่ในการพิจารณาคดีต่างๆศาลจะยึดถือการวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด และต้องการจะให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของศาลจึงเป็นไปเพื่อรักษาความเป็นกลางมิได้มีเจตนาที่จะสงเคราะห์ ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิด ดังนั้นจะเห็นได้จากการที่ศาลพิจารณาว่าเหยื่ออาชญากรรมมีฐานะเป็นเพียงพยานผู้หนึ่งที่มาเบิกความต่อศาลเท่านั้น

ผลจากปฏิกูญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนับเป็นจุดเปลี่ยนทำให้กระบวนการยุติธรรมไทย มีการปรับปรุงให้ประชาชนเข้าถึงได้ (Justice for all, All for Justice) มากขึ้น มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชน อำนาจอากาศที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งในการใช้

³⁵ จาก อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม: ปัญหาอุปสรรคและแนวทางควบคุม (น. 132-133), โดย ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ, 2531, กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สิทธิทางศาลและการต่อสู้คดี เช่น การจัดหาทนายความให้ ภายหลังการปฏิรูประบบราชการเมื่อ วันที่ 3 ตุลาคม 2545 ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ประกอบกับการที่ศาลยุติธรรมได้รับการยกสถานะให้เป็นสถาบันอิสระแยกจากฝ่ายบริหารโดย เต็ดขาด กระทรวงยุติธรรมจึงปรับโครงสร้างเพื่อสามารถเป็นหน่วยงานหลักของฝ่ายบริหารในการ อำนวยความสะดวกในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง³⁶ และมีการตั้งองค์กร ต่างๆ เพื่อรองรับกับภารกิจที่เปลี่ยนไปจากเดิมเช่น กรมราชทัณฑ์ เดิมสังกัดอยู่ในกระทรวง มหาดไทยได้ปรับโอนให้มาอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชนและกรมบังคับคดีซึ่งเดิมเป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมยังคงอยู่ต่อไป และมีการ ตั้งหน่วยงานที่ต้งขึ้นใหม่ เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นหน่วยงานที่ทำให้ประชาชนที่ ทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรม โดยทำหน้าที่ในการ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายสิทธิอันพึงมีพึงได้ตาม กฎหมาย

ในกรณีของคนต่างด้าว จะมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนความเสียหายหรือไม่ ในกรณีนี้หาก จำแนกประเภทของสิทธิและเสรีภาพให้มีความชัดเจน โดยแยกลักษณะแห่งสิทธิบางประการที่มีมา แต่กำเนิด (Basic Rights) หรือสิทธิมูลฐาน (Fundamental Rights) ออกจากสิทธิ และเสรีภาพของ พลเมือง ซึ่งเกิดจากการรับรองของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาในการคุ้มครองระหว่างคนต่าง ด้าวกับบุคคลที่มีสัญชาติไทย โดยหากเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐาน (Fundamental Rights) ความคุ้มครองครอบคลุมมนุษย์ทุกคนโดยไม่จำกัดสัญชาติ ในขณะที่สิทธิเสรีภาพของ พลเมืองจะ คุ้มครองเฉพาะบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คนต่างด้าวจะมีสิทธิตาม รัฐธรรมนูญเท่าเทียมคนไทยไม่ได้ โดยเฉพาะหากสิทธิและเสรีภาพเป็นสิทธิพลเมือง ที่คนในชาติมี สิทธิ เช่น สิทธิการเลือกตั้ง แต่หากเป็นสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิพื้นฐานคนต่างด้าวย่อมได้รับความ คุ้มครอง เช่น สิทธิในทางอาญา สิทธิในชีวิต ร่างกาย เป็นต้น ซึ่งตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติ สิทธิในทางอาญาโดยเฉพาะมาตรา 245 ที่ให้สิทธิผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดอาญาจากรัฐ²¹ ประกอบกับมาตรา 30 ที่กำหนดว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

³⁶ จาก “สัมมนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้”, โดย เพลินดา ตันรังสรรค์ (2554, พฤษภาคม-มิถุนายน), จุลนิติ. น.69.

²¹ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (น. 48-49), โดย มานิตย์ จุมปา, 2545, กรุงเทพฯ :นิติธรรม.

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างกันในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้”

การคุ้มครองตามมาตรานี้ได้รวมถึงคนต่างชาติ โดยคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญได้ชี้แจงว่า“ความเสมอภาคในกฎหมายและการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เป็นสิทธิที่ควบคู่กับความเป็นมนุษย์ โดยไม่อาจนำความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติมาทำลายความเสมอภาคภายใต้กฎหมายแต่อย่างใด”²²

ด้วยเหตุนี้ กลุ่มชาติพันธุ์จึงสามารถขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายจากรัฐได้ หากได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ โดยคนมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิด เพราะถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชน กลุ่มชาติพันธุ์ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่เท่าเทียมกัน รัฐจึงไม่อาจเลือกปฏิบัติได้เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ

บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่จะได้รับการเยียวยาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จึงมิได้จำกัดเฉพาะประชาชนคนไทยเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงบุคคลกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อยู่อาศัยในประเทศไทย แต่อาจมีเงื่อนไขในการพิจารณาว่ามีการเข้าเมืองมาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แม้ว่าขณะเกิดเหตุไปอนุญาตเข้าเมืองอาจอยู่ระหว่างขาดอายุก็ตาม³⁷

อย่างไรก็ตามแม้รัฐจะพยายามสร้างช่องทางให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน แต่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว มักเป็นคนยากจน ขาดความรู้และเงินทองที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี ทำให้ไม่ได้รับความยุติธรรมแล้ว หากต่อมากลัวถึงที่สุด ศาลเจ้าของสำนวนคดีที่พิพากษายกฟ้องแล้ว จำเลยในคดีกลับยังไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาที่ได้รับความเสียหายจากการจองจำ ยังเป็นการสร้างความอยุติธรรมแก่จำเลย³⁸

²² รายงานขอเลข คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ (แฟ้มที่4) ครั้งที่ 15-20 วันที่ 22 เมษายน 2540 น. 8.

³⁷ บทสัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ เลาหะไพฑูรย์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.

³⁸ สมชาย หอมลออ. (2556). “ปัญหาในการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.” สืบค้น 24 มีนาคม 2556, จาก www.voicefromthais.wordpress.com

2.4 หลักเกณฑ์การชดเชยค่าเสียหายในประเทศไทย แนวทางการการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา³⁹

กระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ทำให้บุคคลผู้บริสุทธิ์ได้รับผลร้ายจากการดำเนินคดีอาญา เสมือนกับบุคคลนั้นถูกกระทำละเมิดโดยรัฐ แม้ในท้ายที่สุดคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาจะแสดงความบริสุทธิ์ให้แก่จำเลยก็ตาม แต่ระหว่างการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะคดีอาญาที่มีโทษร้ายแรง ศาลย่อมไม่อนุญาตให้จำเลยประกันตัวเพื่อสู้คดี จำเลยต้องถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาคดี ทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางกายและจิตใจ เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล อาชีพการงาน โอกาส เวลา ค่าใช้จ่าย บางคนมีโรคประจำตัวที่ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด กลับต้องเสียโอกาสที่จะดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างเต็มที่ พลัดพรากจากครอบครัว อีกทั้งครอบครัวต้องได้รับผลกระทบด้วยทั้งการดำรงอยู่ในสังคมและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา รัฐจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากเป็นภารกิจของรัฐที่จะต้องดูแลรักษาสวัสดิภาพของประชาชนในรัฐให้อยู่อย่างสงบสุข และบุคคลผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ แม้ว่าจะสามารถเรียกร้องค่าเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่พ.ศ. 2539 ต้องเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีนั้นๆ ได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่นั้นต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว และอาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาและโทษทางวินัย แต่บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกดำเนินคดีอาญายังคงเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายและยังไม่ได้ความเยียวยา ถึงแม้จะมีสิทธิที่จะฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐและผู้เกี่ยวข้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ก็ตาม เพราะการดำเนินกระบวนการพิจารณาย่อมจะต้องใช้ระยะเวลาและค่าใช้จ่าย จึงเป็นการยากที่บุคคลเหล่านี้จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง หรือการใช้เวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งใช้เวลานานจนกว่าคดีจะถึงที่สุด การชดเชยค่าเสียหายจึงมาถึงช้าเกินกว่าที่จะสามารถทำให้บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการดำเนินคดีอาญาจะสามารถกลับสู่สถานะทางสังคมดั้งเดิมได้ ดังนั้น เมื่อความเสียหายเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (Miscarriage of Justice)⁴⁰ รัฐมีหน้าที่ต้องเยียวยาความเสียหายนั้น โดยจัดให้

³⁹ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น. 66).
เล่มเดิม.

⁴⁰ แหล่งเดิม.

มีกองทุนชดใช้ค่าทดแทนให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าวโดยตรงให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลของนานาอารยประเทศ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งยังเป็นมาตรการที่ชี้วัดความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม เพื่อนำกลับมาสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ๆ เกี่ยวข้องกับกระบวนการทุกขั้นตอน และยังเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในประเทศมากขึ้น⁴¹

จากบทบัญญัติมาตรา 245⁴² และมาตรา 246⁴³ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็น จำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือ การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิ ดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น โดยเจตนารมณ์ของกฎหมาย มุ่งที่จะช่วยเหลือทางการเงินเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายต่อชีวิตร่างกายและจิตใจจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยที่บุคคลนั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น รวมถึงจำเลยที่ถูกฟ้องในคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ และถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยนั้นไม่มีความผิด การจ่ายค่าชดเชยแก่เหยื่อถูกมองว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่เท่าเทียมกัน การช่วยเหลือของรัฐที่มีต่อคนพิการ การจ่ายเงินทดแทนแก่คนว่างงาน ได้มีแนวความคิดนี้เพิ่มมากขึ้น เป็นเสมือนการ

⁴¹ แหล่งเดิม.

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม”

⁴³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 บัญญัติว่า “บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

ถ่วงดุลแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา และนักโทษเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหายิ่งกว่าเหยื่ออาชญากรรม⁴⁴

2.4.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

จำเลย⁴⁵ หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าทดแทนจำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา

ในกรณีที่จำเลย หรือทนายซึ่งได้รับความเสียหายเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือไม่สามารยยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย จำเลย หรือทนาย ซึ่งได้รับความเสียหาย แล้วแต่กรณีอาจยื่นคำขอรับค่าทดแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ทนายผู้ได้รับความเสียหาย ทนายที่อาจมีสิทธิได้รับค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าทดแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแล้วแต่กรณี จะต้องเป็นทนายซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการตายของผู้เสียหายหรือจำเลยตามพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น⁴⁶

ทนายของจำเลย ที่มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแทนจำเลยได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

- (ก) ผู้สืบสันดาน
- (ข) ผู้บุพการี
- (ค) คู่สมรส
- (ง) บุคคลใดๆ ซึ่งให้อุปการะ หรืออยู่ในอุปการะของจำเลย

ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากจำเลย⁴⁷

⁴⁴ จาก “เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดและมาตรการคุ้มครอง” , โดย วิชา มหาคุณ. (2535, มีนาคม), วารสารกฎหมาย, 14(1). น. 7-9.

⁴⁵ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 3 บัญญัติว่า “ในพระราชบัญญัตินี้.....

“จำเลย” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา”

⁴⁶ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 6.

⁴⁷ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 23.

ผู้ยื่นคำขอยื่นคำขอรับค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ผู้มีสิทธิต้องยื่นคำขอด้วยตนเอง แต่ในบางกรณีอาจมีผู้มีสิทธิยื่นคำขอบางรายไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ จึงมีข้อกำหนดเพื่อยกเว้นในการให้ผู้ยื่นคำขอแทนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ผู้แทนโดยชอบธรรม กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้เยาว์
2. ผู้อนุบาล กรณีผู้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ
3. ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือ

กรณีที่ผู้มีสิทธิยื่นคำขอมิเหตุจำเป็น

เหตุจำเป็น คือกรณีดังนี้

- ก) เจ็บป่วยจนไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้
- ข) เป็นผู้สูงอายุ หรือบุคคลทุพพลภาพไม่สะดวกต่อการเดินทาง
- ค) ต้องเดินทางไปต่างประเทศ ด้วยเหตุภารกิจธุระจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่อาจมายื่นคำขอได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยึดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี

ง) เหตุจำเป็นอย่างอื่นที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นชอบกำหนดเป็นรายกรณี⁴⁸

การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าทดแทนตกแก่ทายาท หรือให้มีการตั้งผู้อื่นกระทำการแทนได้ แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิอย่างเต็มที่⁴⁹

2.4.2 เงื่อนไขในการรับค่าทดแทน

จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นบุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญาและต้องเข้าองค์ประกอบตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ดังนี้

- (1) ต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ
- (2) ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ

⁴⁸ ระเบียบคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ว่าด้วยการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 ข้อ 3.

⁴⁹ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น. 73-74). เล่มเดิม.

(3) ต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดและคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดีจำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย ตามพระราชบัญญัติ⁵⁰

จากมาตรา 20 วรรคสอง จึงสรุปได้ว่าผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยจำเลยจึงเป็นผู้มีสิทธิเป็นหลัก แต่ถ้าจำเลยถึงแก่ความตายไปก่อนได้รับเงินค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายในคดีอาญาทายาทของจำเลยจึงจะมีสิทธิยื่นคำขอรับเงินค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายในคดีอาญาได้⁵¹ และต้องเป็นทายาทที่ได้รับความเสียหายด้วย⁵²

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้ให้ความหมายของ “คำพิพากษาถึงที่สุด” ว่าคดีมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (Formelle Rechtskraft) คดีนั้นเป็นอันเสร็จสิ้นลงและไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไปโดยการขอให้ทบทวนแก้ไขการมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เมื่อคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือเป็นคำพิพากษาของศาลฎีกา
- (2) ถ้าคำพิพากษานั้นมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา คำพิพากษานั้นย่อมถึงที่สุดเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ โดยไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษานั้นหรือเมื่อมีการสละสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คือเมื่อได้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาไว้แล้วต่อมาได้มีการถอนอุทธรณ์หรือฎีกานั้นเสีย แต่การที่จำเลยได้ยื่นคำร้องและให้ถ้อยคำว่าไม่ขออุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้น ไม่ถือว่าเป็นการสละสิทธิอุทธรณ์ จำเลยยังใช้สิทธิในการยื่นอุทธรณ์ในภายหลังได้
- (3) เมื่อมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา แต่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่เป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ขอบด้วยกฎหมาย

กรณีที่มีการยกอุทธรณ์หรือฎีกา คำพิพากษาของศาลย่อมถึงที่สุดตั้งแต่วันที่ศาลสั่งยกอุทธรณ์หรือฎีกานั้น

⁵⁰ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 20.

⁵¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 17.

⁵² พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 22.

จากที่กล่าวมาทั้งหมด คำพิพากษาของศาลอาจถึงที่สุดเต็มทุกข้อ หรืออาจถึงที่สุดเพียงบางข้อก็ได้⁵³

คำพิพากษานั้นถึงที่สุดในกรณีต่างๆ ที่กล่าวมานั้น ต้องปรากฏข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติ ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่ชี้ขาดเนื้อหาคดีเกี่ยวกับการกระทำของจำเลย ศาลจะยกฟ้องโจทก์ถ้าศาลเห็นว่า จำเลยมิได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษ⁵⁴ จำเลยต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ามิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำไม่เป็นความผิด จึงจะมีสิทธิขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาจากรัฐได้

2.4.3 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้กำหนดให้คณะกรรมการคณะกรรมการพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้มีคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาโดยเรียกว่า “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา⁵⁵

ประกอบด้วยปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ ผู้แทนกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ผู้แทนสภานายความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีอีกห้าคนเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์ ด้านสังคมสงเคราะห์ และด้านการคุ้มครองและเสรีภาพของประชาชน

⁵³ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7) (น.556-557), โดย คณิต ณ นคร, 2549, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 185 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

⁵⁵ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 3.

เป็นที่ประจักษ์อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน⁵⁶ คณะกรรมการพิจารณาคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จึงมีจำนวนถึง 16 คนและต้องมีกรรมการถึงหนึ่งเข้าร่วมประชุมจึงจะเป็นองค์ประชุม⁵⁷ การจัดประชุมเพื่อพิจารณาย่อยคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา คณะกรรมการจะมีวาระการประชุมเดือนละหนึ่งครั้งทุกๆ เดือน โดยองค์ประชุมจะต้องลงมติได้เสียงเป็นกึ่งหนึ่งของที่ประชุม⁵⁸

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้⁵⁹

- 1) พิจารณานุมัติคำตอบแทน คำทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้
- 2) เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตลอดจนการออกกฎหมาย ระเบียบ และประกาศต่างๆ เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้
- 3) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา

- 4) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการอาจมอบหมายให้สำนักงานเป็นผู้ปฏิบัติการแทนได้

คณะกรรมการมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละสองปี แต่ไม่เป็นการตัดสิทธิกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ครบวาระแล้ว อาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้⁶⁰ นอกจากจะพ้นตำแหน่งโดยครบวาระแล้วยังอาจพ้นตำแหน่งได้โดยเหตุ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก

⁵⁶ พระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 7.

⁵⁷ พระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 13.

⁵⁸ บทสัมภาษณ์ นายฉัฐพล ด้านจิตรตรง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา.

⁵⁹ พระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหายและคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 8.

⁶⁰ พระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหายและคำทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 9.

(3) คณะรัฐมนตรีให้ออกโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีเพราะบกพร่องหรือไม่สุจริต
ต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือหย่อนความสามารถ

(4) เป็นบุคคลล้มละลาย

(5) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(6) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความ
รับผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ⁶¹

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
พ.ศ. 2544 กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้นใน
กระทรวงยุติธรรม และให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้⁶²

(1) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้

(2) รับคำขอรับค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายพร้อมทั้งทำความเห็นเสนอต่อ
คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ

(3) ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใดๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือ
ความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย

(4) เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือ
ค่าใช้จ่าย

(5) กระทำกิจกรรมที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมาย

เมื่อผู้ใช้สิทธิยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ ณ สำนักงานแล้ว กรมคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะเป็นหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องในการรับเรื่องจนกระทั่งแจ้งสิทธิแก่ผู้ใช้สิทธิทราบ โดยจะมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 7
ขั้นตอน ใช้ระยะเวลาโดยประมาณ 108 วัน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 รับคำขอ ตรวจสอบหลักฐานประกอบด้วยสำเนาบัตรประชาชน คำพิพากษา
หมายจับ หมายปล่อย หนังสือรับรองคดีถึงที่สุด ใบแต่งตั้งทนายความกรณีที่มีการว่าจ้างทนายความ
เพื่อทำการต่อสู้คดี สัญญาจ้างว่าความ เอกสารต่างๆ เหล่านี้ผู้ขอใช้สิทธิต้องเป็นผู้จัดหาประกอบ
คำขอ

⁶¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544,
มาตรา 10.

⁶² พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544,
มาตรา 15.

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมพยานหลักฐาน หลังจากตรวจสอบเอกสารแล้ว หากมีเอกสารรายการใดไม่ครบ เจ้าหน้าที่จะทำการแจ้งให้ผู้สิทธิทราบเพื่อให้รวบรวมเอกสารให้ครบถ้วนหรือบางกรณีเจ้าหน้าที่จะทำหนังสือขอเอกสารจากศาล โดยพิจารณาเป็นรายกรณีไป

ขั้นตอนที่ 3 เจ้าหน้าที่จะทำความเข้าใจ สรุปสำนวนว่าผู้สิทธิมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ ควรจะได้รับค่าทดแทนหรือไม่ และควรได้เป็นจำนวนเท่าไร แล้วทำการเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

ขั้นตอนที่ 4 ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ทำความเห็นส่งต่ออนุกรรมการ ซึ่งองค์คณะอนุกรรมการมีทั้งสิ้น 9 คน ประกอบด้วยอธิบดีอัยการภาคเป็นประธาน ผู้แทนตำรวจ เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคม และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี แต่ไม่รวมผู้พิพากษาศาล ปัจจุบันมี 9 ภาค 10 คณะ

ขั้นตอนที่ 5 อนุกรรมการทำการตรวจสอบสำนวน แล้วทำความเข้าใจเสนอคณะกรรมการเพื่อประกอบการพิจารณาว่าผู้สิทธิสมควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่

ขั้นตอนที่ 6 คณะกรรมการพิจารณาสำนวนแล้ววินิจฉัย โดยจะมีคำสั่งอนุมัติจ่าย เป็นจำนวนเท่าใด หรือมีคำสั่งปฏิเสธการจ่าย เพราะเหตุใด

ขั้นตอนที่ 7 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา แจ้งผลการพิจารณาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนให้ผู้สิทธิทราบ

พนักงานเจ้าหน้าที่ คือ ข้าราชการและลูกจ้างของหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้⁶³ และมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- (1) สอบปากคำผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่างๆ ตามคำขอ
- (2) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา⁶⁴
- (3) ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา⁶⁵

⁶³ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 3.

⁶⁴ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 26.

⁶⁵ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 27.

2.4.4 วิธีการยื่นคำขอและระยะเวลาแห่งการใช้สิทธิ

จำเลย หรือทายาทผู้ได้รับความเสียหายต้องยื่นคำขอด้วยตนเอง ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับคำขอแทน

ระยะเวลาในการยื่นคำขอ ต้องยื่นคำขอภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี⁶⁶

2.4.5 การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

หลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา⁶⁷ บุคคลที่อาจได้รับค่าทดแทนจากรัฐต้องเป็นจำเลยในคดีอาญาที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น และจะต้องเป็นจำเลยที่ถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี และต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ค่าทดแทนที่จำเลยอาจได้รับตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง⁶⁸ เมื่อผ่านเงื่อนไขที่กล่าวมาคณะกรรมการจึงจะพิจารณาว่าควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาเป็นจำนวนเท่าไร โดยมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้จำเลยในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาดังต่อไปนี้

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี
- (2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี

⁶⁶ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 22.

⁶⁷ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 21.

⁶⁸ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 21.

ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตาม (1) และ (2) ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกินหกร้อยบาท⁶⁹

(3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี ให้จ่ายในอัตราวันละไม่เกินสองร้อยบาทนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ⁷⁰

(4) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี

ค่าทนายความ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ดังนี้⁷¹

คดีประเภทที่ 1 คดีที่มีโทษประหารชีวิต อัตราขึ้นค่าเรื่องละสี่พันบาท อัตราขึ้นสูงเรื่องละหนึ่งแสนบาท

คดีประเภทที่ 2 คดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิตรวมถึงคดีอาญาที่มีความผิดหลายกรรมหลายกระทง ซึ่งแต่ละกระทงมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี แต่เมื่อรวมโทษทุกกระทงรวมกันแล้วเกินกว่าสิบปีขึ้นไป อัตราขึ้นค่าเรื่องละสามพันบาท อัตราขึ้นสูงเรื่องละเจ็ดหมื่นห้าพันบาท

คดีประเภทที่ 3 คดีอื่นๆ นอกเหนือจากประเภทที่ 1 กับประเภทที่ 2 อัตราขึ้นค่าเรื่องละสองพันบาท อัตราขึ้นสูงเรื่องละห้าหมื่นบาท

(ก) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการดำเนินคดี ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

(5) ค่าทดแทนจากการถูกคุมขัง โดยคำนวณจากวันที่ถูกคุมขังจนถึงวันที่ได้รับการปล่อยตัว ในอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ในเรื่องการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา⁷² ซึ่งกำหนดไว้วันละสองร้อยบาท

(6) ค่าทดแทนในกรณีที่มีจำเลยในคดีอาญาถึงแก่ความตาย อันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยนั้น ดังต่อไปนี้

⁶⁹ กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546, ข้อ 6.

⁷⁰ กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546, ข้อ 3. (3)

⁷¹ ตารางท้ายกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546

⁷² ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การกักขังแทนค่าปรับ ให้ถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่ากรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ เป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปีแต่ไม่เกินสองปีก็ได้”

- 1) ค่าทดแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนหนึ่งแสนบาท
- 2) ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
- 3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสามหมื่นบาท
- 4) ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท⁷³

เมื่อคณะกรรมการอนุมัติให้จ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายหรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้ผู้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนหรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแล้วกรณี ยื่นคำขอรับเงิน ค่าตอบแทน หรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามแบบที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญากำหนด⁷⁴

ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงวันแต่ที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว ในกรณีที่มีคำขอให้ได้รับสิทธิที่เสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษานั้นคืน การสั่งให้ได้รับสิทธิตามคำขอดังกล่าว ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นว่านั้นได้ ให้คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่เห็นสมควร

คณะกรรมการอาจกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย

2.4.6 การอุทธรณ์

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้สิทธิอุทธรณ์แก่ผู้ยื่นคำขอในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ผู้ยื่นคำขอมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

2.4.7 เขตอำนาจศาลที่จะยื่นอุทธรณ์

การยื่นอุทธรณ์ดังกล่าวข้างต้นให้ผู้อุทธรณ์ยื่นต่อสำนักงานหรือศาลจังหวัดที่ผู้ยื่นมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเพื่อส่งให้แก่ ศาลอุทธรณ์ก็ได้ และการวินิจฉัยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มีอำนาจ

⁷³ กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546, ข้อ 7.

⁷⁴ กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546, ข้อ 8.

ได้ส่วนหลักฐานเพิ่มเติมโดยสืบพยานเอง หรืออาจแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นตามที่เห็นสมควรทำแทนก็ได้⁷⁵

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 25 วรรคสาม ให้อำนาจศาลอุทธรณ์ในการวินิจฉัยอุทธรณ์ สามารถได้ส่วนหลักฐานเพิ่มเติมโดยสืบพยานได้เอง หรืออาจแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นกระทำการสืบพยานเพิ่มเติมแทนก็ได้

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการอันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งมีแนวความคิดการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ และแนวคิดในการเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาโดยการใช้สิทธิทางศาล โดยเป็นแบบผสมกันทั้งสองแนวคิด จากหลักความรับผิดชอบโดยรัฐ (strict enterprise liability) ซึ่งมีที่มาจากแนวคิดทางสิทธิมนุษยชน ที่ประชาชนในรัฐต้องได้รับสิทธิ ความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน รวมทั้งรัฐต้องเยียวยาเมื่อเกิดความเสียหาย อันมีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (State Welfare) เพื่อบรรเทาความเสียหายและเรียกความศรัทธาจากประชาชน โดยประเด็นที่ทำการศึกษานี้คือจำเลยผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้ายการจากถูกดำเนินคดีอาญาให้ได้รับค่าทดแทนจากรัฐ โดยมีรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิไว้ในมาตรา 246

เมื่อศึกษาเงื่อนไขและอัตราการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลย และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีกรอบหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลย และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญา แต่ยังไม่ล่วงไปถึงผู้ต้องหาซึ่งต้องถูกกักขังระหว่างการไต่สวน และเกณฑ์ในการกำหนดค่าทดแทนครอบคลุมค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องแบกรับภาระในระหว่างดำเนินคดี

แต่ผู้วิจัยเห็นว่าจำนวนค่าทดแทน ที่รัฐชดเชยให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ที่ต้องถูกกักขังระหว่างการพิจารณา ซึ่งกฎหมายให้คิดคำนวณเป็นรายวัน โดยคิดเป็นวันละสองร้อยบาทเท่ากับจำนวนวันที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องถูกกักขังระหว่างการพิจารณาจนกระทั่งได้รับการปล่อยตัว ตามเงื่อนไขในเรื่องการกักขังแทนค่าปรับนั้น อาจจะยังไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพหรือค่าแรงขั้นต่ำในปัจจุบันนัก แต่เกณฑ์การกำหนดค่าทดแทนนี้หากจะให้สอดคล้องกับค่าแรงขั้นต่ำ เป็นเรื่องที่จะต้องไปว่าในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30 มิใช่เกณฑ์การชดเชยที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 หรือกฎกระทรวงกำหนด

⁷⁵ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544, มาตรา 25.

หลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ประกาศใช้จนกระทั่งปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลจาก กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พบว่าการใช้สิทธิ เรียกร้องค่าทดแทนของจำเลยผู้บริสุทธิ์ ยังคงมีอุปสรรคและปัญหา ทั้งจากเงื่อนไขของกฎหมาย และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ไม่ได้รับความคุ้มครองตาม เจตนารมณ์ของกฎหมายในการจ่ายค่าทดแทนอย่างแท้จริง และเป็นเหตุให้จำเลย ผู้บริสุทธิ์เข้าไม่ถึง ความยุติธรรมได้ หรือเป็นอุปสรรคในแง่ของความล่าช้าในการพิจารณาค่าทดแทน ดังคำกล่าวที่ว่า “ความล่าช้า คือความ ยุติธรรม” โดยผู้วิจัยจะนำเสนอปัญหาต่างๆ ในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 3

แนวคิดและหลักเกณฑ์การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย

ในคดีอาญาตามกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเงื่อนไขการจ่ายเงินค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา การชดเชยค่าเสียหาย รวมทั้งองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาพร้อมทั้งแนวทางในการชำระเงินค่าทดแทน ตามกฎหมายของต่างประเทศโดยทำการศึกษา ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเยอรมนี เพื่อให้เห็นระบบในการชดเชยค่าทดแทน แนวทางในการพิจารณา องค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณา เพื่อเป็นการเยี่ยวยาบุคคลผู้ได้รับผลร้ายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

3.1 แนวคิดการชดเชยค่าเสียหายในต่างประเทศ

แนวคิดของการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรม โดยที่รัฐนั้นเป็นผู้รับผิดชอบทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา มาจากกฎหมายฮัมบูราปี¹ โดยกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของชุมชนที่มีต่อการกระทำผิด แต่เมื่อยุคกลางสิ้นสุดลง รัฐมีอำนาจมั่นคงขึ้นทำให้ผู้เสียหายลดความสำคัญลง การชดเชยเริ่มลดน้อยลงหลังจากที่อาณาจักร Frankish ถูกแบ่ง โดยสนธิสัญญา Verdum การชดเชยค่าเสียหายก็ถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐ และรัฐมีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษ การชดเชยเป็นหน้าที่ให้จ่ายค่าตอบแทนกันในกฎหมายแพ่ง สิ่งนี้เป็น ประวัติศาสตร์ของการปฏิรูปอาชญากรรมด้วยการลดความเอาใจใส่ต่อผู้เสียหาย และเริ่มหาระบบกฎหมายที่สามารถได้รับการชดเชยเต็มจำนวนได้ยากยิ่ง

ความคิดในการชดเชยค่าเสียหายได้เกิดขึ้นอีกครั้งในกลางศตวรรษที่ 20 ปี ค.ศ. 1950 ได้มีการเรียกร้องระบบการชดเชยของรัฐในอังกฤษ Margery Fry เป็นคนแรกที่ทำให้เกิดความสนใจ และเป็นผู้เรียกร้องให้ยอมรับความคิดนี้จากบทความ Justice for Victims ที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของระบบการชดเชยที่มีอยู่ ในกรณีที่ชาวอังกฤษผู้หนึ่ง ต้องดาบอดเพราะผลของอาชญากรรมและได้รับค่าทดแทน 11,500 ปอนด์ ซึ่งศาลให้ผู้กระทำความผิดทั้งสองคนผ่อนชำระ

¹ จาก “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม:แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ”, โดย ประธาน วัฒนาวาณิชย์, (2520, มิถุนายน-สิงหาคม), วารสารนิติศาสตร์. 9, 1. น. 73.

ให้อาทิตยละ 5 ชิลลิ่ง ผู้เสียหายกว่าจะได้รับค่าทดแทนครบผู้เสียหายต้องมีชีวิตอยู่ถึง 442 ปี ทำให้เกิดคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้เกิดบทความขึ้นในอเมริกัน² บทความ Round Table ที่วิจารณ์โครงสร้างของอังกฤษที่วางหลักค่าทดแทนโดยรัฐ โดยค้านว่าเป็นการละทิ้งความรับผิดชอบของบุคคลเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมทางสังคมวิทยา (Sociological Decadence) รวมทั้งรายงาน White Paper เรื่อง Penal Practice in a Changing Society ต่อสภาอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1959 ว่า ถ้าการชดเชยแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ก็เท่ากับชักชวนให้ผู้กระทำความผิดโดยสังคม จึงได้มีการเสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐหลายครั้งจนปี ค.ศ. 1964 อังกฤษร่วมกับสกอตแลนด์ได้เสนอกฎหมายโดยใช้ชื่อว่า Compensation for Victims of Crimes of Violence จนถึงวันที่ 1 สิงหาคม 1964 รัฐบาลได้เสนอให้มีการทดลองและแต่งตั้งคณะกรรมการทดแทนค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ก่อนหน้านั้นเล็กน้อยนิวซีแลนด์ก็ได้เสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐในปี ค.ศ. 1963 และมีการแต่งตั้ง Crimes Compensation Tribunal ในวันที่ 1 มกราคม 1964³

ในปี ค.ศ. 1964 ความคิดในการชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญา จึงแยกให้เห็นชัดเจนในการทดแทนโดยรัฐ (Compensation) กับการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)⁴

ในปี ค.ศ. 1973 ได้มีการประชุมทางอาชญาวิทยาเรื่องผู้เสียหายระหว่างประเทศครั้งที่ 1 ที่เยรูซาเล็ม ซึ่งสนับสนุนให้รัฐทุกรัฐก่อตั้งระบบทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม⁵

ในปี ค.ศ. 1974 มีการประชุมสภาระหว่างชาติ ครั้งที่ 11 สรุปว่ารัฐและสถาบันมหาชนควรรับผิดชอบเบื้องต้นในการทดแทนความเสียหายของผู้เสียหายให้แก่ผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ⁶

² การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย อัญชลี ฉายสุวรรณ, 2534, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

³ สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ชาดิชา ชอบทางศิลป์, 2542, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ ทศนคติของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย อมรรรัตน์ กริยาผล, 2527, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

⁵ Stephen Schafer. Victimology : The Victim and his Criminal. p. 125.

⁶ “การประชุมกองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด”, โดย ประจักษ์ เปี่ยมสมบูรณ์, (2526, ธันวาคม), วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม. น. 5-21.

ในปี ค.ศ. 1985 มีการประชุมkongเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders) ครั้งที่ 7 ณ กรุงมิลาน ประเทศอิตาลี โดยในการประชุมนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของการช่วยเหลืออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง ถึงกับได้มีการร่างประกาศเกี่ยวกับความเป็นธรรม และการช่วยเหลืออาชญากรรมขึ้นโดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Magna Carta for Victims” และในการประกาศดังกล่าวได้กล่าวถึงการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมพอสรุปได้ว่า ในกรณีที่การชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดไม่เพียงพอการชดเชยโดยรัฐ หรือโดยกองการเงินระหว่างประเทศสำหรับอันตรายที่เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรมจัดว่าจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้ ว่าความทุกข์ทรมานของเหยื่ออาชญากรรมรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน⁷

นอกจากนี้กฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Declaration) มาตรา 12 ก็ได้บัญญัติถึงเรื่องการทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐดังกล่าวไว้ว่ารัฐควรพยายามจัดให้มีการทดแทนค่าเสียหาย ทางด้านการเงินให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่เขาไม่ได้รับค่าชดเชยอย่างเต็มจำนวนจากผู้กระทำความผิด (... requires states to endeavor to provide financial compensation when it is not fully available from the offender...) ปรากฏในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาต่างบัญญัติกฎหมายชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยรัฐเป็นผู้ทดแทนให้ เช่น นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกาในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ แคลิฟอร์เนีย ฮาวาย แมทซาชูเซต แมริแลนด์ เนวาดา นิวเจอร์ซีย์ และกฎหมายของสหรัฐคือ Federal Victim Compensation Act (1978) และนอกจากนี้เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น National Organization for Victim Assistance (NOVA) เป็นต้น⁸

3.2 ประเทศอังกฤษ⁹

เดิมประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิของจำเลยผู้ซึ่งได้รับผลร้ายจากการดำเนิน กระบวนพิจารณาคดี จนกระทั่งมีการประกาศใช้ “The Criminal Justice Act 1988” หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดจะได้รับเงินสงเคราะห์ (ex gartia payment) ให้แก่บุคคลนั้นโดยเป็นเงินที่มาจากกองทุนของรัฐ โดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ (Home Office)¹⁰

⁷ จาก “การประชุมkongเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด.”, โดย ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2526, ธันวาคม), วารสารอาญาวิทยาและงานยุติธรรม. น. 13-14.

⁸ แหล่งเดิม.

⁹ จาก “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ”, โดย ประธาน วัฒนาวณิช. (2520 มิถุนายน – สิงหาคม), วารสารนิติศาสตร์, 9, น.71.

¹⁰ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น.45). เล่มเดิม.

ต่อมาในคดี Malone v. UK ศาลสิทธิมนุษยชนของยุโรปได้มีการวินิจฉัยว่าเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมที่ปล่อยให้การจ่ายเงินทดแทนความเสียหายให้แก่จำเลยซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่ได้กระทำความผิด เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วผู้อำนาจใช้ดุลพินิจของรัฐเป็นไปโดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอนในกฎหมาย นอกจากนี้ คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้ตั้งข้อสังเกตว่าแนวทางปฏิบัติของอังกฤษ ไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ 14 ด้วย¹¹

ต่อมาประเทศอังกฤษจึงได้มีการพัฒนากฎหมายเรื่องนี้โดยได้มีการบัญญัติ “The Criminal Justice Act 1988¹² กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าทดแทนโดยรัฐแก่จำเลยในคดีอาญาซึ่งจะกล่าวถึงเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าทดแทนต่อไป

3.2.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

บุคคลที่ศาลพิพากษาให้ต้องโทษทางอาญา แล้วต่อมาถูกกลับคำพิพากษา หรือได้รับการอภัยโทษโดยมีเหตุผลเนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงใหม่ให้เห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่ามีการดำเนินการที่ผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมต่อบุคคลนั้น หากบุคคลนั้นต้องเสียชีวิตไปแล้ว ทายาทของบุคคลนั้นมีสิทธิร้องขอค่าทดแทน¹³

3.2.2 เงื่อนไขที่จะได้รับค่าทดแทน

บุคคลต้องคำพิพากษาให้ลงโทษในคดีอาญาแล้วต่อมาถูกกลับคำพิพากษา หรือได้รับการอภัยโทษโดยมีเหตุผลเนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงใหม่ให้เห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่ามีการดำเนินการที่ผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมต่อบุคคลนั้น เว้นแต่การดำเนินคดีที่ผิดพลาดนั้นเกิดจากการปิดบังข้อเท็จจริงของบุคคลนั้นเอง¹⁴

กรณีการชดเชยค่าทดแทนเนื่องจากการคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษานั้นยังไม่ได้รับการยอมรับโดยตรง ทั้งนี้ Home Secretary ให้เหตุผลในการปฏิเสธไว้ว่าผู้ถูกดำเนินการคดีอาญาที่ได้รับ ความเสียหายนั้น สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายจากศาลได้อยู่แล้ว การชดเชยค่าทดแทนในกรณีดังกล่าวก็มีใช้ว่าจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยเพียงแต่จะอยู่อีกรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจเรียกว่า

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, โดย ชาดิ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กุมภาพันธุ์, กรุงเทพฯ : เดือนตุลา .

¹³ The Criminal Justice Act 1988 , Section 133(1).

¹⁴ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น.46).
เล่มเดิม.

เป็นการชดเชยค่าทดแทนให้ในลักษณะของความเมตตา หรือความรับผิดชอบของรัฐ (ex gartia payment) เมื่อเกิดความผิดพลาดแห่งกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยจำนวนเงินดังกล่าวจะมาจากกองทุนของรัฐ (Public Funds)

3.2.3 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณา

The Criminal Justice Act 1988 กำหนดให้ Secretary of State โดยบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อ Secretary of State¹⁵ หากไม่ทำการยื่นคำร้องต่อ Secretary of State รัฐจะไม่สามารถพิจารณาค่าทดแทนตาม The Criminal Justice Act 1988 ได้¹⁶

Secretary of State จะทำหน้าที่ในการพิจารณาคำร้องขอ Accessor ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจาก Secretary of State จะทำหน้าที่ในการเบิกจ่ายเงิน¹⁷

การอุทธรณ์คำสั่งหรือคำพิพากษาในการใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งโดยหลักกฎหมายของระบบ common law จะต้องมีความหมายให้อ่านใจไว้เป็นพิเศษ จึงจะทำการอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงได้ ถ้าไม่มีการอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงย่อมถือเป็นอันยุติ ดังนั้นการจะขอให้ศาลมีการพิจารณาในลักษณะของการขอแก้ไขทบทวนคำพิพากษา (review) ซึ่งประเทศอังกฤษได้มีการ กำหนดหลักเกณฑ์ในการ review ไว้ใน Criminal Injuries Compensation Act 1995¹⁸ โดยกำหนดให้ผู้ที่จะทำการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ต้องมีผู้พิพากษาคณบดี หรือคณะกรรมการชุดเดิม จะต้องเปลี่ยนคณะทำงานในการ review ใหม่ และจะมีสิทธิอุทธรณ์ Appeal ต่อเมื่อมีเหตุว่ามีการพบหลักฐานขึ้นใหม่ อันจะเป็นเหตุให้การพิจารณาคดีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือมีข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏขึ้นในภายหลัง อันจะทำให้การพิจารณาคดีเปลี่ยนแปลงไป หรือกรณีที่มีพฤติการณ์แทรกแซงภายหลังทำให้การรักษายังผลร้ายมากกว่าที่คาดหมายไว้ และเกิดความสูญเสียที่ร้ายแรงกว่าในขณะที่ทำการพิพากษาคดี หรือมีคำสั่งกำหนดค่าเสียหายไปแล้ว จึงจะใช้สิทธิในการอุทธรณ์ได้ หรือมี (fresh evidence) ที่จะเป็เหตุให้การพิจารณาคดีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือมีข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏขึ้นในภายหลัง อันจะทำให้การพิจารณาเปลี่ยนแปลงไป หรือกรณีที่มีพฤติการณ์แทรกแซงภายหลังจากการรักษา และเกิดความสูญเสียที่ร้ายแรงกว่าขณะทำการพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งกำหนดค่าเสียหายไปแล้ว

¹⁵ The Criminal Justice Act 1988 section 133(3).

¹⁶ The Criminal Justice Act 1988 section 133(2).

¹⁷ The Criminal Justice Act 1988 section 133(4).

¹⁸ Criminal Injuries Compensation Act 1995 Chapter 53 section 4

3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

รัฐส่วนใหญ่ไม่มีกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนเนื่องจากการคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษา ยกเว้นเพียงบางมลรัฐเท่านั้นคือ California, North Dakota และ Wisconsin ซึ่งมีกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ที่ถูกลงโทษและถูกจำคุก ซึ่งต่อมามีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ปรากฏว่าเป็นผู้บริสุทธิ์บังคับใช้ได้อาศัยการเทียบเคียงกฎหมายดังกล่าวมาสร้างหลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้มีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา เนื่องจากการคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษา โดยเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นความผิดพลาดแห่งกระบวนการยุติธรรมที่ผู้บริสุทธิ์สมควรจะได้รับการเยียวยา ด้วยการชดใช้ค่าทดแทนเช่นเดียวกัน การเทียบเคียงยังกระทำได้น้อยกรณีเพราะนอกจากจะต้องกระทำอย่างเคร่งครัดแล้ว สิทธิการได้รับค่าทดแทนดังกล่าวยังอาจจะไม่มีขึ้น หากปรากฏว่าการพิจารณาคดีใหม่เกิดจากการใช้อำนาจของผู้ว่าการรัฐที่ได้ตัดสินใจให้มีการอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ ซึ่งทำให้ผู้ต้องหาเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษเท่านั้น จะไม่ได้รับการพิจารณาในเรื่องการชดใช้ค่าทดแทนใดๆเลย เฉพาะแต่เพียงกรณีที่การพิจารณาใหม่กระทำลงโดยศาลเท่านั้นที่จะมีการคุ้มครองต่อไปถึงสิทธิในการได้รับการชดใช้ ค่าทดแทนเพราะกฎหมายให้อำนาจแก่ศาลที่จะใช้ดุลพินิจเช่นนั้นได้

วิธีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องโทษของทั้งสามมลรัฐดังกล่าว ซึ่งอาศัยเทียบเคียงมาใช้กับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาดังนั้นมีขึ้นประมาณ ปี ค.ศ. 1913 โดยกำหนดไว้ว่าผู้ที่ร้องขอค่าทดแทนจะต้องนำหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นว่าไม่ได้มีการกระทำความผิดนั้น หรือหากมีการกระทำความผิดนั้นขึ้นจริง ผู้ร้องขอจะต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะต้องปรากฏว่าผู้ร้องขอนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ และองค์กรที่จะมาทำหน้าที่พิจารณาหรือใช้ดุลพินิจในการตัดสินใจถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็คือคณะกรรมการ อันประกอบด้วยฝ่ายบริหาร ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในสามมลรัฐนั้น และที่สำคัญคือ คณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นผู้พิจารณาชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเหล่านั้นด้วย

สหรัฐอเมริกามีกฎหมายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยในคดีอาญา 2 ฉบับคือ Rule of the United States Court of Federal Claims (amend June 20, 2006) ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดในการพิจารณากฎหมายอีกฉบับหนึ่งคือ United States Code (amend) 01/22/02 Title 28 Judiciary and Judicial Procedure ซึ่งบัญญัติลักษณะบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือเป็นตัวแทนจากรัฐ สหรัฐอเมริกาใช้กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ในการพิจารณา ส่วนมลรัฐต่างๆ ใช้แนวทางของกฎหมายทั้งสองฉบับที่กล่าวมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครอง แต่จะกำหนดต่ำกว่าที่สหรัฐกำหนดไม่ได้¹⁹

¹⁹ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น.39).
เล่มเดิม.

3.3.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

จำเลยในคดีอาญาที่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือจำเลยได้รับการอภัยโทษ (Pardon) จากรัฐเนื่องจากจำเลยไม่มีความผิดหรือการพิจารณาตัดสินลงโทษจำเลยไม่เป็นธรรม และจำเลยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าทางใดๆ ในความผิดที่ถูกฟ้อง²⁰

3.3.2 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณา

Rule of the United States Court of Federal Claims หรือ COFC ศาลค่าทดแทนแห่งสหรัฐ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทน โดยมีองค์คณะผู้พิพากษาสิบหกคนได้รับการคัดเลือกจากประธานาธิบดี โดยความเห็นชอบจากวุฒิสภา ซึ่งผู้พิพากษาเหล่านี้จะดำรงตำแหน่งคราวละสิบห้าปี เมื่อครบวาระแล้วยังสามารถได้รับการเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่อไปได้อีก ซึ่งการพิจารณาคดี รัฐบาลกลางของสหรัฐจะอยู่ในฐานะจำเลยในทุกๆ กรณี โดยศาลจะทำการพิจารณาไม่ใช่ลูกขุนเนื่องจากเป็นคดีระหว่างศาลกับรัฐบาล ผู้ไม่พอใจต่อคำพิพากษาของศาลที่อาจอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แห่งสหรัฐภายใต้ข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์²¹

3.4 ประเทศฝรั่งเศส²²

ปี ค.ศ. 1781 นักปรัชญากฎหมายชาวฝรั่งเศส 2 ท่าน คือ Jean Pierre Brisso de Warville และ Louis Philipon de la Madelaine ผู้ปลุกกระดมความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการปล่อยตัวให้ได้รับชดเชยค่าเสียหายจากงานเขียนเรื่อง “Le sang innocent venge ou Discours sur les reparations dues aux accuses innocents” ของ Brissot และ “Des moyes de’indemniser L’innocence injustement accuse et punie” ของ Louis Philipon เป็นรากฐานอุดมการณ์ทางกฎหมายเรื่องการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้บริสุทธิ์ในเวลาต่อมา มีเนื้อหาโดยสรุปว่าหากรัฐชักช้าหรือรื้อที่จะดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องสงสัยด้วยเกรงว่าผู้บริสุทธิ์จะถูกล่วงละเมิด สังคมอาจได้รับความเดือดร้อนวุ่นวาย อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ก็ไม่อาจเลี่ยงความรับผิดชอบหากเกิดการล่วงละเมิดเช่นนั้นได้ และเป็นการไม่ถูกต้องที่จะไปเอาผิดกับเจ้าพนักงานซึ่งดำเนินคดีกับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ศาลได้ตัดสินว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในภายหลัง เนื่องจากเป็นหน้าที่ ที่รัฐจะต้องชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีดังกล่าว ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ฝรั่งเศสมีนักคิดคนสำคัญคือ Voltaire ได้เสนอแนวคิดต่อพระเจ้าเฟดเดอริก มหาราช และได้มี

²⁰ แหล่งเดิม.

²¹ แหล่งเดิม.

²² แหล่งเดิม.

คำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายของปรัสเซียมีใจความว่า “หากผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอาญาและถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณา แต่ได้รับการปล่อยตัวเพราะขาดข้อพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิได้รับค่าเสียหายและทดแทนเพื่อความเป็นธรรมและความทุกข์ทรมานในระหว่างนั้น จากกองทุนของศาลที่เริ่มกระบวนการพิจารณาคดี”²³ การชดเชยค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาในประเทศฝรั่งเศสนั้น มีบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส Subsection Compensation for Pre trial Detention Sous-section 3 บังคับใช้เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1970 โดยการจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสหลักการมีใช้เพื่อชดเชยความเสียหายทั้งหมดหรือความเสียหายตามจริง แต่เป็นการแสดงความรับผิดชอบของรัฐที่จะเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส Subsection Compensation for Pre trial Detention Sous-section 3 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนไว้

3.4.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

บุคคลซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี และต่อมาได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล (NON-LIEU) หรือปล่อยตัวหรือวินิจฉัยไม่มีโทษ โดยศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องเนื่องจากบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของเขาไม่เป็นความผิด²⁴

3.4.2 เงื่อนไขที่จะได้รับค่าทดแทน

ผู้ที่มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่มีโทษแล้ว ต้องอยู่ในเงื่อนไขเกี่ยวกับลักษณะของการคุมขังที่ว่า การคุมขังนั้นก่อให้เกิดความเสียหายเกินปกติอย่างเห็นได้ชัด และร้ายแรงเป็นพิเศษด้วย โดยรัฐจะไม่จ่ายค่าทดแทนในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) กรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 122-1
- (2) ในกรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้รับการนิรโทษกรรมภายหลังจากการถูกควบคุมตัว
- (3) กรณีที่คดีขาดอายุความภายหลังจากผู้ร้องขอค่าทดแทนได้รับการปล่อยตัว

²³ ปริญญญา เกียรตินัยกุลวานิช, “ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยในคดีอาญาที่ศาลยกฟ้อง.”

²⁴ The French Code of Criminal Procedure, Art. 149.

(4) กรณีที่ผู้ร้องขอค่าทดแทนนั้นได้สมัครใจกล่าวหาตนเองเพื่อให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากการถูกฟ้องคดี²⁵

(5) กรณีที่รัฐได้ดำเนินคดีต่อผู้ที่ให้การเป็นพยานเท็จหรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งทำให้ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หรือขยายระยะเวลาออกไป ทั้งนี้บุคคลซึ่งให้การเป็นพยานเท็จ หรือร้องทุกข์โดยเจตนาจะให้ผู้อื่นถูกดำเนินคดีอาญานั้นเป็นผู้ชำระค่าทดแทนเสมือนว่าเป็นค่าธรรมเนียมศาล²⁶

3.4.3 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกคำวินิจฉัยการชดเชยค่าทดแทน ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ (The First President of The Court of Appeal) โดยคดีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษอยู่ในเขตอำนาจศาล²⁷ จะไม่ใช่ศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินในครั้งแรก โดยผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือยกฟ้องหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ โดยจะมีการพิจารณาคำร้องขอในศาลโดยเปิดเผย เว้นแต่ผู้ยื่นคำร้องขอจะขอให้ศาลพิจารณาโดยไม่เปิดเผย ซึ่งศาลก็จะทำการพิจารณาโดยจำกัดบุคคลผู้เข้าฟังการพิจารณาเฉพาะผู้ยื่นคำร้อง ทนายความของผู้ยื่นคำร้องเท่านั้น²⁸

เมื่อมีคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์แล้ว ผู้ใช้สิทธิจะอุทธรณ์คำวินิจฉัยต่อคณะกรรมการแห่งชาติ (National Commission) ภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยซึ่งคณะกรรมการแห่งชาติมีอำนาจ ตัดสินคดี ทั้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการแห่งชาติให้ถือเป็นที่สุด

กฎหมายฝรั่งเศสได้กำหนดให้มีองค์กรพิเศษเรียกว่า “คณะกรรมการแห่งชาติ” (National Commission) ขึ้นมาทำหน้าที่ในการพิจารณาและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้ถือเป็นที่สุด คณะกรรมการนี้ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลสูง 3 นายซึ่งได้แก่ประธานศาลสูงหรือตัวแทนทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการ และผู้พิพากษาอีก 2 นายซึ่งอยู่ในระดับหัวหน้าศาลฎีกา และประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอื่นๆอีกซึ่งมีการแต่งตั้งเป็นรายปี นอกจากนี้ผู้พิพากษา 2 นายนี้แล้วให้มีผู้พิพากษาสำรองอีก 3 นาย อีกทั้งกำหนดให้อัยการให้ความเห็นต่อคณะกรรมการดังกล่าวเช่นเดียวกับคดีทั่วไป²⁹

²⁵ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/infores/intdir2005/japan.html>

²⁶ The French Code of Criminal Procedure, Art.150.

²⁷ The French Code of Criminal Procedure, Art.149-1

²⁸ The French Code of Criminal Procedure, Art.149-2

²⁹ The French Code of Criminal Procedure, Art.149-3

การพิจารณากำหนดค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะความเสียหายในทางการเงินเท่านั้น ยังครอบคลุมถึงความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน ด้วยเหตุนี้ การจ่ายค่าทดแทนตามกฎหมายฝรั่งเศสจึงไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะจ่ายแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเอาไว้³⁰

3.4.4 วิธีการในการร้องขอและการพิจารณาคดี

ผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องหรือลงนามไปยังคณะกรรมการดังกล่าวภายในกำหนดหกเดือนนับแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุด คำร้องนอกนั้นนอกจากจะประกอบด้วยเอกสารทั้งหลายเพื่อพิสูจน์ถึงความเสียหายแล้วยังต้องมีข้อความแสดงถึงข้อเท็จจริงทั้งปวง ดังต่อไปนี้คือ

- (3.1) วันและลักษณะของคำสั่งให้มีการคุมขังชั่วคราวรวมทั้งสถานที่คุมขัง
- (3.2) ศาลซึ่งวินิจฉัยว่าคดีไม่มีมูล หรือปล่อยตัว รวมทั้งวันที่ออกคำวินิจฉัยนั้น
- (3.3) ลักษณะและจำนวนเงินที่เรียกร้องให้ชดเชย
- (3.4) ที่อยู่ของผู้ร้องขอ

ก่อนที่คณะกรรมการจะทำการพิจารณา นั้นคณะกรรมการจะต้องส่งสำเนาคำร้องของผู้ร้องขอไปยังนิติกรของกระทรวงการคลัง (TRESOR) และอธิบดีอัยการศาลสูงสุดไปยังบุคคลทั้งสองดังกล่าวไว้ด้วย

3.5 ประเทศญี่ปุ่น³¹

ประเทศญี่ปุ่นมีการวางรากฐานระบบตุลาการ โดยใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย (Code Law) โดยได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มประเทศทางยุโรปโดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมันเป็นต้นแบบ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีอัยการทำหน้าที่เป็นผู้ฟ้องคดี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 เริ่มมีการกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุดในการตัดสินคดีในลักษณะของระบบลูกขุน โดยกำหนดให้ที่ประเทศญี่ปุ่นเรียกว่า The saiban-in system เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้บริสุทธิ์ โดยลูกขุนคณะลูกขุนมีจำนวน 6 คน ผู้พิพากษาจำนวน 3 คนรวมเป็นทั้งหมด 9 คน จะทำหน้าที่ในการตัดสินชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยผิดหรือไม่ผิดเท่านั้น จากนั้นเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะปรับบท

³⁰ การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³¹ จาก “กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น”, โดย ณภัทร สรอำพล, (2555, พฤษภาคม-สิงหาคม), *ตุลาการ*. น. 23-59.

กฎหมายและลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คณะลูกขุนทำหน้าที่ฟังพยานและตัดสิน ซึ่งจะเป็นคดีที่มีโทษอัตราสูง กระบวนพิจารณาของประเศญี่ปุ่นมีจำนวนทั้งหมด 3 ชั้นศาล ประกอบด้วยศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา เมื่อเกิดอาชญากรรม ขึ้นตำรวจทำหน้าที่จับตัวผู้ต้องหา กรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ต้องส่งผู้ต้องหาต่อไปยังพนักงานอัยการ แต่ถ้าผู้ต้องหาเป็นเยาวชน ตำรวจต้องส่งตัวไปยังศาลเยาวชนและครอบครัว หากไม่เข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดให้ส่งไปที่พนักงานอัยการได้ เยาวชนกระทำความผิดบางกรณีอาจเข้าเงื่อนไขของกฎหมายที่กำหนดให้ส่งไปยังพนักงานอัยการได้ พนักงานอัยการก็จะตัดสินว่าจะฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยหรือไม่

กรณีที่ผู้ต้องหาถูกสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่จะได้รับการพิจารณาว่าจะได้รับค่าทดแทนผู้ต้องหาหรือไม่ โดยกฎหมายที่นำมาใช้บังคับ คือระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองผู้ต้องหาในคดีอาญา (The Regulations For Suspect's Compensation)³²

กรณีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้อง ผู้ต้องหาที่เป็นเยาวชนต้องส่งตัวไปฟ้องที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งศาลจะพิจารณาว่าสมควรถูกสั่งคุมประพฤติหรือไม่ หากไม่คุมประพฤติ จำเลยที่เป็นเยาวชนนั้นจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนให้แก่เยาวชน (Act on Compensation in Relation to Juvenile Protection Case) แต่หากผู้ต้องหาไม่ใช่เยาวชนและพนักงานอัยการสั่งฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาแล้ว จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายค่าทดแทนความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา(The Criminal Compensation Law) เมื่อมีการฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษาว่าไม่ได้กระทำความผิด หรือหากศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์พิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดและต่อมาได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่และพิพากษาว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด จะนำกฎหมายค่าทดแทนความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) มาใช้บังคับ อย่างไรก็ดี กระบวนการที่กล่าวมา สามารถใช้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่(State Redress Act) เพื่อฟ้องคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายต่อรัฐได้³³

แนวคิดของประเศญี่ปุ่นเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกค่าทดแทนในคดีอาญา เป็นระบบการเรียกค่าทดแทนในคดีอาญาไม่ใช่ระบบที่รับรองว่าพนักงานอัยการหรือศาลได้มีการกระทำละเมิดต่อจำเลย แต่เป็นระบบที่ถูกสร้างเพื่อใช้เงินภาษีในการเยียวยาแก่ผู้บริสุทธิ์ที่ต้องตกเป็น

³² การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาของประเศญี่ปุ่น : วารสารสิทธิมนุษยชน, 1(1), น.15-16.

³³ การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาของประเศญี่ปุ่น : วารสารสิทธิมนุษยชน, 1(1), ++น. 16.

จำเลย จนถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา³⁴ ดังนั้นแม้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะใช้สิทธิเรียกค่าทดแทนในคดีอาญาแล้ว ยังสามารถใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อีก³⁵

กฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้น ปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1931 ต่อมาภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับปี ค.ศ. 1946 ได้ประกาศใช้และมีการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐานให้มากยิ่งขึ้น จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนฯ นั้นให้สมบูรณ์และครอบคลุมกรณีต่างๆ มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในมาตรา 40 ซึ่งกำหนดให้บุคคลซึ่งถูกจับกุมโดยที่ตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมสามารถเรียกให้รัฐจ่ายค่าทดแทนแก่ตนได้ ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญา”³⁶

กฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนในคดีอาญา (The Criminal Compensation Law) ฉบับปัจจุบัน ได้มีการบัญญัติกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาขึ้นใหม่ในปี ค.ศ. 1950 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กล่าวถึงทั้งในกรณีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาและในกรณีการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ดำเนินคดีอาญาที่มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมีการปรับแก้เพื่อให้มีความยืดหยุ่นต่อเงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา³⁷

3.5.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

จำเลยที่จะมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐได้ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) บุคคลที่ถูกจับหรือคุมขังระหว่างการดำเนินคดีอาญา และต่อมาได้รับการยกฟ้องโดยคำพิพากษาศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีใหม่ หรือการอุทธรณ์ในกรณีพิเศษตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) บุคคลที่ศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิด แต่ได้รับโทษทางอาญาตามคำพิพากษาของศาลไปแล้ว หรือถูกจำคุกตามมาตรา 11 วรรคสอง ตามประมวลกฎหมายอาญา

³⁴ “กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น” (น.39-40). เล่มเดิม.

³⁵ The Criminal Compensation Law, Art.5.

³⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2555) “โครงการศึกษาแนวทางการชดใช้ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม : กรณีองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544” สนับสนุนทุนวิจัยโดย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. น. 61.

³⁷ <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/S25/S25/HO001.html>.

(3) บุคคลที่ถูกจับกุมโดยหมายจับ (Arrest under a writ of commitment) ตามมาตรา 484 ถึง 486 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³⁸

เงื่อนไขในการร้องขอค่าทดแทนในคดีอาญา ตามกฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญามี 2 ประเภทหลักคือ

1) ผู้ถูกคุมตัวหรือกักขังก่อนศาลมีคำวินิจฉัยคดี

ตามกฎหมายว่าด้วยการชดใช้ค่าทดแทนฯ กำหนดให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกควบคุมตัว หรือถูกคุมขังอยู่ระหว่างที่ศาลมีการดำเนินคดีอาญา โดยเริ่มนับตั้งแต่เริ่มมีการจับกุม และภายหลังบุคคลดังกล่าวได้รับการวินิจฉัยตามกระบวนการพิจารณาปกติ หรือมีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ หรือมีการยื่นฎีกาในกรณีพิเศษ ว่ามิได้มีการกระทำความผิด³⁹

2) ในกรณีการบังคับโทษทางอาญา⁴⁰ กับบุคคลใดๆ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด และต่อมาศาลได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดว่า บุคคลดังกล่าวไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทน⁴¹

สิทธิในการร้องขอรับค่าทดแทนถือเป็นสิทธิส่วนบุคคล เฉพาะผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ไม่สามารถโอนสิทธิดังกล่าวไปให้บุคคลอื่นเรียกร้องแทนได้ อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวยังคงสืบมรดกได้ เป็นข้อยกเว้นของกฎหมายที่ให้สิทธิทายาทของผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ร้องขอค่าทดแทนได้ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้ถึงแก่ความตาย⁴² ทายาทต้องใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทนภายในระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์⁴³ ทั้งยังสามารถมอบอำนาจเป็นหนังสือให้บุคคลอื่นเป็นตัวแทนในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้ด้วย⁴⁴

และผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกลงโทษจำคุกหรือถูกประหารชีวิตไปแล้ว มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้ หากปรากฏภายหลังว่าการพิจารณาคดี หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ของศาล พบว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือภายใต้

³⁸ The Criminal Compensation Law, Art. 1.

³⁹ The Criminal Compensation Law, Art. 25.

⁴⁰ โทษทางอาญาของกฎหมายประเทศญี่ปุ่นแบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ 1) ประหารชีวิต 2) จำคุกและให้ทำงานหนัก 3) จำคุก 4) ปรับตั้งแต่ 10,000 เยนขึ้นไป 5) กักขัง 6) ปรับตั้งแต่ 1,000 เยนแต่น้อยกว่า 10,000 เยน 7) ริบทรัพย์สิน

⁴¹ กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญามาตรา 1 วรรค 2

⁴² The Criminal Compensation Law, Art. 2.

⁴³ The Criminal Compensation Law, Art. 7.

⁴⁴ The Criminal Compensation Law, Art. 9.

สภาพแวดล้อมบางประการศาลได้มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเนื่องจากเหตุผลด้านกระบวนการพิจารณาหรือมีคำสั่งยุติคดี

สิ่งที่ยังเป็นปัญหายุติธรรมสำหรับกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าทดแทนฯ ของญี่ปุ่นคือการไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ได้รับการปล่อยตัวเนื่องจากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งได้มีความพยายามที่จะแก้ไขหลักเกณฑ์ข้อนี้ขึ้น เพื่อเป็นการผ่อนปรนปัญหาดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่นได้มีการอนุโลมให้มีการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีได้ในบางกรณีตามระเบียบในการชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ในปี ค.ศ. 1957 (The Regulation for Compensation of Suspects of 1957) ซึ่งกำหนดให้ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นมีสิทธิได้รับค่าทดแทนหากพิสูจน์ได้ว่าตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิด

3.5.2 เงื่อนไขที่จะได้รับการชดเชยและการกำหนดค่าทดแทน

ถึงแม้จะปรากฏกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาสามารถมีสิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ตามกฎหมายนี้ แต่ในบางกรณีรัฐก็สามารถจะปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนหรืออาจใช้ดุลพินิจในการจ่ายค่าทดแทนหรือไม่ก็ได้ เมื่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้หากพบกระทำการดังต่อไปนี้

(1) ผู้ถูกดำเนินคดีอาญายอมรับสารภาพว่าได้กระทำความผิด หรือเป็นผู้เสริมแต่งหรือสร้างพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ จนนำไปสู่ความผิดพลาดในการสอบสวนของพนักงานอัยการหรือคำวินิจฉัยของศาลผิดพลาด ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาหรือทายาทอาจเสียสิทธิในการได้รับค่าทดแทน

(2) ในกรณีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถูกฟ้องว่าได้กระทำความผิดหลายฐาน และมีคำวินิจฉัยว่าได้กระทำความผิดเพียงฐานใดฐานหนึ่ง และให้ปล่อยตัวในคดีหนึ่ง แต่ในคดีที่เหลือนั้นพิพากษาให้ลงโทษ เช่นนี้กฎหมายให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนทั้งหมดหรือบางส่วนได้⁴⁵

กฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าทดแทนนี้ไม่ตัดสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ที่จะฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนภายใต้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาล (The Governmental Liability) หรือฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งตามกฎหมายอื่นหากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้ใช้สิทธิเช่นนั้น ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมหมดสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนอีก ในทางตรงกันข้ามหาก ค่าทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐบาลหรือตามกฎหมายอื่นที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับนั้นเป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับเพิ่มเติมจนครบถ้วนตามจำนวนที่พึงจะได้รับตามกฎหมายนี้

⁴⁵ The Criminal Compensation Law, Art 3.

สำหรับจำนวนเงินค่าทดแทนที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา จะได้รับการชดเชยก่อนศาลมีคำพิพากษานั้น กฎหมายใช้คิดคำนวณเป็นวัน โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจกำหนดว่าจะชดใช้ในอัตราวันละเท่าใด แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 200 บาทและไม่เกิน 400 บาท โดยพิจารณาจากประเภทหรือลักษณะของการถูกคุมขังและระยะเวลาความสูญเสียในทางทรัพย์สินประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นรวมทั้งความเสียหายทางด้านจิตใจและร่างกายที่ได้รับ ตลอดจนพฤติการณ์และการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลที่มีต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา

3.5.3 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณาและกระบวนการพิจารณา

กำหนดให้ศาลที่ตัดสินคดีหรือมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำหน้าที่พิจารณาคดีร้องขอค่าทดแทน⁴⁶ ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะร้องขอค่าทดแทนต้องยื่นคำร้องไปยังศาลดังกล่าวเพื่อพิจารณาคำร้อง ภายในระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์

กรณีที่ทายาทเป็นผู้ร้องขอ จะต้องแนบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถึงแก่ความตาย ซึ่งคำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นภายในกำหนดสามปีนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อได้รับคำร้องขอแล้ว ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ชดเชยค่าทดแทน หรือปฏิเสธคำร้องขอ ศาลต้องสอบถามและรับฟังความเห็นของพนักงานอัยการและผู้ร้องขอค่าทดแทนก่อน โดยพนักงานอัยการทำความเห็นมาเป็นลายลักษณ์อักษรและศาลพิจารณาปัจจัยหรือพฤติการณ์อื่นประกอบด้วย กระบวนการพิจารณาคดีโดยหลักไม่มีการสืบพยาน แต่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ค้นหาพยานหลักฐานที่ยังไม่เคยปรากฏในสำนวนมาเพิ่มเติมแล้วนำมายื่นต่อศาล ศาลจะพิจารณาจากความเห็นของพนักงานอัยการ หากเงื่อนไขของกฎหมายที่กำหนด ก็จ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยบางคดีที่ศาลต้องการความรวดเร็ว ศาลก็สามารถพิจารณากำหนดค่าทดแทนความเสียหายได้โดยไม่ต้องพิจารณาความเห็นของพนักงานอัยการ บางกรณีที่ศาลมีความเห็นต่างไปจากความเห็นของพนักงานอัยการ เช่น พนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควรจ่ายเนื่องจากเป็นกรณีที่เข้าข้อยกเว้นไม่ต้องจ่าย แต่ศาลอาจเห็นแย้งว่าไม่เข้าข้อยกเว้นให้พิจารณาสั่งจ่ายได้ ดุลพินิจในการสั่งจ่ายยังอยู่ที่ศาล การพิจารณาความเห็นของพนักงานอัยการจึงเป็นเพียงส่วนประกอบการพิจารณาเท่านั้น⁴⁷

⁴⁶ The Criminal Compensation Law, Art 6.

⁴⁷ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา “การชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น” วารสารสิทธิมนุษยชน, 1(1), น.16.

เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว ศาลต้องส่งสำเนาคำพิพากษานั้นให้แก่พนักงานอัยการและผู้ร้องขอ⁴⁸ ในกรณีที่คำร้องขอค่าทดแทนมิได้ทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือคำร้องขอนั้นมีข้อบกพร่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ หรือที่ผู้ร้องขอไม่แก้ไขตามที่ศาลมีคำสั่งรวมทั้งกรณีไม่ยื่นคำร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ศาลจะต้องสั่งยกคำร้องขอเหล่านั้น⁴⁹

แต่ในกรณีที่ศาลตรวจสอบคำร้องขอแล้ว เห็นว่าถูกต้องก็ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคำร้องขอนั้นว่าสมควรจะได้รับชดเชยค่าทดแทนหรือไม่ หากคำร้องขอไม่มีเหตุผลสมควรที่จะได้รับค่าทดแทน ศาลจะมีคำสั่งยกคำร้องขอ⁵⁰ เพราะเห็นว่าไม่มีเหตุผลสมควรที่จะได้รับค่าทดแทนให้ผู้ร้องขออุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ทันที⁵¹

เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วให้ชดเชยค่าทดแทนแล้ว ผู้ร้องขอมีสิทธิขอรับค่าทดแทนจำนวนดังกล่าวต่อศาลที่มีคำพิพากษาให้ชดเชยค่าทดแทน⁵² และห้ามมิให้มีการโต้แย้งหรืออุทธรณ์ด้วยประการใดๆ⁵³

ศาลกำหนดค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา โดยพิจารณาจากโทษที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับมาก่อน ดังต่อไปนี้⁵⁴

(1) กรณีโทษจำคุก หรือโทษที่เป็นการให้ทำงาน ส่วนที่เกี่ยวกับค่าเสียหายในการถูกจับกุม หรือถูกคุมขัง จำนวนค่าเสียหายถูกกำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 1,000 เยน แต่ไม่เกิน 9,400 เยนต่อวัน โดยคำนึงถึงจำนวนวันที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับโทษมา

การกำหนดค่าเสียหาย ศาลพิจารณาจากประเภท หรือลักษณะของการถูกคุมขังและระยะเวลา ความสูญเสียทางทรัพย์สิน และประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งค่าเสียหายทางด้านจิตใจและร่างกาย ตลอดจนพฤติการณ์การกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล ที่กระทำต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา

(2) โทษประหารชีวิต ศาลจะกำหนดค่าเสียหายได้ไม่เกิน 25,000,000 เยน ตามสมควรแก่กรณี หากพิสูจน์ได้ว่าความตายของผู้ถูกประหารชีวิต ทำให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ค่าเสียหายที่ชดเชยให้อาจเพิ่มขึ้นอีก 3,000,000 เยน จากจำนวนค่าเสียหายที่กล่าวมาข้างต้น การ

⁴⁸ The Criminal Compensation Law, Art.14.

⁴⁹ The Criminal Compensation Law, Art.15.

⁵⁰ The Criminal Compensation Law, Art.16

⁵¹ The Criminal Compensation Law, Art.19,23.

⁵² The Criminal Compensation Law, Art.20.

⁵³ The Criminal Compensation Law, Art.22.

⁵⁴ The Criminal Compensation Law, Art.4.

กำหนดค่าเสียหายกรณีนี้ ศาลจะพิจารณาจากความสูญเสียทางทรัพย์สิน และประโยชน์ในด้านอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น อายุ สุขภาพ ความสามารถในการหารายได้ รวมทั้งพฤติการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง⁵⁵

(3) โทษปรับ ศาลจะสั่งจ่ายให้เท่าที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถูกปรับบวกดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี นับแต่วันที่ปรับจนถึงวันที่ศาลมีคำตัดสินให้จ่ายค่าทดแทน

(4) โทษริบทรัพย์สิน หากริบทรัพย์สินศาลคืนทรัพย์สินนั้น แต่ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินที่จะสามารถส่งมอบคืนได้ ศาลจะสั่งจ่ายค่าเสียหายให้เท่ากับราคาทรัพย์สินตามราคาท้องตลาด ทั้งสองกรณีต้องรวมดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปีนับแต่วันที่มีการริบทรัพย์สินจนถึงวันที่ศาลตัดสินให้จ่ายค่าเสียหาย

กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนไม่ตัดสิทธิของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่จะฟ้องเรียกค่าทดแทนภายใต้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐ (State Redress Law) หรือใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามกฎหมายอื่น หากผู้ถูกดำเนินคดีอาญาใช้สิทธิเช่นนั้นและได้รับค่าทดแทนมาเป็นจำนวนเท่ากับหรือมากกว่าค่าทดแทนที่พึงได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนนี้แล้ว ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาย่อมหมดสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนอีก ในทางกลับกัน หากค่าทดแทนที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาได้รับตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐหรือตามกฎหมายอื่นเป็นจำนวนน้อยกว่า ผู้ถูกดำเนินคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับเพิ่มเติมจนครบถ้วนตามจำนวนที่พึงได้รับตามกฎหมายว่าด้วยค่าทดแทนนี้⁵⁶ เมื่อรัฐได้จ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนแล้ว รัฐสามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยจากตุลาการ หรือเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดต่อไปได้⁵⁷

ประเทศญี่ปุ่นได้ขยายการคุ้มครองไปถึงผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยมีระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองผู้ต้องหาในคดีอาญา (The Regulations For Suspec's Compensation) เป็นกฎหมายที่คุ้มครองผู้ต้องหา ก่อนเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาในศาล คือกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกกักขังต่อศาล หากปรากฏชัดเจนต่อพนักงานอัยการว่าผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวหรือถูกกักขังไม่มีความผิด พนักงานอัยการต้องชดใช้ค่าเสียหายเพื่อทดแทนการควบคุมตัวหรือถูกกักขัง⁵⁸

⁵⁵ “การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา”

(น. 52-54). เล่มเดิม.

⁵⁶ The Criminal Compensation Law, Art.5.

⁵⁷ The Consitution of japan Art.17. และ State Redress Law และ Law Concerning Stste Liability for Compensation Art .1.

⁵⁸ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา “การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น”, วารสารสิทธิมนุษยชน, 1(1), เดือนมกราคม-มิถุนายน 2555, น. 16.

ทั้งยังทำการจำแนกค่าทดแทนแก่เยาวชน โดยมีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนแก่เยาวชน (Act on Compensation in Relation to Juvenile Protection Case) การดำเนินคดีอาญาแก่เยาวชนจะมีความแตกต่างกับการดำเนินคดีอาญาของบุคคลทั่วไป โดยที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว เมื่อเกิดคดีที่เยาวชนกระทำความผิดทางอาญาขึ้น พนักงานอัยการจะส่งคดีไปที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลจะเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาทุกอย่าง ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาสั่งชดใช้ค่าเสียหาย ศาลจะมีดุลพินิจในการสั่งโดยที่ศาลจะนำคดีขึ้นพิจารณาเองโดยไม่ต้องรอ เนื่องจากเยาวชนอายุยังน้อยอาจจะไม่ทราบหรือรับรู้ถึงสิทธิของตนตามกฎหมายนี้ หากเยาวชนกระทำความผิดจริง จะถูกส่งไปคุมประพฤติและให้การศึกษา แต่ถ้ามีการสั่งพิชิตพลาตก็ควรจะมีการใช้ค่าทดแทนให้แก่เยาวชนด้วย แต่สิทธิตามกฎหมายนี้ ไม่ใช่สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เฉกเช่นเดียวกับระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองผู้ต้องหาในคดีอาญา แต่การชดใช้ให้กับเยาวชนตามกฎหมายฉบับนี้ กระทำโดยผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว และดุลพินิจในการสั่งจ่ายค่าทดแทนให้และเมื่อศาลมีคำสั่งเช่นใด ถือเป็นที่สุดไม่สามารถอุทธรณ์ได้⁵⁹

เมื่อศึกษากฎหมายญี่ปุ่นแล้ว พบว่ามีการตรากฎหมายหลายฉบับเพื่อเยียวยาจำเลย โดยมีการแบ่งแยกผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่เป็นเยาวชน กับบุคคลผู้ถูกดำเนินคดีอาญา และมีการเยียวยาครอบคลุมไปถึงผู้ต้องหา การตราระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองผู้ต้องหา และยังคงให้สิทธิที่จะเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ (State Redress Act) เพื่อเยียวยาความเสียหายอย่างกว้างขวาง และไม่เป็นการทับซ้อน โดยการกำหนดค่าทดแทนในแต่ละกรณีจะขึ้นกับอัตราโทษที่ถูกลงโทษตามกฎหมาย ผู้ร้องขอค่าทดแทนต้องยื่นคำร้องต่อศาล โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าทดแทน โดยพิจารณาประกอบกับความเห็นของพนักงานอัยการซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ปรากฏในสำนวนมาเพิ่มเติมและยื่นต่อศาล ศาลจะพิจารณาความเห็นของพนักงานอัยการ หากศาลมีความเห็นต่างกับความเห็นของพนักงานอัยการได้ และดุลพินิจในการสั่งจ่ายยังคงอยู่ที่ศาล⁶⁰

⁵⁹ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา “การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น”, *วารสารสิทธิมนุษยชน*, 1(1), น. 17.

⁶⁰ “การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น”, โดย สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, *วารสารสิทธิมนุษยชน*, 1(1), น.16 -17.

3.6 ประเทศเยอรมัน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ. 1965 ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการร้องขอค่าทดแทนของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาไว้ในมาตรา 467 อนุมาตรา (2) ซึ่งกำหนดให้บุคคลดังกล่าวที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวไป หรือเมื่อมีการยกเลิกกระบวนการพิจารณาโดยดุลยพินิจของศาลและอัยการ มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากคลังของรัฐได้ ถ้าการพิจารณาคดีของศาลปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์จนสิ้นสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ในส่วนที่เป็นหลักเกณฑ์และวิธีการในการชดเชยค่าทดแทนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน มิได้มีบทบัญญัติกล่าวถึงไว้โดยตรงดังเช่นของฝรั่งเศส ทั้งนี้เพราะประเทศเยอรมันมีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการชดเชยค่าทดแทนต่างหาก จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว ซึ่งกฎหมายพิเศษฉบับนี้ออกโดยสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์ (Bundestag) เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1971 เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนความเสียหายจากมาตรการบังคับทางอาญา” (Gesetz über Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen หรือ อีก ชื่อ หนึ่ง Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG)⁶¹ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ใช้กับการดำเนินคดีอาญาภายในประเทศเยอรมันเป็นการทั่วไป และได้วางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการร้องขอ ค่าทดแทนไว้ทั้งในกรณีของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ถูกคุมขังก่อนศาลมีคำพิพากษาและในกรณีของผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่มีการรื้อฟื้นอาญาขึ้นพิจารณาใหม่⁶²

วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้⁶³ เพื่อกำหนดหน้าที่รัฐต้องจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลย หรือผู้ถูกศาลพิพากษาแล้ว ปรากฏว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด โดยมีได้เยียวยาหรือจ่ายค่าทดแทนให้กับบุคคลที่ได้รับความเสียหายจาก

⁶¹ จาก “รายงานการศึกษาลบสมบุรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.” (น. 38), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2555.

⁶² จาก ทวีวัฒน์ ชารินทร์. (2540). การชดเชยค่าทดแทนโดยนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁶³ “รายงานการศึกษาลบสมบุรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.” (น.38-39). เล่มเดิม.

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความผิดพลาดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการจ่ายค่าทดแทนให้กับความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่างๆ ด้วย หากปรากฏว่าในระหว่างการถูกควบคุมตัวเพื่อดำเนินคดีอาญา ในระหว่างการพิจารณาคดีโดยศาล หรือภายหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดว่าการกระทำนั้นไม่เป็นความผิดอีกต่อไป เป็นเหตุให้จำเลยหลุดพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด⁶⁴ ทั้งยังใช้บังคับในกรณีที่คำพิพากษาเกิดจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (Wiederaufnahmeverfahren)⁶⁵ กำหนดโทษจำเลยเบาว่าการพิจารณาคดีในครั้งก่อนเพราะกฎหมายที่ใช้บังคับมีการเปลี่ยนแปลงไป

“สิทธิในการเรียกค่าทดแทน” (Entschädigungsanspruch) ความเสียหายอันเนื่องมาจากการถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเยอรมัน ไม่ได้เป็นเพียงสิทธิของบุคคลที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ศาลเห็นเท่านั้น หรือการที่รัฐต้องรับผิดชอบจ่ายค่าทดแทนก็ไม่ใช่อธิบายว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือมาตรการทางอาญาที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลหนึ่งบุคคลใด จะต้องเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีความผิดพลาด เพราะกฎหมายเยอรมันฉบับนี้ แม้ว่าจำเลยจะถูกตัดสินไปแล้วว่ามีความผิดตามกฎหมายก็ยังมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐได้ หากกฎหมายที่เคยกำหนดว่าการกระทำนั้นๆ เป็นความผิดกลับกลายเป็นไม่มีความผิดอีกต่อไป สิทธิของจำเลยของกฎหมายเยอรมนีจึงมีความสอดคล้องกับหลักการ “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ อยู่จนกว่าจะถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด” (das Prinzip der Unschuldsvermutung) ซึ่งเป็นหลักที่กฎหมายรับรองไว้ในมาตรา 6 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (die Europäische Menschenrechtskonvention-EMRK)⁶⁶ และยังเป็นมาตรการของรัฐที่ว่าด้วยการ “คุ้มครองผู้เสียหาย” (Opferschutz) ซึ่งรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งเยอรมัน (Grundgesetz) ด้วย⁶⁷

⁶⁴ Code of Criminal Procedure, Section 206b.

⁶⁵ Lutz Meyer-Gouener, Strafprozessordnung: Stpo, Kommentar, 53. Aufl. 2010, p. 1840.

⁶⁶ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, section 6.

⁶⁷ “รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.” (น.39). เล่มเดิม.

3.6.1 ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทน

พระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนความเสียหายจากมาตรการบังคับทางอาญาของเยอรมนี ได้กล่าวถึงผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจากรัฐไว้ในมาตรา 1 คือผู้ถูกดำเนินคดีต่อศาล และผู้ถูกศาลพิพากษาในคดีอาญา และตามมาตรา 2 กฎหมายเยอรมันยังให้สิทธิไปถึงผู้ที่ต้องถูกคุมขัง หรือผู้ที่ถูกใช้มาตรการในการลงโทษทางอาญา โดยบุคคลที่กล่าวมานี้จะมีสัญชาติใดก็ตาม สามารถใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนความเสียหายได้⁶⁸

3.6.2 เงื่อนไขที่จะขอรับค่าทดแทน

แบ่งตามลักษณะค่าทดแทนได้ 3 กรณี⁶⁹ คือ

1) ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายเนื่องจากการถูกบังคับโทษตามคำพิพากษา ตามมาตรา 1 สิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐ โดยบุคคลผู้ถูกพิพากษาให้ลงโทษทางอาญา ซึ่งถูกบังคับโทษแล้ว และได้รับความเสียหายจากผลบังคับดังกล่าว (Justizopfer) หากต่อมาได้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นใหม่(Wiederaufnahmeverfahren)⁷⁰ หรือการตัดสินใจเปลี่ยนไปในลักษณะอื่น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาเดิมให้ต้องยกเลิก หรือสิ้นผล ทำให้โทษที่ผู้ถูกดำเนินคดีเบากว่าคำพิพากษาเดิม อย่างไรก็ตาม โทษตามคำพิพากษาเดิมที่จะมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนไม่รวมถึงการขออภัยโทษ (Genadenwege)

ความเสียหายที่จะนำมาใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนไม่จำเป็นจะต้องเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการถูกศาลพิพากษาให้จำคุก หรือปรับ แต่ยังให้รวมถึงผลจากการถูกตัดสินให้ควบคุมกักขัง หรือจำกัดสิทธิด้วยวิธีการใดๆ เช่น ถูกสั่งให้คุมตัวเพื่อรักษา หรือห้ามเข้าสถานที่บางแห่ง เรียกว่า “มาตรการเพื่อฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเพื่อความปลอดภัย” (Maßregel der Besserung und Sicherung) หรืออาจเป็นความเสียหายจากการต้องรับ “โทษข้างเคียง”(Nebenstrafe)อื่นๆ ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมาตรา 1 ครอบคลุมถึงค่าเสียหายต่างๆ ที่กล่าวมา จึงมีลักษณะเปิดกว้างสำหรับการร้องขอค่าทดแทนจากรัฐ ส่วนปัญหาที่ว่า จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จึงไม่ใช่สาระสำคัญในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐ ดังนั้นจำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาใน

⁶⁸ แหล่งเดิม.

⁶⁹ แหล่งเดิม.

⁷⁰ Code of Criminal Procedure, section 359 – section 373a.

ภายหลังเป็นคุณกับจำเลยมากกว่าในครั้งก่อน จำเลยก็สามารถใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทนได้ แต่การพิจารณาจ่ายค่าทดแทนจะเป็นอย่างไรนั้นต้องพิจารณาถึงข้อยกเว้นในการจ่ายค่าทดแทนด้วย⁷¹

2) ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายซึ่งเกิดจากการถูกคุมขัง หรือใช้มาตรการทางอาญาที่เกิดขึ้นในชั้นก่อนพิจารณาคดีในชั้นศาล

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการคุมขังหรือใช้มาตรการทางอาญาอื่นใดที่เกิดขึ้นในชั้นก่อนพิจารณาคดีศาล มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจากรัฐได้ หากภายหลังศาลพิพากษายกฟ้อง หรือมีการถอนฟ้อง หรือไม่ประทับรับฟ้อง การยกฟ้องตามมาตรา 2 นี้ถือเป็นข้อเท็จจริงที่ทำให้จำเลยมีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจากรัฐได้ โดยไม่สำคัญว่าศาลที่พิพากษาคดีนั้นจะให้เหตุแห่งการยกฟ้องเนื่องจากขาดพยานหลักฐาน หรือมีพยานหลักฐานพิสูจน์ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจริงก็ตาม เพราะผลไม่แตกต่างกัน หรือจะยกฟ้องเพราะปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงก็ไม่เป็นสาระต่อการใช้สิทธิตามมาตรา 2 นี้ รวมถึงกรณีที่พนักงานอัยการถอนฟ้องเพราะคาดหมายได้ว่าพยานหลักฐานในคดีไม่เพียงพอต่อการพิสูจน์ความผิดของจำเลย⁷²

ความเสียหายจากการใช้มาตรการอื่น ซึ่งมาตรการอื่นต้องเป็นมาตรการที่มาตรา 2 วรรคสอง กำหนดไว้เท่านั้น คือ⁷³

2.1) การควบคุมตัวระหว่างพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยคดีเด็กและเยาวชน

2.2) การจับกุมและควบคุมตัวไว้ชั่วคราว โดยพนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในกรณีที่อยู่ในสถานการณอันตราย ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 127

2.3) การใช้มาตรการต่างๆ โดยผู้พิพากษาเพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้ต้องหาจะหลบหนี หลีกเลียงการกระทำตามหมาย ฯลฯ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 116

2.4) การยึดอายัด การจับกุมในบางกรณี รวมทั้งการค้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา トラบเท่าที่การเรียกร้องความเสียหายจากเหตุต่างๆ ดังกล่าวมามีได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับอื่น

⁷¹ “รายงานการศึกษานับสมบุรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” (น.40-43).

⁷² แหล่งเดิม.

⁷³ แหล่งเดิม.

2.5) การยึดใบอนุญาตใบขับขี่ไว้ชั่วคราว รวมทั้งการห้ามประกอบอาชีพชั่วคราว

ผลของมาตรา 2 หมายความว่า มาตรการอื่นๆ นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ เช่น การตรวจค้นร่างกาย การพิสูจน์เลือด การตรวจดีเอ็นเอ การดักฟังโทรศัพท์ ฯลฯ แม้จะมีลักษณะเป็นการรุกรอนสิทธิ หรือมีลักษณะจำกัดเสรีภาพของบุคคล แต่การกระทำดังกล่าวไม่เป็นเหตุให้เรียกร้องค่าทดแทนตามมาตรา 3 สิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนตามกฎหมายเยอรมันไม่จำกัดเฉพาะจำเลยเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดีด้วย⁷⁴

3) ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายจากการใช้มาตรการทางอาญา และต่อมาศาลหรืออัยการใช้ดุลพินิจเพิกถอนกระบวนการพิจารณาคดีนั้น ค่าทดแทนในส่วนนี้อยู่ในมาตรา 3 และมาตรา 4 กำหนดให้ความเสียหายอันเกิดจากมาตรการทางอาญาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 2 มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐเช่นกัน หากปรากฏว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญานั้นถูกเพิกถอนไปตามเงื่อนไขแห่งบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้ศาล หรือพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการเพิกถอนคดีความเหล่านั้นได้ (Ermessungsvorschrift) โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน กำหนดบทบัญญัติในลักษณะนี้ไว้สำหรับการพิจารณาคดีความผิดที่ไม่ร้ายแรงและระวางโทษเพียงเล็กน้อย (Vergehen)⁷⁵

ในการร้องขอค่าทดแทนนั้นจะต้องไม่ปรากฏว่า ผู้ร้องขอได้กระทำการบางอย่างอันเป็นเหตุให้ค่าทดแทนความเสียหายระงับไป หรือถูกปฏิเสธการชดใช้ค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนความเสียหาย มาตรา 5 กำหนดเหตุยกเว้นสิทธิในการร้องขอให้จ่ายค่าทดแทน สำหรับความเสียหายในบางกรณี ดังนี้คือ⁷⁶

(1) ค่าทดแทนจากการควบคุมตัว การกักขัง หรือการถูกเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่ชั่วคราว หากระยะเวลาของการบังคับใช้มาตรการเช่นว่า ไม่ได้ถูกนับรวมไว้กับโทษที่กำหนดภายหลังมีคำพิพากษา โดยค่าทดแทนความเสียหายสำหรับการถูกคุมขังหรือการจำกัดอิสรภาพอื่นๆ อาจระงับไป หากศาลได้คำนึงถึงมาตรการดังกล่าวในโทษที่ได้ลงไป

(2) ค่าทดแทนสำหรับการกักขัง หากปรากฏว่ามาตรการดังกล่าวถูกสั่งให้ใช้บังคับในฐานะที่เป็นมาตรการเพื่อการฟื้นฟูหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย (Maßregel der Besserung und Sicherung) หรือศาลให้ถอนคำสั่งนั้น ด้วยเหตุว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการฟื้นฟูฯ ได้บรรลุแล้ว

⁷⁴ แหล่งเดิม.

⁷⁵ แหล่งเดิม.

⁷⁶ “การชดใช้ค่าทดแทนโดยเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับคิด), โดย ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์, 2540, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โดยการสั่งกักขังนั้น เช่นการควบคุมตัวผู้มีเงินมาไว้ในสถานที่ที่กำหนด หรือโรงพยาบาลเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้มีเงินมาเองหรือต่อบุคคลอื่น เป็นต้น⁷⁷

(3) ค่าทดแทนสำหรับการถูกยึดใบอนุญาตชั่วคราว หรือห้ามประกอบอาชีพชั่วคราว ถ้าการยึด หรือการห้ามเช่นนี้เป็นการสั่งตามกฎหมาย เพื่อรักษาความปลอดภัย แม้ท้ายที่สุดผู้ถูกบังคับใช้มาตรการจะพ้นผิดตามกฎหมายก็ตาม⁷⁸ หรือกรณีที่ศาลยกเลิกเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวด้วยเหตุที่ไม่มีเงื่อนไขที่จะยึด หรือห้ามอีกต่อไป⁷⁹

(4) ค่าทดแทนสำหรับการยึด หรือกักสิ่งของ (dingliche Arrest) มีไว้เพื่อกระทำ ความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁸⁰ ถ้าภายหลังศาล ได้มีคำสั่งให้ริบ หรือเก็บสิ่งนั้นไว้ต่อไป หรือสั่งให้ถอนคำสั่งนั้นด้วยเหตุที่มีผู้เสียหายจากการ กระทำความผิดนั้นร้องขอ เนื่องจากการริบทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไป ทำให้มูลค่าเสียไป หรือลดน้อยลง⁸¹

ค่าทดแทนตามกฎหมายฉบับนี้ อาจถูกยกเว้นให้ไม่สามารถเรียกร้องจากรัฐได้ ตาม มาตรา 5(3) หากปรากฏว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นต้นเหตุ หรือเป็นผู้ก่อให้เกิดการใช้มาตรการ ในทางอาญาเหล่านั้นเอง ไม่ว่าจะด้วยเจตนา หรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่เหตุยกเว้นนี้ไม่ใช้กับ กรณีที่ต้องมีการใช้มาตรการทางอาญาเนื่องจากความน่าดำหนิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเอง เพราะไม่ ปฏิบัติตามกฎหมายกำหนดนัดของศาลหรือละเมิดคำสั่งหรือเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราว⁸²

2. เหตุทำให้ค่าทดแทนความเสียหายอาจถูกปฏิเสธทั้งหมดหรือบางส่วนตาม มาตรา 6⁸³ หากมีเหตุดังต่อไปนี้

⁷⁷ “รายงานการศึกษาระดับสมบูรณั โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และ ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”, (น.40-43). เล่มเดิม..

⁷⁸ Penal Code, section 69 and 70.

⁷⁹ แหล่งเดิม.

⁸⁰ Penal Code, section 111b -111d.

⁸¹ “รายงานการศึกษาระดับสมบูรณั โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และ ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”, (น.40-43).

⁸² แหล่งเดิม.

⁸³ แหล่งเดิม. (น. 44).

1) ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาก่อให้เกิดมาตรการบังคับทางอาญา เพราะผู้ถูกดำเนินคดีอาญา กล่าวข้อความผิดจากข้อความจริงในสาระสำคัญหรือขัดแย้งกับข้อความที่ให้ภายหลังหรือปกปิด ข้อเท็จจริงที่เป็นคุณในสาระสำคัญ หรือให้การเป็นโทษแก่ตนเอง แม้ว่าจะเป็นคำให้การในฐานะ ผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม

2) ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาไม่ถูกพิพากษาให้ลงโทษสำหรับการกระทำความผิดอาญา หรือกระบวนการพิจารณาอุทกยกเลิก เนื่องจากผู้ถูกดำเนินคดีอาญากระทำความผิด ในภาวะที่ไม่อาจ มีความชั่วได้ (Zustand der Schuldunfähigkeit) หรือเพราะมีเหตุขัดขวางกระบวนการพิจารณา (Verfahrenshindernis)

3) ค่าทดแทนความเสียหายสำหรับการจำกัดอิสรภาพอาจถูกปฏิเสธทั้งหมด หรือ บางส่วนได้เช่นกัน หากศาลใช้บทบัญญัติของกฎหมายสำหรับเยาวชน และศาลได้คำนึงถึงการ จำกัดอิสรภาพตามบทบัญญัติดังกล่าว

โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนฯ นี้ กำหนดไว้ว่าค่าทดแทนความเสียหายจาก มาตรการบังคับทางอาญาโดยการคุมขังนั้น ต้องกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับความยุติธรรมตาม สภาพข้อเท็จจริง โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงภายหลังศาลมีคำพิพากษาไม่ลงโทษ ซึ่งการถูกจำกัด อิสรภาพ นั้นจะได้รับค่าตอบแทนความเสียหายวันละ 20 มาร์ค ส่วนในการกำหนดค่าทดแทนนั้น ตามกฎหมายของเยอรมัน จะพิจารณาใช้ค่าทดแทนให้ทั้งในกรณีความเสียหายที่เกิดจากความ เจ็บปวดทุกข์ทรมานทางร่างกาย ความสูญเสียรายได้ ตามปกติรวมทั้งความสูญเสียรายได้ในอนาคต ที่อาจเกิดขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการชดใช้ค่าทดแทนนี้เป็นการชดใช้ให้กับความเสียหายทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน และที่สำคัญจะไม่มีการจำกัดจำนวนเงินที่จะชดใช้ให้แก่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญา เอาไว้เช่นเดียวกันกับประเทศฝรั่งเศส

3.6.3 องค์การที่ทำหน้าที่พิจารณา

มีการแบ่งแยกสิทธิออกเป็น 2 ประเภท ซึ่งมีกระบวนการและองค์การที่ทำหน้าที่ในการ พิจารณาค่าทดแทนที่แตกต่างกัน⁸⁴ ดังนี้

1. สิทธิได้รับค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา กรณีนี้กฎหมายกำหนดให้ศาลอาญาที่ พิจารณาคดีนั้นเองเป็นองค์กรผู้วินิจฉัย ว่าจำเลยมีสิทธิได้รับค่าทดแทนหรือไม่⁸⁵

ศาลสามารถหยิบยกการจ่ายค่าทดแทนขึ้นพิจารณาได้เองแม้ไม่มีคำร้องขอจาก ผู้เสียหาย (Das Gericht entscheidet von Amts wegen) โดยมีเงื่อนไขสำคัญว่ากระบวนการพิจารณา

⁸⁴ แหล่งเดิม. (น. 46-48).

⁸⁵ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG มาตรา 8

เกี่ยวกับหน้าที่ในการจ่ายค่าทดแทนจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อการพิจารณาพิพากษาคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เสร็จสิ้นลงแล้ว และไม่ใช่ว่าการยุติคดีหรือเพิกถอนการพิจารณาไว้เป็นการชั่วคราวเท่านั้น โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาและตัดสินเกี่ยวกับหน้าที่ ในการทดแทนความเสียหายจากคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งยุติกระบวนการพิจารณาแล้ว ซึ่งศาลจะทำคำตัดสินออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีนั้น (Bestandteil der Hauptentscheidung) หรือในรูปของคำตัดสิน (Beschluss)⁸⁶ ในกรณีที่ศาลยังไม่อาจทำคำพิจารณาเกี่ยวกับค่าทดแทนรวมเข้ากับคำพิพากษาคดีหลัก อาจเพราะพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์เงื่อนไขแห่งการได้รับค่าทดแทน เหตุยกเว้น หรือเหตุปฏิเสธยังไม่เพียงพอ ศาลจะทำคำวินิจฉัยออกมาในรูปคำตัดสินนอกจากคำพิพากษาคดีหลัก (Entscheidung außerhalb der Hauptentscheidung) ได้แต่ต้องรับฟังถ้อยคำของผู้มีส่วนได้เสียครบถ้วนแล้ว⁸⁷

การพิจารณาโดยศาลในชั้นตอนนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการร้องขอค่าทดแทนตามกฎหมายฉบับนี้เท่านั้น จำเลยที่ศาลตัดสินว่าเป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนแล้ว จะต้องดำเนินการยื่นคำร้องตามคำพิพากษานั้นต่อรัฐอีกชั้นตอนหนึ่ง ศาลจะวินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าทดแทนหรือไม่ ถ้ามีสิทธิ สิทธินั้นเกิดจากสาเหตุใด มีเหตุเข้าข้อยกเว้น หรือเงื่อนไขในการปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทนหรือไม่ ยังไม่พิจารณาว่ารัฐจะต้องจ่ายค่าทดแทนเป็นเงินจำนวนเท่าไร ซึ่งคำพิพากษาของศาลจะแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเวลามาตรการทางอาญาที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสียหาย หรือเหตุที่ทำให้รัฐต้องจ่ายค่าทดแทน⁸⁸ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีสามารถร้องคัดค้านคำตัดสินของศาลได้ทันที ซึ่งเป็นบทเฉพาะที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (die sofortige Beschwerde – มาตรา 311 StPO) ไม่ต้องใช้หลักเกณฑ์อุทธรณ์ตามปกติ⁸⁹

ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณา “สิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทน” ตามกฎหมายฉบับนี้ คือศาลชั้นต้นที่ตัดสินคดีหลัก (Tatrichter) ศาลอุทธรณ์ที่มีการยกคำพิพากษาทั้งหมดหรือบางส่วน (Berufungsgericht) ศาลฎีกาที่ยกฟ้องคดี หรือตัดสินให้จำเลยไม่มีความผิด (Revisiononsgericht) ศาลที่รับเรื่องคัดค้านคำตัดสินเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทน⁹⁰ (Beschwerdegericht) หรือศาลที่พิจารณาคดีอาญาที่ถูกร้องฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ตามมาตรา 373 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁹¹

⁸⁶ แหล่งเดิม .

⁸⁷ แหล่งเดิม .

⁸⁸ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG มาตรา 8 (1) (2)

⁸⁹ แหล่งเดิม .

⁹⁰ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG 8 (3).

⁹¹ แหล่งเดิม .

2. สิทธิได้รับค่าทดแทนของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นผู้ถอนฟ้อง หรือยุติกระบวนการสอบสวน

กำหนดให้องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทนในกรณีที่ถูกพนักงานอัยการถอนฟ้อง หรือยุติกระบวนการสอบสวนเสียเอง ไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ระหว่างการพิจารณาในชั้นใดก็ตามคือศาล โดยศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคือศาลชั้นต้นหรือศาลแขวง (Amtsgericht) ในเขตที่สำนักงานอัยการตั้งอยู่ หรือศาลสูงแห่งมลรัฐ (Oberlandesgericht) ถ้าการถอนฟ้องคดีเกิดขึ้นในชั้นพิจารณาของศาลสูง โดยมีเงื่อนไขว่าการถอนฟ้องโดยพนักงานอัยการต้องมีผลให้คดีจบสิ้นลง มิใช่เพียงแค่ถอนชั่วคราว⁹² แต่กรณีนี้แตกต่างกับสิทธิได้รับค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา เพราะผู้ใช้สิทธิต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลทำการพิจารณาว่าสมควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่ ศาลจะไม่หยิบยกขึ้นพิจารณาเอง⁹³ อีกทั้งกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่แจ้งให้ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนทราบถึงการถอนฟ้อง อย่างเป็นทางการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้ทำคำร้องยื่นต่อศาลที่มีอำนาจภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่รับแจ้งการถอนคดีของพนักงานอัยการ⁹⁴

ศาลอื่น (Gericht) มีอำนาจตัดสินเรื่องดังกล่าวแทนศาลแขวง ในกรณีที่ศาลนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบในการเปิดกระบวนการพิจารณาสืบพยาน

ก. ถ้าอัยการยกเลิกกระบวนการพิจารณา หลังจากที่ยอัยการได้ถอนคำฟ้อง

ข. อัยการสูงสุดแห่งสหพันธ์ (Generalbundesanwalt) หรือ อัยการประจำศาลสูงแห่งมลรัฐได้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาเรื่องทางอาญา ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลสูงแห่งมลรัฐซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้น⁹⁵

หลังจากที่มีการกำหนดหน้าที่ชัดใช้ค่าทดแทนความเสียหายโดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดตัดสินแล้ว ให้ผู้มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนดังกล่าวใช้สิทธิเรียกร้องต่ออัยการ ซึ่งดำเนินคดีในศาลชั้นต้นภายในกำหนดระยะเวลาหกเดือน⁹⁶ หากผู้มีสิทธิละเลยไม่ใช้สิทธิภายในระยะเวลาดังกล่าว เพราะความผิดของตน สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันต้องระงับไป

⁹² แหล่งเดิม .

⁹³ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG มาตรา 9

⁹⁴ แหล่งเดิม .

⁹⁵ ปริญญญา เจียรนัยกุลวานิช “ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยในคดีอาญาที่ศาลยกฟ้อง”, 2555 น. 5-7.

⁹⁶ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG มาตรา 10

แต่ในกรณีที่ไม่มีกรณียื่นคำร้องขอค่าทดแทนสิทธิ เรียกร้องค่าทดแทนความเสียหายเป็นอันระงับไปเมื่อครบกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่มิคำพิพากษาถึงที่สุดกำหนดหน้าที่ชดใช้ค่าทดแทนแก่ผู้ใช้สิทธิ⁹⁷

จากการศึกษาการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนของแต่ละประเทศแล้ว พบว่าแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่จำเลยในคดีอาญา ของประเทศต่างๆ ที่ได้กล่าวมา มีความเหมือนกันในการจ่ายค่าทดแทน คือการจ่ายค่าทดแทนเป็นตัวแทน เพราะเป็นการชดเชยที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด และเพื่อเยียวยาต่อความเสียหายที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องแบกรับจากการถูกดำเนินคดี แต่มีความแตกต่างอยู่บ้างในหลักเกณฑ์ และวิธีการในการขอรับ บางประเทศให้สิทธิจำเลย ผู้ต้องหา แล้วยังรวมไปถึงบุคคลที่ถูกใช้มาตรการลงโทษทางอาญาด้วย ตลอดจนรูปแบบบทบัญญัติของกฎหมายที่บางประเทศกำหนดการจ่ายค่าทดแทนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่โดยมากจะบัญญัติเป็นกฎหมายค่าทดแทนต่างหากออกมาแยกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และส่วนใหญ่จะให้องค์กรศาลทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทนว่าจำเลย หรือผู้ต้องหาสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐหรือไม่ หากไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลที่เกี่ยวกับค่าทดแทนก็ให้อุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่อวินิจฉัยการจ่ายค่าทดแทนต่อไป

⁹⁷ Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG มาตรา 12

บทที่ 4

ปัญหาองค์กรใช้อำนาจในการวินิจฉัยสิทธิของจำเลยที่ควรได้รับการเยียวยา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเมื่อกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (Miscarriage of Justice) อย่างไรก็ตามโดยหลักความรับผิดชอบโดยรัฐ (strict enterprise liability) รัฐจะต้องเข้ารับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับจำเลย ทำให้รัฐไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบต่อจำเลยได้

แต่คำพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยในคดีนั้นๆ จำเลยจะมีความบริสุทธิ์มากน้อยเพียงใด บางกรณีศาลพิจารณาโดยเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์แต่พยานหลักฐานยังไม่อาจชี้แจงที่จะพิสูจน์จนสิ้นสงสัยได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์ หรือกรณีที่พยานหลักฐานยังไม่ชี้แจงพอที่จะเอาผิดกับจำเลยได้ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องประโยชน์แห่งความสงสัยแก่จำเลย จำเลยกรณีเหล่านี้จะไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐเพราะไม่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 20 (3) แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่การดำเนินคดีอาญามีความผิดพลาด ผู้ถูกดำเนินคดีต้องสูญเสียอิสรภาพเพราะถูกคุมขังระหว่างดำเนินคดี แม้การเสียอิสรภาพจะไม่อาจเรียกคืนมาได้ แต่การชดเชยความเสียหายย่อมเป็นหนทางที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายแก่จำเลย แต่ถ้าหนทางที่จะเข้าถึงการเยียวยานั้นไม่เปิดกว้างพอ ทั้งยังมีองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาได้ไม่ชัดเจนพอแล้ว จำเลยย่อมเสียสิทธิในการได้รับการเยียวยา โดยองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจึงเสมือนเป็นเครื่องมือของรัฐในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ กระบวนการยุติธรรมย่อมสูญเสียความศรัทธาจากประชาชน

ศาลที่มีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด หรือศาลที่พิพากษาเป็นคุณแก่จำเลยควรเป็นองค์กรที่สมควรทำหน้าที่พิจารณาว่าจำเลยที่ถูกพิพากษายกฟ้อง เพราะการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยนั้น จำเลยจะเป็นผู้สมควรได้รับค่าทดแทนจากรัฐอันเป็นการเยียวยาความเสียหายในการถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีหรือไม่ ศาลที่ทำการพิจารณาคดีย่อมเข้าใจข้อเท็จจริงได้ดีที่สุด

หากไม่ทำการแก้ไขเงื่อนไขทางกฎหมายและองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคำขอรับค่าทดแทนแล้ว จำเลยจะถูกปฏิเสธการขอรับการเยียวยาจากรัฐ โดยไม่ได้รับเหตุชี้แจงอย่างอื่น นอกจากเหตุจำเลยไม่ได้รับสิทธิเนื่องจากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งเป็นเหตุปฏิเสธที่ไม่พิจารณาไปถึงข้อเท็จจริงในคดี เพียงแต่ยังคงยึดถือเงื่อนไขตามตัวอักษรที่กฎหมายบัญญัติไว้ และไม่เป็นธรรมต่อจำเลยผู้บริสุทธิ์ หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด ทั้งยังเป็นการซ้ำเติมจำเลยให้ต้องบอบช้ำเพราะกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดซ้ำซ้อน

จากสถิติข้อมูลคดีที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา นับแต่เริ่มใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ปีงบประมาณ 2545 จนถึงปีงบประมาณ 2558 เดือนเมษายน 2558 มีคดียื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแก่จำเลย โดยมีผู้มายื่นคำขอใช้สิทธิทั้งสิ้น 88,017 ราย คณะกรรมการพิจารณาแล้วจำนวน 76,204 ราย คิดเป็นเงินทั้งสิ้น 2,971,396,095.90 บาท แบ่งประเภทผู้ใช้สิทธิเป็นผู้เสียหายจำนวน 79,299 ราย จำเลยจำนวน 8,718 ราย และมีคำขอที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้จ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นจำนวน 2,098 ราย มีคำสั่งไม่จ่ายเป็นจำนวน 5,701 ราย ซึ่งมีการจ่ายเงินให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ไปแล้วเป็นเงินทั้งสิ้น 466,512,568.07 บาท¹ พิจารณาไม่จ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยจำนวน 5,701 ราย ซึ่งอัตราส่วนระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยในคดีอาญา มีความแตกต่างกันมากด้วยปัจจัยหลายประการอันเกิดจากปัญหาและอุปสรรคในการใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยมีปัญหาที่ผู้วิจัยพบดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา

เมื่อคำพิพากษา ถึงที่สุดโดยการพิพากษายกฟ้องจำเลยแล้ว จำเลยเป็นส่วนน้อยที่จะทราบว่าสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาได้ จึงไม่ได้ยื่นคำร้องขอใช้สิทธิ ซึ่งแตกต่างกับผู้เสียหาย ที่ปัจจุบันกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ทำข้อตกลงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (MOU) ในการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายให้ทราบว่าสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาได้

¹ สถิติการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

การไม่ทราบสิทธิเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ ไม่ใช่สิทธิร้องขอค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายในคดีอาญา ทำให้ไม่ได้รับการเยียวยาอันเป็นปัญหาเริ่มต้น ต้องยอมรับว่าแม้ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ฯลฯ จะมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้จำเลยในคดีอาญาได้มีช่องทางในการเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว แต่การประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอและไม่ตรงกับกับปัญหาของจำเลย การพิจารณาการใช้สิทธิภายในอายุความซึ่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดเวลาการใช้สิทธิไว้ 1 ปี ตามมาตรา 22 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะพิจารณาจากวันที่ยื่นคำร้องว่าอยู่ในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุดหรือไม่ ซึ่งมีจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องเป็นจำนวนมากไม่ทราบว่าสามารถใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้

เพื่อให้การใช้สิทธิเป็นไปด้วยความเสมอภาคและชอบธรรม ปัญหาในการไม่ทราบสิทธิ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมันในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแล้ว องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคือศาล โดยศาลที่พิพากษายกฟ้อง หรือศาลที่พิพากษาคดีถึงที่สุด หรือศาลสูงที่พิพากษาลดโทษเป็นคุณแก่จำเลย หรือศาลที่พิพากษาว่าการกระทำนั้นๆ ไม่เป็นความผิดอีกต่อไป เนื่องจากปทัสฐานของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ศาลที่กล่าวมานี้จะทำหน้าที่พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยตามสมควร ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ หากเป็นกรณีที่ยอการยกเลิกการดำเนินคดี ศาลที่มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทนคือศาลแขวง โดยที่จำเลยไม่ต้องใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทนต่อศาลแต่อย่างใด การกำหนดให้การพิจารณาจ่ายค่าทดแทนเป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องพิจารณาค่าทดแทนแก่จำเลย เป็นการช่วยเหลือเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ หรือบุคคลซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาที่สมควรได้รับค่าทดแทนเข้าถึงสิทธิได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ตามหลักปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 8. ที่กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิภาพจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิแก่จำเลยว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานใด หากจะไม่มี การบัญญัติเป็นกฎหมายไว้ ก็ควรมีมาตรการเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิแก่จำเลยในคดีอาญาให้ชัดเจน แต่ถ้ามการพิทักษ์สิทธิของจำเลยของกฎหมายไทยจะชัดเจนเช่นกฎหมายเยอรมันสมควรให้ศาลที่มีการพิพากษาคดีที่เห็นว่าจำเลยมีความบริสุทธิ์ได้รับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นความเห็นหรือเป็นคำสั่ง

แนบท้ายคำพิพากษาก็จะให้ความกระจ่างแก่กระบวนการพิจารณากำหนดค่าทดแทนในลำดับต่อไป และจำเลยจะทราบถึงสิทธิที่ตนมีโดยปริยายเป็นการแจ้งสิทธิโดยศาลนั่นเอง

ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนภายในอายุความนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการที่จำเลยไม่ทราบสิทธิตามที่กล่าวมา ย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อระยะเวลาในการใช้สิทธิ ซึ่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดอายุความในการใช้สิทธิไว้ในมาตรา 22 ซึ่งระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด กรณีจำเลยนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดโดยคดีเช่นนั้นข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี จากตีความของคณะกรรมการที่ไม่ขัดแย้งกับการใช้กฎหมาย บางกรณีกว่าจำเลยกว่าจะทราบว่าตนสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้ เวลาที่ผ่านไปเนิ่นนานแล้ว เคยมีจำเลยที่ต้องเสียสิทธิจากการยื่นคำร้องขอเกินระยะเวลาหนึ่งปีไปเพียงหนึ่งวัน กฎหมายยังคงเปิดทางในการพิจารณา ถ้ามีเหตุจำเป็นที่กฎหมายกำหนดทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอได้ทันภายในระยะเวลาหนึ่งปี เช่น มีความเจ็บป่วยจนไม่สามารถมายื่นคำขอได้ทันระยะเวลา ทูพพลภาพ อยู่ระหว่างเดินทางไปต่างประเทศ เป็นต้น

กฎหมายเยอรมันไม่ได้กำหนดเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้ แต่กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิรับค่าทดแทนไว้ในมาตรา 12 ที่จะต้องใช้สิทธิภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่สิทธิได้รับค่าทดแทนมีผลตามกฎหมาย กฎหมายสหรัฐอเมริกา กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิไว้หนึ่งปี พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดอายุความในการใช้สิทธิไว้ในมาตรา 22 มีระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าระยะเวลา 1 ปีสำหรับการเรียกร้องสิทธิ เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมกับความรวดเร็วที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการเยียวยา เพียงแต่ต้องมีการแจ้งสิทธิให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ทราบถึงสิทธิในการร้องขอค่าทดแทน และหากมีเหตุจำเป็นอื่นใดทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอได้ทัน ควรมีข้อยกเว้นเป็นช่องทางให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ยังคงใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้

การตีความเรื่องอายุความตามมาตราดังกล่าวแท้จริงแล้วไม่ควรที่จะตีความเคร่งครัดในทุกกรณี ความไม่ขัดแย้งกับกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเสียความศรัทธากับการอุปถัมภ์การร้องขอ และยังเป็นขัดกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 7 ที่วางมาตรการเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลให้มีความเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอันเป็นการล่วงละเมิดปณิญา

หากเทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 3266/2548 ซึ่งศาลฎีกาได้มีการตีความเกี่ยวกับการใช้สิทธิภายในหนึ่งปี โดยให้เหตุผลว่ามีเหตุ 1 ปี เป็นเพียงการเร่งรัดเท่านั้น ไม่ใช่ตีความตามตัวอักษร หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็น ไม่ควรจะจำกัดระยะเวลาเพียง 1 ปี ดังนั้นในมุมมองของสิทธิมนุษยชน กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิ 1 ปี ไม่ใช่เรื่องอายุความ อย่างไรก็ตามก็มีให้สิทธิตลอดไป ยังคงควรอยู่ในอายุความ 10 ปี

ปัญหาการตีความเงื่อนไขของกฎหมายที่ทำให้จำเลยไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยาได้ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 บัญญัติเงื่อนไขจำเลยที่จะใช้สิทธิ ต้องเข้าองค์ประกอบทั้ง 3 ประการคือ 1. ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ 2. ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และ 3. ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ปัญหาหลักจากเงื่อนไขของกฎหมายคือมาตรา 20 ใน (3) ที่ต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด เนื่องจากคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 20 (3) ทำให้คณะกรรมการมีคำสั่งปฏิเสธจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุดังกล่าว คดีจำนวนมากที่ศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยอันเนื่องจากการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย มีหลายสาเหตุ จึงเป็นการยากที่จำเลยจะสามารถมีหลักฐานพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง หรือเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีจำเลยรายใดที่จะพบหลักฐานชัดเจนดังเช่นคดีนางสาวเชอรีแอน ดัน แคน ที่พบหลักฐานว่าจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญา ไม่ใช่จำเลยที่แท้จริง แต่การพิจารณาในชั้นสืบหาพยานศาลเห็นว่าน้ำหนักพยานยังไม่พอที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ เมื่อยังไม่เป็นที่เชื่อได้ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยเป็นความผิด ศาลย่อมจะพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยแก่จำเลยอันจะทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์กลับไม่สามารถใช้สิทธิได้เนื่องจากเงื่อนไขของกฎหมายตามมาตรา 20(3)

เปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมัน มาตรา 1 ที่ค่อนข้างเปิดกว้างกว่ากฎหมายไทยเพราะนอกจากจะให้สิทธิแก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว และผู้ถูกศาลพิพากษาในคดีอาญา ยังรวมถึงผู้ต้องหาหรือบุคคลที่ถูกใช้มาตรการลงโทษทางอาญาตามมาตรา 2 เพราะบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีสิทธิได้รับค่าทดแทน โดยไม่มีการบัญญัติว่า “จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่” การพิจารณาค่าทดแทนจึงไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นสาระในการ

พิจารณาค่าทดแทน เพียงแต่บุคคล หรือจำเลยที่ได้รับความเสียหายจากการบังคับโทษตามคำพิพากษา หรือคำสั่งอื่นใดของศาลแล้ว มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจากรัฐได้ เพียงปรากฏว่าคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นในลักษณะอื่นใดที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นคุณแก่จำเลยมากกว่าคำพิพากษา หรือคำสั่งเดิม ก็มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ เว้นแต่จะมีพฤติการณ์อันเป็นเหตุที่ทำให้รัฐปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน²

ดังนั้น หลักกฎหมายค่าทดแทนของเยอรมัน จึงกำหนดในเชิงกว้างกว่ากฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญา รวมไปถึงผู้ต้องหา และยังไม่ปิดกั้นจำเลยที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนโดยไม่มีเงื่อนไข “จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่” การพิจารณาค่าทดแทนจึงไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นสาระในการพิจารณาค่าทดแทน ทำให้จำเลยหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดี หรือบังคับโทษอื่นๆ เข้าถึงการบรรเทาความเดือดร้อน อันเป็นการสอดคล้องกับหลักปณิญาสากล มากกว่ากฎหมายไทย

เมื่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกิดขึ้นเพื่อรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40 จะบัญญัติว่า “ก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหา หรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้” แต่ในทางปฏิบัติการถูกคุมขังระหว่างพิจารณาโดยเฉพาะคดีที่มีโทษอุกฉกรรจ์ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการต้องถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี แต่รัฐต้องให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นเหมาะสมจากรัฐ เช่น การได้รับการประกันตัว การปล่อยชั่วคราว เป็นต้น การที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ต้องได้รับความเสียหายทั้งที่เกิดจากการถูกจำกัดเสรีภาพด้วยการกักขัง จำคุก มีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี ค่ารักษาพยาบาล และความเสียหายในด้านการสูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ เจตนาในการเยียวยาโดยรัฐ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหาย และเรียกความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมกลับคืนมา จึงควรที่จะได้รับการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรา 20(3) ไม่ให้จำกัดสิทธิของจำเลยจนกระทั่งจำเลยไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยาค่าเสียหายได้เลย

² “โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” (น.52). เล่มเดิม.

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรทำการแก้ไขเงื่อนไขตามมาตรา 20 (3) ใหม่ เพื่อให้การร้องขอค่าทดแทนไม่มีเงื่อนไขที่ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ ในกลุ่มที่ศาลไม่ได้พิพากษาชัดเจนในคำพิพากษายกฟ้องว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือการกระทำไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย ให้มีสิทธิที่จะร้องขอรับค่าทดแทนได้

4.2 ปัญหาการอันเกิดจากคณะกรรมการทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน

ปัญหาในข้อนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาภาคีความในเงื่อนไขมาตรา 20(3) เนื่องจากคณะกรรมการผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นตามมาตรา 7 โดยมีผู้แทนจากกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ 16 คน เพื่อทำหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสีทธิของผู้เสียหายและจำเลย หากพิจารณาจากกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการที่มีขั้นตอนในการพิจารณา 7 ขั้นตอนใช้ระยะเวลาประมาณ 108 วัน จะเห็นได้ว่า การกลั่นกรองจากหน่วยงานเช่นสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาต่างๆ และการทำความเข้าใจทางกฎหมายที่เสนอตามลำดับขั้นตอน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็พิจารณาให้ความเห็นตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด เมื่อไม่ปรากฏคำพิพากษาว่าจำเลยถูกพิพากษาให้ยกฟ้องเพราะมีหลักฐานปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็จะไม่ได้รับค่าทดแทนเนื่องจากไม่เข้าเงื่อนไขทางกฎหมาย อันเป็นการตัดสิทธิตั้งแต่ต้น เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสำนวนมีความเห็นทางกฎหมายนำเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นมาโดยให้ความเห็นว่าไม่สมควรได้รับค่าทดแทน เพราะไม่ต้องด้วยเงื่อนไขทางกฎหมาย คณะกรรมการก็มักจะเห็นด้วยกับการกลั่นกรองคดีตามกระบวนการงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานไม่สามารถที่จะพิจารณาความบริสุทธิ์ได้อย่างแท้จริง เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นศาล แม้เจ้าหน้าที่จะมีสิทธิร้องขอสำนวนจากศาลมาประกอบการพิจารณาได้ก็ตาม แต่การพิจารณาว่าคุณสมบัติของจำเลยไม่ต้องด้วยเงื่อนไขของกฎหมายย่อมทำให้การปฏิบัติงานผ่านไปรวดเร็วกว่า แต่ส่งผลเสียแก่จำเลย การพิจารณาว่าจำเลยที่ยื่นคำขอรับค่าทดแทนแต่ละรายนั้น มีความสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจากทางรัฐ จากการคำพิพากษาของศาลให้เหตุในการยกฟ้องเพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย การไม่ลงลึกในเนื้อหาของคดีทำให้จำเลยที่มีความบริสุทธิ์ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน เพราะการจะได้รับค่าทดแทนหรือไม่นอกจากจะต้องเข้าองค์ประกอบหรือเงื่อนไขทางกฎหมายแล้วย่อมเกิดจากผลของคำวินิจฉัยของการกระทำของจำเลย เป็นสาระสำคัญในการพิจารณา

จากสถิติคดีที่จำเลยร้องขอรับค่าทดแทน นับแต่ปีงบประมาณ 2545 จนถึงปีงบประมาณ 2558 เดือนเมษายนมีจำนวนคดีที่จำเลยมายื่นคำขอรับค่าทดแทนทั้งสิ้น 8,718 ราย แต่คณะกรรมการมีคำสั่งให้จ่ายเพียง 2,098 ราย ปฏิเสธการจ่ายถึง 5,701 ราย และคดีที่ขึ้นสู่ศาลแล้วมีการกลับคำ

พิพากษาในการจ่ายค่าทดแทนเพียง 4 ราย ยืนยันตามคำสั่งคณะกรรมการไม่จ่ายจำนวน 171 ราย เห็นได้ว่าจำเลยถูกปฏิบัติสิทธิการจ่ายเป็นส่วนใหญ่

องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาการจ่ายค่าทดแทนจึงเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่จะให้ความเป็นธรรมแก่จำเลย เปรียบเทียบกับกฎหมายญี่ปุ่นในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน ผู้ร้องขอค่าทดแทนต้องยื่นคำร้องต่อศาล โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าทดแทน โดยพิจารณาประกอบกับความเห็นของพนักงานอัยการซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ปรากฏในสำนวนมาเพิ่มเติมและยื่นต่อศาล ศาลจะพิจารณาความเห็นของพนักงานอัยการ หากศาลมีความเห็นต่างกับความเห็นของพนักงานอัยการได้ และดุลพินิจในการสั่งจ่ายยังคงอยู่ที่ศาล³

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมัน ที่ให้ศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณา สิทธิได้รับค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา โดยศาลที่มีคำพิพากษาและสามารถยับยั้งการจ่ายค่าทดแทนขึ้นพิจารณาได้เอง แม้ไม่มีคำร้องขอจากจำเลยผู้บริสุทธิ์ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทน มีเงื่อนไขว่ากระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับหน้าที่ในการจ่ายค่าทดแทนจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อการพิจารณาพิพากษาคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เสร็จสิ้นลงแล้ว และไม่ใช่ว่าการยุติคดีหรือเพิกถอนการพิจารณาไว้เป็นการชั่วคราวเท่านั้น ในการทดแทนความเสียหายจากคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งยุติกระบวนการพิจารณาแล้ว ซึ่งศาลจะทำคำตัดสินออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีนั้น (Bestandteil der Hauptscheindung) หรือในรูปของคำตัดสิน (Beschluss)⁴

กฎหมายฝรั่งเศส องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกคำวินิจฉัยการชดใช้ค่าทดแทนคือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษอยู่ในเขตอำนาจศาล จะไม่ใช่ศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินในครั้งแรก โดยผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือยกฟ้องหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ⁵

³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2555). “รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”

⁴ แหล่งเดิม

⁵ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น. 47-50). เล่มเดิม.

จะเห็นว่ากฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายเยอรมัน และกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลย เพราะการพิจารณาคดีของศาลย่อมจะทำให้ศาลมองเห็นความจริงหรือเท็จในตัวจำเลย ศาลเป็นผู้พิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มต้น มีการชั่งน้ำหนักพยาน เข้าใจประเด็นการต่อสู้ของจำเลย ศาลจึงเป็นผู้ทราบถึงแก่นแท้ในความจริงของคดี ดังนั้นศาลที่ทำการพิจารณาคดีและมีคำพิพากษาจึงควรเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าจำเลยสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐหรือไม่ โดยกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ

หากจะเปรียบเทียบองค์กรที่มีความเหมาะสมต่อการพิจารณาค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญาระหว่างคณะกรรมการกับศาลแล้ว ผู้เขียนพิจารณาข้อดีและข้อเสียของแต่ละองค์กรดังนี้

คณะกรรมการเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน

ข้อดีของการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนโดยคณะกรรมการ

1. จำเลยไม่รู้สึกลำบาก เพราะสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะสร้างความเข้าใจและไม่ปฏิเสธการยื่นคำขอของจำเลยทุกราย และไม่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

2. จำเลยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีค่าใช้จ่าย หากต้องไปยื่นเรื่องต่อศาล จำเลยต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และมีความยุ่งยากในกระบวนการ อาจต้องใช้ทนายความในการทำคำร้องตามแบบพิมพ์ศาล ต้องเสียค่าใช้จ่ายหลายอย่าง และจำเลยไม่ต้องการขึ้นศาลอีก

3. คณะกรรมการที่ทำการพิจารณาถูกแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อทำการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนโดยเฉพาะย่อมมีความรู้ความสามารถพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

ข้อเสียของการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนโดยคณะกรรมการ

1. การดำเนินการพิจารณาสัทธิแก่จำเลย ลำช้า เนื่องจากจำนวนคดีที่มีปริมาณมาก และคณะกรรมการต้องพิจารณาทั้งคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ไม่ได้ทำการแบ่งแยกองค์คณะในการพิจารณาคดีของผู้เสียหายกับคดีของจำเลย ทำให้คณะกรรมการต้องพิจารณาคดีจำนวนมาก และมีการประชุมเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคำตอบแทนและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เดือนละหนึ่งครั้ง และคณะกรรมการต้องเข้าประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของ 16 คน คือแปดคน ซึ่งต้องพิจารณาคำขอจากทั่วประเทศ การประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง จึงไม่เพียงพอต่อปริมาณคดี

2. เมื่อมีปริมาณคดีต้องพิจารณามากและไม่มีแบ่งแยกคำขอระหว่างผู้เสียหายและจำเลยผู้บริสุทธิ์ การทำหน้าที่ของคณะกรรมการ เพื่อให้ทันต่อปริมาณคดีที่รอคิอยู่มาก จึงต้องพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ทำให้ขาดความละเอียดรอบคอบ ต่อการพิจารณาข้อเท็จจริงของจำเลยแต่ละคดี เป็นทางให้คณะกรรมการพิจารณาการเยียวยาจำเลยจากเงื่อนไขของกฎหมายประกอบคำพิพากษาและความเห็นของหน่วยงานที่น่าเสนอขึ้นมาเป็นหลัก เป็นผลให้จำเลยส่วนใหญ่ไม่ได้รับการรับการเยียวยา เสมือนเป็นการเลี่ยงการเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ โดยมีคณะกรรมการเป็นเครื่องมือ

3. คณะกรรมการไม่ใช่ผู้พิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มแรก การรับทราบข้อเท็จจริงมีเพียงการอ่านจากสำนวนคดีเท่านั้น กรรมการจะไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณาทั้งหมด เมื่อมีคำสั่งแล้วผู้ร้องขอไม่พอใจคำสั่งของคณะกรรมการให้โอกาสที่จะอุทธรณ์ได้ใน 30 วัน หากศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามคำสั่งคณะกรรมการ เพราะศาลอุทธรณ์พิจารณาตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เท่ากับเป็นการยืนยันว่าคณะกรรมการพิจารณาถูกต้องแล้ว โดยไม่มีการพิจารณาล่วงไปถึงจำเลยนั้นมีความบริสุทธิ์ในระดับใด และสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจริงหรือไม่

กรณีศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคำทดแทน

องค์กรศาล ถ้าเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาว่าผู้ขอใช้สิทธิขอรับคำทดแทน ศาลเป็นองค์กรอิสระ ไม่ขึ้นกับฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติ การพิจารณาคดีจึงเป็นอิสระ เป็นกลาง หากพิจารณาข้อดีข้อเสียหากศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคำทดแทนได้ดังนี้

ข้อดีที่ศาลเป็นองค์กรในการพิจารณาคำขอใช้สิทธิรับคำทดแทน

1. ศาลเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม การพิจารณาคำขอโดยศาล ย่อมเป็นที่เคารพของประชาชน ด้วยความละเอียดรอบคอบจากการพิจารณาคดีนั้นๆ

2. ศาลเป็นผู้รับทราบข้อเท็จจริงในคดีมาตั้งแต่ต้น เป็นผู้พิจารณาซึ่งนำนักพยานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ กระบวนการสืบพยานในชั้นศาล ศาลเป็นผู้รับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรง ที่จะวินิจฉัยว่าจำเลยมีความบริสุทธิ์อันสมควรได้รับคำทดแทนหรือไม่

3. ศาลเป็นผู้พิจารณาสีทธิในการได้รับคำทดแทน ย่อมลดขั้นตอนในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม หรือไม่ต้องใช้เวลาในการศึกษาคดีใหม่

4. มีความรวดเร็วในการวินิจฉัย ด้วยเหตุที่ศาลรับทราบข้อเท็จจริงอยู่แล้ว และเอกสารหลักฐานต่างๆ อยู่ในสำนวนคดีที่ศาลทำการพิจารณา จึงไม่ต้องเสียเวลาในการรวบรวมข้อเท็จจริง ทำให้การพิจารณาคำขอคำทดแทนรวดเร็วขึ้น

ข้อเสียหากศาลเป็นผู้พิจารณาคำขอใช้สิทธิรับค่าทดแทน

1. จำเลยต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมศาล ทำให้เกิดภาระแก่จำเลยที่จะใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทน ทำให้กระบวนการยื่นคำร้องขอค่าทดแทนเป็นการยุ่งยากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
2. ขาดการถ่วงดุลตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของศาล เพราะศาลทำหน้าที่เบ็ดเสร็จตั้งแต่เริ่มต้นพิจารณาคดี จนกระทั่งพิจารณาคดีเสร็จ แล้วยังมีคำวินิจฉัยต่อการตรวจสอบความถูกต้องโดยองค์กรภายนอกจึงไม่เกิดขึ้น
3. เป็นการเพิ่มงานให้แก่ศาล เพราะศาลมีคดีที่ต้องพิจารณาและทำสำนวนสรุปมากอยู่แล้ว หากต้องพิจารณาคำขอเพิ่มย่อมทำให้ศาลต้องรับภาระเพิ่มขึ้น

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาค่าทดแทนซึ่งประเทศในกลุ่ม civil law องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนคือองค์กรศาล เมื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียระหว่างคณะกรรมการกับศาลแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าศาลเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงในคดีมากกว่าคณะกรรมการ หากกรณีที่จำเลยถูกศาลพิพากษายกฟ้อง สมควรให้จำเลยใช้สิทธิในการยื่นคำขอรับค่าทดแทนต่อศาลที่พิพากษาคดีถึงที่สุดมากกว่าคณะกรรมการ จะส่งผลให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับการเยียวยาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่รัฐจะเยียวยาเป็นเงินสงเคราะห์ให้แก่จำเลย

เมื่อพิจารณาไปถึงมูลเหตุที่ต้องมีการเยียวยาเพราะรัฐต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม อันเนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังนั้นสิทธิที่จำเลยได้รับค่าทดแทนในคดีที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องจึงควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเลยจะได้รับการเยียวยาจากรัฐ เปรียบเช่นกฎหมายเยอรมันที่ศาลจะพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแม้จะไม่มีคำร้องขอจากจำเลย หากมีการปรับเปลี่ยนให้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้เป็นรูปธรรมในการให้สิทธิดังกล่าวชัดเจน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพิจารณาค่าทดแทนเป็นเรื่องที่ศาลควรสั่งพร้อมกับคำพิพากษายกฟ้อง หรืออนุญาตให้ถอนฟ้อง หากดำเนินการดังนี้จะส่งผลในทางแก้ปัญหาที่ชัดเจนขึ้น คือ

1. กระบวนการทำงานในการพิจารณาไม่ซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการ เป็นลดขั้นตอนในการพิจารณา
2. จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับการพิจารณาที่รวดเร็ว โดยจำเลยไม่ต้องยื่นคำร้องต่อหน่วยงานอื่นเพื่อขอให้พิจารณาสีทธิว่าสมควรได้รับค่าทดแทนอีกครั้งหรือไม่ แต่คณะกรรมการจะทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าสมควรได้รับเงินค่าทดแทนเป็นจำนวนเท่าไร ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับการเยียวยารวดเร็วขึ้น

3. จำเลยจะทราบสิทธิของตนทันทีที่รับฟังคำพิพากษา ตัดปัญหาเรื่องจำเลยไม่ทราบสิทธิของตนเอง ที่จะต้องยื่นคำร้องขอรับค่าทดแทน

4. ลดปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้หนึ่งปีเพราะจำเลยจะได้รับแจ้งจากศาลทันทีที่รับฟังคำพิพากษา

ศาลจึงสมควรเป็นผู้พิจารณาสิทธิในการได้รับค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งศาลจะทำคำตัดสินออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีนั้น ในการทดแทนความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

จะเห็นได้ว่าถ้าศาลทำหน้าที่ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์แล้ว จะทำให้ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด ทั้งการไม่ทราบสิทธิ การใช้สิทธิเกินกว่าที่อายุความกำหนด หรือการพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสมควรได้รับสิทธิค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา จะไม่เกิดขึ้นหรือลดลงในบางกรณี

พิจารณาต่อไปว่าการใช้สิทธิในชั้นอุทธรณ์ตามมาตรา 25 จะยังคงมีต่อไปหรือไม่ ในเมื่อศาลที่มีคำพิพากษายกฟ้องคดีนั้นเป็นผู้พิจารณาแล้ว จะมีเหตุสมควรหรือไม่ที่จะต้องมีการให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลอุทธรณ์

ในเรื่องนี้หากเปรียบเทียบกับกฎหมายฝรั่งเศส ที่ให้องค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสิทธิหากจำเลยผู้บริสุทธิ์ไม่พอใจในคำสั่งของประธานศาลอุทธรณ์ยังคงใช้สิทธิอุทธรณ์ ไปยังคณะกรรมการแห่งชาติ (National Commission) ได้ แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกของคณะกรรมการแห่งชาติที่ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์ของจำเลยผู้บริสุทธิ์ ก็มาจากผู้พิพากษาศาลสูง 3 นาย คือ ประธานศาลสูงหรือตัวแทนทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการ และผู้พิพากษาอีก 2 นายซึ่งอยู่ในระดับหัวหน้าศาลฎีกา และประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอื่นๆ ซึ่งมีการแต่งตั้งเป็นรายปี นอกจากผู้พิพากษา 2 นายนี้แล้ว ให้มีผู้พิพากษาสารองอีก 3 นาย อีกทั้งการกำหนดให้อัยการทำความเข้าใจต่อคณะกรรมการดังกล่าวเช่นเดียวกับคดีทั่วไป

กฎหมายฝรั่งเศสให้โอกาสที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อไป และการอุทธรณ์นั้นแม้จะอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการแต่ก็เป็นบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเท่านั้น จึงไม่แตกต่างกับการอุทธรณ์ไปยังศาล เพียงแต่มีการตั้งขึ้นมาเป็นคณะกรรมการและใช้ชื่อเรียกใหม่ อีกทั้งกฎหมายฝรั่งเศสการพิจารณากำหนดค่าทดแทนไม่จำกัดอยู่เฉพาะความเสียหายทางการเงิน และไม่มีการจำกัดจำนวนเงินเหมือนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จึงจำเป็นที่จะต้องรักษาสีสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งการพิจารณากำหนดค่าทดแทนไว้

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดสิทธิในการอุทธรณ์ไว้ในมาตรา 25 ซึ่งให้อุทธรณ์คำสั่งศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับทราบคำสั่งของคณะกรรมการ การให้สิทธิในการอุทธรณ์ดังกล่าวเป็นช่องทางที่ทำให้จำเลยไม่ถูกปิดกั้นต่อการพิจารณา แต่ถ้าเปลี่ยนองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนเป็นศาลที่พิพากษาคดียกฟ้อง หรือพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว จะยังมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาสีบทในการอุทธรณ์เอาไว้หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อศาลที่รับทราบข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาคดีเป็นผู้พิจารณาสีบทที่จำเลยควรจะได้รับค่าทดแทนหรือไม่ ย่อมเป็นการใช้ดุลพินิจจากผู้พิพากษาที่ใกล้ชิดกับข้อเท็จจริงในคดีมากที่สุดแล้ว ไม่สมควรให้มีการอุทธรณ์อีกต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ และได้รับผลร้ายจากการดำเนินกระบวนการพิจารณา เมื่อศาลเล็งเห็นว่าจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้อง ยังไม่ใช่จำเลยผู้บริสุทธิ์อันสมควรที่จะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ จึงไม่มีเหตุจำเป็นใดๆ ที่จะให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งการให้สิทธิได้รับค่าทดแทนอีกต่อไป

แต่การอุทธรณ์ตามมาตรา 25 ให้ยังคงไว้ แต่เป็นไปเพื่อการอุทธรณ์คำสั่งกำหนดค่าทดแทนของคณะกรรมการ มิใช่ให้อุทธรณ์คำสั่งศาลที่พิจารณาสั่งว่าจำเลยสมควรได้รับสิทธิหรือไม่ เพราะการกำหนดค่าทดแทนของคณะกรรมการเป็นการใช้ดุลพินิจภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อจ่ายค่าทดแทน หากมีความผิดพลาดในการกำหนด หรือจำเลยผู้บริสุทธิ์เห็นว่ายังไม่สมควรแก่ความเสียหายที่ได้รับ ควรเปิดโอกาสให้จำเลยผู้บริสุทธิ์มีช่องทางที่จะเรียกร้องค่าทดแทนให้ถูกต้อง เพื่อเยียวยาความเสียหายได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวสอดคล้องกับหลักปณิธานสากลข้อ 8 ที่ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และเป็นช่องทางที่จะเอื้ออำนวยให้จำเลยในคดีอาญาได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ ตามหลักความรับผิดชอบของรัฐ ประเทศไทยจึงจัดให้มีการเยียวยาความเสียหาย อันเป็นเรื่องรัฐสวัสดิการ (Stage Welfare) เพื่อเป็นการเยียวยาจำเลยที่ได้รับผลร้ายจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ผิดพลาด (Wrongful Conviction) รัฐจะเยียวยาความเสียหายเป็นต้นทุนเพื่อบรรเทาความเสียหายนั้น จากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (Miscarriage of Justice) โดยค่าทดแทนที่เป็นต้นทุน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าตอบแทนกรณีถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการถูกดำเนินคดีอาญา หรือค่าขาดประโยชน์ระหว่างที่ไม่สามารถทำมาหาได้ตามปกติ ผู้ใช้สิทธิต้องยื่นคำขอภายในหนึ่งปี โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ และมีคำสั่งในการกำหนดค่าตอบแทน ค่าทดแทน ให้แก่ผู้ยื่นคำขอ กรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดเงื่อนไขที่จำเลยจะสามารถยื่นคำขอใช้สิทธิได้ไว้ในมาตรา 20 แต่การพิจารณาสีทธิมีปัญหาในการตีความเงื่อนไขสำคัญของกฎหมาย ตามมาตรา 20(3) คือต้องมีหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งแทบจะไม่มีคดีใดเลยที่ศาลจะพิพากษายกฟ้องโดยให้เหตุว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ เว้นแต่มีหลักฐานชัดเจนในชั้นพิจารณาที่จะชี้ชัดว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรืออาจพบผู้กระทำความผิดที่แท้จริงเท่านั้น ส่วนใหญ่เหตุที่ศาลพิพากษายกฟ้องเพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

จากเงื่อนไขทางกฎหมายที่กล่าวมาทำให้คณะกรรมการที่ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตีความเคร่งครัดตามตัวอักษร จึงทำให้จำเลยเป็น

ส่วนน้อยที่จะได้รับการเยียวยา อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ที่รัฐต้องเยียวยาผู้ถูกดำเนินคดีที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ตามหลักความรับผิดชอบโดยรัฐ (strict enterprise liability)

หน้าที่ของคณะกรรมการต้องค้นหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยในคดีใดเป็นสีขาว หรือจำเลยในคดีใดเป็นสีเทา ซึ่งเป็นการยากที่คณะกรรมการจะพิสูจน์ได้จากการศึกษาจากสำนวนคดีอาญา หากประกอบกับวาระที่มีการประชุมในเดือนละหนึ่งครั้ง กับคดีที่ต้องพิจารณาจากทั่วประเทศ เป็นการไม่เพียงพอที่จะสามารถพิสูจน์จนสิ้นสงสัยในรายละเอียดของคดีได้อย่างถ่องแท้ แม้ว่าคณะกรรมการพิจารณาจากสำนวนที่มีการถ่วงดุลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่คณะกรรมการย่อมไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงหรือสภาพแวดล้อมภายในคดีได้ หากเปรียบเทียบกับศาลซึ่งทำหน้าที่พิจารณาคดีนั้นๆ มาแต่ต้น ศาลย่อมเข้าใจรายละเอียดในข้อเท็จจริงได้มากกว่า เพราะผลของการวินิจฉัยเกิดจากการกระทำของจำเลย ข้อเท็จจริงในคดีจึงเป็นสิ่งสำคัญ หากผู้พิจารณาเข้าไม่ถึงข้อเท็จจริงได้อย่างถ่องแท้แล้ว จะเป็นหนทางให้รัฐหลีกเลี่ยงการช่วยเหลือจำเลยที่สมควรได้รับการเยียวยา ถ้ายังไม่ดำเนินการแก้ไขผลร้ายจะเกิดขึ้นกับจำเลยต่อไป อันเป็นการขัดต่อหลักแนวคิดในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีที่มาจากหลักการขององค์การสหประชาชาติ จากการตรากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (UN International Covenant on Civil and Political Rights) มาตรา 14(6) มีใจความสำคัญว่า บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด และหากปรากฏต่อมามีการกลับแก้คำพิพากษาหรือมีการอภัยโทษ เพราะเหตุที่บุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิดเนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นส่วนรู้เห็นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในการปิดปิดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น

เมื่อทำการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่มีการบัญญัติการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยหรือบุคคลซึ่งถูกดำเนินคดีอาญา เช่น กฎหมายเยอรมัน และกฎหมายญี่ปุ่น ในการพิจารณาค่าทดแทน กฎหมายเยอรมัน องค์การในการพิจารณาและวิธีใช้ค่าทดแทน โดยหลักศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณา และตัดสินเกี่ยวกับหน้าที่ในการทดแทนความเสียหายจากคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งยุติกระบวนการพิจารณาแล้ว

หากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเนื้อหาในมาตรา 20 (3) และกำหนดให้ศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาสีเทาของจำเลยที่จะได้ค่าทดแทนตามกฎหมายหรือไม่ เพราะการฟังความในชั้นพิจารณา ศาลย่อมเป็นผู้ทราบเรื่องราวในคดีทั้งหมด และมีความเข้าใจคดีเป็นอย่างดีเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ศาลทำการชี้แจงนำพยาน โดยจะส่งผลดีต่อจำเลยผู้บริสุทธิ์ เมื่อคดีมีความ

ชัดแจ้งจากคำสั่งของศาลแล้ว กระบวนการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จะต่อเนื่องและไม่เป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการที่จะต้องมาพิจารณาในข้อเท็จจริงแห่งคดีอีกครั้งหนึ่ง คณะกรรมการก็จะพิจารณาเพียงกรอบของค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในคดีอาญา อันเป็นการลดขั้นตอนในการพิจารณา ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับการเยียวยารวดเร็วขึ้น หากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้มีเงื่อนไขกว้างกว่าเดิมอันเป็นการเปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจในการตีความในการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้มากกว่าเดิม จะเป็นการสอดคล้องกับสิทธิที่จำเลยควรได้รับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเพื่อคุ้มครองสิทธิที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ที่สมควรจะได้รับการเยียวยาจากรัฐ การพิจารณาสีหัตถ์ดังกล่าวจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเลยผู้บริสุทธิ์สมควรได้รับ

5.2 ข้อเสนอแนะ

ควรทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อให้การใช้งานในเชิงเยียวยาจากรัฐ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และแก้ไขปัญหาคอขวดที่ควรทำหน้าที่ในการพิจารณาให้สอดคล้องกัน เพื่อเป็นไปตามตามรัฐธรรมนูญอันเป็นการรองรับสิทธิของจำเลย เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

1. แก้ไขมาตรา 20 (3) จากเดิม “ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิด” โดยแก้ไขเป็นมาตรา 20(3) “มีการถอนฟ้องระหว่างดำเนินคดี หรือศาลพิพากษายกฟ้อง”

2. องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าจำเลยสมควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่ ควรให้ศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณา โดยศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาต้องเป็นศาลที่ทำการพิพากษายกฟ้องคดีนั้นๆ พิจารณาสั่งว่าจำเลยสมควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่ แต่การพิจารณาว่าจะได้รับค่าทดแทนเป็นจำนวนเท่าไร ให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาตามเดิม

ให้ทำการแก้ไขมาตรา 7 โดยทำการเพิ่มเติมวรรคแรกว่า “ศาลที่มีคำพิพากษาคดีถึงที่สุดยกฟ้องจำเลย ทำหน้าที่พิจารณาคำขอค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา” และใช้ความเดิมเป็นวรรคสองต่อไป

3. แก้ไขอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตามมาตรา 8 (1) จากเดิม “พิจารณาอนุมัติ ค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้” แก้ไขเป็น “พิจารณาอัตราค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้”

4. แก้ไขวิธีการยื่นคำร้องขอตามมาตรา 22 จากเดิม “ให้ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ ณ สำนักงาน ตามแบบที่สำนักงานกำหนดภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี”

แก้ไขเป็นมาตรา 22 “ให้ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นคำขอต่อศาลที่มีพิพากษาคดีถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่ที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้นให้ยกฟ้อง แล้วแต่กรณี”

และแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 จากเดิมบัญญัติว่า “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุผลตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษที่ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

เพิ่มเติมมาตรา 185 เป็น “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุผลตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษที่ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้ เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว หากศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์สมควรได้รับค่าทดแทน ให้ศาลสั่งให้จำเลยได้รับค่าทดแทนพร้อมกับการพิพากษาคดี ศาลจะสั่งกำหนดสิทธิเกี่ยวกับค่าทดแทนให้แก่จำเลยนั้นๆ

เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2543). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- กุลพล พลวัน. (2535). “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” *วารสารอัยการนิเทศ*, เล่มที่ 54,1.
- คณิต ฌ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชวพันธุ์ สิทธิวัจน์. (2556). *ปัญหาการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ในคดีค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544*. สืบค้น 6 ธันวาคม 2556, จาก www.library.coj.go.th
- ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. (2539). *เหื่ออาชญากรรม. การประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรม. อัยการนิเทศ*, 58,54.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ชาติชาย ชอบทงศิลป์. (2542). *สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณภัทร สรวิทย์. (2555). *กฎหมายค่าทดแทนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น*. *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ณรงค์ ใจหาญ, และคณะ. (2555). “รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544: กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทวีวัฒน์ ธาราจันทร์. (2540). การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. (ม.ป.ป.). กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม: แนวคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ. วารสารนิติศาสตร์ 9, 71
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2499
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2525). หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ปริญญา เจียรนัยกุลวานิช. (2556). ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยในคดีอาญาที่ศาลยกฟ้อง. สืบค้น 12 เมษายน 2556, จาก www.library.coj.go.th
- ปรัชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ. (2531). อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม: ปัญหาและอุปสรรคและแนวทางควบคุม. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรัชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2526). การประชุมกองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด. วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม.
- พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544.
- พระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526
- มานิตย์ จุมปา. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. (2554). สัมมนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้ จุฬาลงกรณ์.
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (2556). สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544. วารสารสิทธิมนุษยชน, 2(1).
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. (2555). การชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น. วารสารสิทธิมนุษยชน, 1(1).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- รายงานชวเลข คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ (แฟ้มที่ 4) ครั้งที่ 15-20 วันที่ 22 เมษายน 2540
- วิชา มหาคุณ. (2535). เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดและมาตรการคุ้มครอง. วารสารกฎหมาย, 14(1).

- สมชาย หอมลออ. (2556). บทความ: ปัญหาการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา. สืบค้น 24 มีนาคม 2556, จาก www.voicefromthais.wordpress.com
- สมชาย หอมลออ. (2556). สิทธิของประชาชนผู้บริสุทธิ์. สืบค้น 15 มกราคม 2556, จาก www.lawonline.co.th
- สุนทร มณีสวัสดิ์. (2556). การใช้การตีความกฎหมายและบททั่วไป. สืบค้น 22 มิถุนายน 2556, จาก law.stou.ac.th/dynfiles/หน่วย 1.
- หยุด แสงอุทัย. (2542). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรรัตน์ กริยาผล. (2527). ทศนคติของบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัญชลี ฉายสุวรรณ. (2534). การทดแทนค่าเสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2550). การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย). โดยสถาบันวิจัย และให้คำปรึกษา กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย วิเศษสมิต. (2503). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา. *คสุภาพ*, 4, 7.

ภาษาต่างประเทศ

Criminal Injuries Compensation Act 1988

Criminal Injuries Compensatuon Act 1995

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

David A. Jones Little. (1981). *The Law of Criminal Procedure. An Analysis and Critique*, Boston; Brown and Company.

Geoffrey Wilson. (1973). *Cases and Matterials on English Legal System*. (London; Sweet and Maxwell.

Hideo Tanaka, The Japanese Legal System

John Langbein. (1997). *Comparative Criminal Procedure*.

Lutz Meyer-Gouener. (2010). *Strafprozessordnung: Stpo, Kommentar*, 53. Aufl.

Penal Code

Shigemitsu Dando. Japanese Law of Criminal Procedure

Stephen Schafer. Restitution to Victims of Crime.

Stephen Schafer. Victimology : The Victim and his Criminal

Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG

The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012

The French Code of Criminal Procedure

The Criminal Compensation Law

Walter C. Reckless, *The Crime Problem*

<http://law.e-gov.go.jp/htmldata/S25/S25/HO001.html>.

<http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/infores/intdir2005/japan.html>

<http://www.leeds.ac.uk/law/ccjs/homepage.htm>

<http://vichakarn.triamudom.ac.th>

ร่าง

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย
แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติ

ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

พ.ศ. 2544

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2544

เป็นปีที่ 56 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 มาตรา 34 มาตรา 37 และมาตรา 39 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

"ผู้เสียหาย" หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

"จำเลย" หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา

"ค่าตอบแทน" หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น

"ค่าทดแทน" หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่จำเลยมีสิทธิได้รับ เนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีนั้น พังเป็นเหตุว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

"สำนักงาน" หมายความว่า สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา

"กรรมการ" หมายความว่า กรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา

"พนักงานอัยการ" หมายความว่า พนักงานอัยการตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

"พนักงานเจ้าหน้าที่" หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

"รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รักษาการตาม พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตาม พระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

บททั่วไป

มาตรา 5 การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายหรือจำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น

มาตรา 6 ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับ

ค่าตอบแทนค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแล้วแต่กรณี ให้สิทธิในการเรียกร้องและการรับค่าตอบแทนค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตกแก่ทายาทซึ่งได้รับความเสียหายของผู้เสียหายหรือจำเลยนั้น ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

หมวด 2

คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

มาตรา 7 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า "คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา" ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ ผู้แทนกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ผู้แทนสภาพนาชความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีอีกห้าคน เป็นกรรมการ ในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการแพทย์ ด้านสังคม สงเคราะห์ และด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน เป็นที่ประจักษ์ อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน

ให้ประธานกรรมการแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเป็นเลขานุการ และอาจแต่งตั้งผู้ช่วย เลขานุการจำนวนไม่เกินสองคน ก็ได้

มาตรา 8 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) พิจารณานุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญา ตลอดจนการออกกฎหมาย ระเบียบ และประกาศต่าง ๆ เพื่อดำเนินการ ตามพระราชบัญญัตินี้
- (3) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา
- (4) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อบรรลุล่วงวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรานี้ คณะกรรมการอาจมอบหมายให้สำนักงานเป็น

ผู้ปฏิบัติแทนได้

มาตรา 9 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งพ้นจากตำแหน่ง อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 10 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 9 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) คณะรัฐมนตรีให้ออกโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีเพราะบกพร่อง หรือไม่สุจริตต่อหน้าที่ มีความประพฤติดีเสื่อมเสีย หรือหย่อนความสามารถ
- (4) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (5) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (6) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา 11 ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งนั้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วนั้น

มาตรา 12 ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิดำรงตำแหน่งครบวาระแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อน จนกว่าจะมีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่

มาตรา 13 การประชุมของคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมคราวใด ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มติในที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากของผู้เข้าร่วมประชุม กรรมการคนหนึ่งมีเสียงหนึ่ง ในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 14 คณะกรรมการจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณา หรือปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้

ในการประชุมของคณะอนุกรรมการให้นำมาตรา 13 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด 3

สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

มาตรา 15 ให้จัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้น ในกระทรวงยุติธรรม และให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการ และคณะกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการหรือคณะกรรมการ
- (3) ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใด ๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็น เกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย
- (4) เก็บ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย
- (5) กระทำกิจการตามที่รัฐมนตรี คณะกรรมการหรือคณะกรรมการมอบหมาย

มาตรา 16 ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินคดีตามพระราชบัญญัตินี้ กระทรวงยุติธรรมอาจแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เพื่อให้มีอำนาจดำเนินคดีหรือดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัตินี้ได้ และให้แจ้งศาลทราบ

การดำเนินคดีตามมาตรา 15 ให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

หมวด 4

การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา

มาตรา 17 ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหาย อันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 18 ค่าตอบแทนตามมาตรา 17 ได้แก่

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ

(2) ค่าตอบแทนในกรณีและผู้เสียหายถึงแก่ความตาย จำนวนไม่เกินที่กำหนดในกฎกระทรวง

(3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ

(4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง
คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย
มาตรา 19 หากปรากฏในภายหลังว่าการกระทำที่ผู้เสียหายอาศัยเป็นเหตุในการขอรับค่าตอบแทนนั้น ไม่เป็นความผิดอาญาหรือไม่มีการกระทำเช่นนั้น ให้คณะกรรมการมีหนังสือแจ้งให้ผู้เสียหาย คืนค่าตอบแทนที่ได้รับไป แก่กระทรวงยุติธรรมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

หมวด 5

การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

มาตรา 20 จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้
ต้อง

- (1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ
 - (2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและ
 - (3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลย มิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด
- ในคดีที่มีจำเลยหลายคน จำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้น มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย

มาตรา 21 การกำหนดค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามมาตรา 20 ให้กำหนดตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

- (1) ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา
- (2) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย และจิตใจ หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี
- (3) ค่าทดแทนในกรณีที่มีจำเลยถึงแก่ความตายและความตายนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี จำนวนไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง
- (4) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี
- (5) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี

ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง เว้นแต่ที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว

ในกรณีที่มิได้ขอให้ได้รับสิทธิที่เสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษานั้น คดี การสั่งให้ได้รับสิทธิคืนตามคำขอดังกล่าว ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นนั้นได้ ให้คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้น ให้ตามที่เห็นสมควร

คณะกรรมการอาจกำหนดให้จำเลยได้รับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายเพียงใดหรือไม่ก็ได้โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี ความเดือดร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย

หมวด 6

การยื่นคำขอ การพิจารณาคำขอ และการอุทธรณ์

มาตรา 22 ให้ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ ณ สำนักงาน ตามแบบที่สำนักงานกำหนดภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำ ความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลย มิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี

มาตรา 23 ในกรณีที่ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยา หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาท ซึ่งได้รับความเสียหาย แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทนหรือ

คำใช้จ่ายแทนได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 24 หลักเกณฑ์ วิธีการยื่นคำขอและวิธีพิจารณาคำขอ ให้เป็นไปตาม
ระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี

มาตรา 25 ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ให้
มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย คำวินิจฉัยของศาล
อุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

การยื่นอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ผู้อุทธรณ์จะยื่นต่อสำนักงานหรือศาลจังหวัดที่ผู้
นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในเขต เพื่อส่งให้แก่ ศาลอุทธรณ์ก็ได้ และให้ถือว่าเป็นการยื่นอุทธรณ์ต่อศาล
อุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งแล้ว

ในการวินิจฉัยอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ศาลอุทธรณ์มีอำนาจได้สวนหลักฐาน
เพิ่มเติมโดยสืบพยานเอง หรืออาจแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นตามที่เห็นสมควรทำแทนก็ได้

หมวด 7

พนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 26 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มี
อำนาจดังต่อไปนี้

- (1) สอบปากคำผู้ยื่นคำขอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามคำขอ
- (2) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่ง
เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา

มาตรา 27 ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่
เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

หมวด 8

บทกำหนดโทษ

มาตรา 28 ผู้ใดยื่นคำขอรับคำตอบแทน ค่าทดแทน หรือคำใช้จ่าย โดยแสดง
ข้อความอันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้ง
ปรับ

มาตรา 29 ผู้ใดให้ถ้อยคำ หรือแสดงพยานหลักฐานอันเป็นเท็จเกี่ยวกับการ
ขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ต่อคณะกรรมการ
คณะอนุกรรมการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหก
หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 30 ผู้ใดไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่ส่งหนังสือตอบหนังสือสอบถาม เอกสาร
หลักฐานหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นตามคำสั่งของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือ
พนักงานเจ้าหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกิน
หนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 31 ในวาระเริ่มแรก ให้กระทรวงยุติธรรมกำหนดให้หน่วยงานใด
หน่วยงานหนึ่ง ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานจนกว่าจะตั้ง
สำนักงานแล้วเสร็จ ทั้งนี้ ภายในกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
นายกรัฐมนตรี

รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย
แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตาม
มาตรา 17 ได้แก่ ความผิด

ตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด

ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึง มาตรา 287

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึง มาตรา 294

หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึง มาตรา 300

หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึง มาตรา 305

หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก

คนป่วยเจ็บ หรือชรา มาตรา 306 ถึง มาตรา 308

ภาคผนวก ข

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทน
ผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546

กฎกระทรวง

กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย
และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

พ.ศ. ๒๕๔๖

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔ มาตรา ๑๘ และมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๕ ประกอบกับมาตรา ๓๑ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ข้อ ๒ ในการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ให้คณะกรรมการคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับรวมถึงโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย

ข้อ ๓ ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

(๑) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

(๒) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสองหมื่นบาท

(๓) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ ให้จ่ายในอัตราวันละไม่เกินสองร้อยบาท เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ

(๔) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก (๑) (๒) และ (๓) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

ค่าตอบแทนตาม (๑) และ (๒) ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกินหกร้อยบาท

ข้อ ๔ ในกรณีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้น ดังต่อไปนี้

- (๑) ค่าตอบแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนตั้งแต่สามหมื่นบาท แต่ไม่เกินหนึ่งแสนบาท
- (๒) ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท
- (๓) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสามหมื่นบาท
- (๔) ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (๑) (๒) และ (๓) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

ข้อ ๕ ในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้คณะกรรมการคำนึงถึงพฤติการณ์ของคดี ความเดือนร้อนที่ได้รับ และโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย

ข้อ ๖ ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญาดังต่อไปนี้

- (๑) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี
- (๒) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี
- (๓) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี ให้จ่ายในอัตราวันละไม่เกินสองร้อยบาทนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ
- (๔) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี
- (ก) ค่าทนายความ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดในตารางท้ายกฎกระทรวงนี้

(ข) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการดำเนินคดี ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตาม (๑) และ (๒) ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกินหกร้อยบาท

ข้อ ๗ ในกรณีที่จำเลยในคดีอาญาถึงแก่ความตาย อันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ให้คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยนั้น ดังต่อไปนี้

- (๑) ค่าทดแทน ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนหนึ่งแสนบาท
- (๒) ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนสองหมื่นบาท

(๑) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินจำนวนไม่เกินสามหมื่นบาท

(๔) ค่าเสียหายอื่นนอกจาก (๑)(๒) และ (๓) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท

ข้อ ๘ เมื่อคณะกรรมการอนุมัติให้จ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายหรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้ผู้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนหรือค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แล้วแต่กรณี ยื่นคำขอรับเงินค่าตอบแทนหรือเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามแบบที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญากำหนด

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

ภาคผนวก ค

บทสัมภาษณ์นักวิชาการ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลย

ในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บทสัมภาษณ์ นายฉัฐพล ด้านจิตรตรง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ: เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2558

ประเทศไทยมีแนวคิดในการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่รัฐจัดทำขึ้นในลักษณะสวัสดิการ เพื่อเยียวยาต่อผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญาเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนที่ประชาชนได้รับ โดยรัฐยอมรับผิดชอบในเชิงสัญลักษณ์ เมื่อประชาชนต้องถูกระทบสิทธิในการดำรงชีวิตตามปกติสุข หรือต้องเดือดร้อนเพราะการถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด รัฐในฐานะผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายเท่าที่รัฐวงกรอบเอาไว้

ดังนั้นการช่วยเหลือจำเลยในคดีอาญา ต้องพิจารณาจากเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญา โดยพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และต่อมาปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด อย่างเช่นกรณีที่พนักงานอัยการขอถอนฟ้อง เนื่องจากปรากฏหลักฐานชัดเจน เพราะคนร้ายที่แท้จริงเป็นคนละคนกับจำเลย การถอนฟ้องระหว่างพิจารณาเช่นนี้ จำเลยขอใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา มีการตั้งงบประมาณในการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาไว้เป็นรายปี แต่เป็นงบประมาณก้อนเดียวกันไม่มีการแบ่งแยกส่วนของผู้เสียหายหรือจำเลย โดยปกติจะตั้งงบประมาณเพื่อใช้ในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายมากกว่าเพื่อจ่ายค่าทดแทนจำเลยในคดีอาญา เพราะผู้มาใช้สิทธิเป็นผู้เสียหายมากกว่าจำเลย

คณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาคำขอ โดยมีการจัดวาระการประชุมเพื่อพิจารณาค่าทดแทน ในทุกๆเดือน เดือนละหนึ่งครั้ง

เมื่อผู้ใช้สิทธิยื่นคำขอแล้ว กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน ใช้ระยะเวลาประมาณ 108 วัน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 รับคำขอ ตรวจสอบหลักฐาน สำเนาบัตรประชาชน คำพิพากษา หมายถึง หมายปล่อย หนังสือรับรองคดีถึงที่สุด ใบแต่งตั้งนายความกรณีที่มีการว่าจ้างทนายความเพื่อทำการต่อสู้คดี สัญญาจ้างว่าความ เอกสารต่างๆเหล่านี้ผู้ขอใช้สิทธิต้องเป็นผู้จัดหามาประกอบคำขอ

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมพยานหลักฐาน หลังจากตรวจสอบเอกสารแล้ว หากมีเอกสารรายการใดไม่ครบ เจ้าหน้าที่จะทำการแจ้งให้ผู้มีสิทธิทราบ หรือทำหนังสือขอเอกสารจากศาลโดยพิจารณาเป็นรายกรณีไป

ขั้นตอนที่ 3 เจ้าหน้าที่จะทำความเข้าใจ สรุปสำนวนว่าผู้ที่มีสิทธิจะได้รับค่าทดแทนตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ ควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่ และควรได้เป็นจำนวนเท่าไร แล้วทำการเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

ขั้นตอนที่ 4 ผู้อำนวยการสำนักช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ทำความเห็นส่งต่อคณะกรรมการ ซึ่งองค์คณะกรรมการมีทั้งสิ้น 9 คน ประกอบด้วย อธิบดี อัยการภาคเป็นประธาน ผู้แทนตำรวจ เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคม ผู้แทนสหภาพความ ประชานเครือข่ายอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิยุติธรรม ปัจจุบันมี 9 ภาค 10 คณะ

ขั้นตอนที่ 5 อนุกรรมการทำการตรวจสอบสำนวน แล้วทำความเข้าใจเสนอ คณะกรรมการ

ขั้นตอนที่ 6 คณะกรรมการพิจารณาสำนวนแล้ววินิจฉัย โดยจะมีคำสั่งอนุมัติจ่าย เป็นจำนวนเท่าใด หรือมีคำสั่งปฏิเสธการจ่าย เพราะเหตุใด

ขั้นตอนที่ 7 กรมคุ้มครองสิทธิ โดยสำนักช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา แจ้งผลการพิจารณาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนให้ผู้มีสิทธิทราบ

หากไม่พอใจในคำวินิจฉัย สามารถอุทธรณ์คำสั่งได้ภายใน 30 วัน โดยทำการยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ หรือสำนักงานช่วยเหลือประชาชนยุติธรรมจังหวัด สำนักงานคุ้มครองสิทธิ ภาคต่างๆ

ซึ่งโดยปกติ กรณีที่คณะกรรมการพิจารณาสั่งไม่จ่ายค่าทดแทน แล้วจำเลยใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์มักจะพิพากษาขึ้นตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติคดีที่มีผู้มาใช้สิทธิตามปีงบประมาณนับแต่ปีพ.ศ. 2544 ถึงปี 2558 เดือน เมษายน จำเลยในคดีอาญาซึ่งศาลพิพากษายกฟ้องแต่ละปีนับหมื่นคดี มาใช้สิทธิในการขอรับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เมื่อเทียบสัดส่วนคดีแล้วยังน้อยมาก ส่วนหนึ่งจำเลยไม่ทราบว่าสามารถใช้สิทธิขอรับการเยียวยาจากรัฐได้

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้ทำข้อตกลงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายทราบว่าสามารถใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ แต่ในกรณีจำเลย ยังไม่มีการแจ้งสิทธิในการร้องขอค่าทดแทน หากศาลจะแจ้งสิทธิดังกล่าวให้จำเลยทราบย่อมจะเป็นอีกช่องทางที่ดี

กรณีระยะเวลาในการยื่นคำขอที่กฎหมายกำหนด 1 ปี โดยไม่มีข้อยกเว้นในการขยายระยะเวลาในการยื่นคำขอ หากจะมีการขยายระยะเวลาออกไปเพราะเหตุขัดข้อง จำเป็น อย่างไร ในความเห็นส่วนตัวเห็นว่า ควรที่จะทำการขยายระยะเวลาในการใช้สิทธิออกไปแบบเป็นหลักให้ทุกกรณีไม่เช่นนั้น จะมีปัญหาในการตีความในเหตุจำเป็นที่เกิดขึ้น

กองทุนยุติธรรม ไม่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กองทุนยุติธรรมเป็นกองทุนที่เข้าช่วยเหลือจำเลยในขั้นตอนของกระบวนการดำเนินคดีในชั้นศาล เช่นการประกันตัว ขอลปล่อยชั่วคราว การจัดหาทนายความ เป็นต้น

ค่าทดแทนจากการถูกจำคุก ที่ปัจจุบันให้ใช้เกณฑ์ในการกักขังแทนค่าปรับ คือวันละ 200 บาท หากพิจารณาถึงความเหมาะสมที่จะสะท้อนกับค่าแรงขั้นต่ำซึ่งปัจจุบันอยู่ที่ 300 บาท ค่าทดแทนที่พิจารณาจ่ายให้วันละ 200 บาทยังต่ำไป แต่การแก้ไขต้องแก้ไขที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30

ส่วนค่าทดแทนกรณีที่จำเลยเสียชีวิต ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าการเสียชีวิตนั้นเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดีอาญา

อย่างไรก็ตามกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิในการขอรับค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาอย่างต่อเนื่อง

ภาคผนวก ง
บทสัมภาษณ์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

บทสัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ เลาหะไพฑูรย์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน กับความเห็นเกี่ยวกับ
ข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน
คดีอาญา พ.ศ. 2544 : เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายหนึ่ง而出มาเพื่อพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักในการส่งเสริมการเคารพสิทธิ ปกป้องรักษาคุ้มครอง เยียวยา การคุ้มครองต้องเป็นสากล ค่าทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้เป็นลักษณะเยียวยาจากรัฐ ในการทดแทนความเสียหายที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับจากกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด แต่การที่จะให้รัฐจ่ายค่าเสียหายทั้งหมด 100% เป็นไปไม่ได้ กฎหมายจึงต้องเปิดช่องทางอย่างอื่นเอาไว้ด้วย อีกทั้งค่าทดแทนทั้งหลายรัฐมีหน้าที่ให้สิทธิ เพราะฉะนั้นรัฐมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้ใช้สิทธิ เช่น ให้ตำรวจแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย หากไม่บอกควรต้องเป็น 10 ปี เพราะการให้สิทธิไม่ควรขาดตอน (ไม่เห็นด้วยควรมีระยะเวลาแค่ 2 ปี และได้มีการทำ MOU กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการแจ้งสิทธิแล้ว)

โดยพอสรุปปัญหาและความเห็นแนวทางแก้ไขได้ดังนี้

1. กรณีที่ศาลสั่งยกฟ้อง แต่ให้เหตุผลว่ายังเป็นที่ยสงสัย ควรแก้ไขกฎหมายให้กว้างขึ้น และเอาเรื่องค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญามาใช้บังคับ เปรียบเทียบกับกรณี 3 จังหวัดชายแดนใต้ ควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ฝ่ายเข้ามาตัดสิน 1. ตำรวจ 2. ทหาร 3. ฝ่ายปกครอง (มติคณะรัฐมนตรี) หากลงมติเอกฉันท์ในกรณีเกิดความเสียหายจากความไม่สงบ รัฐต้องจ่ายค่าทดแทนทั้งหมด หากเสียงที่ตัดสินเป็น 2 ใน 3. ที่อาจมีความเห็นว่าจะเกิดเหตุร้ายเพราะเหตุส่วนตัวไม่ใช่เพราะการก่อความไม่สงบ ก็อาจพิจารณาจ่าย 2/3 ส่วนได้ คณะกรรมการไม่มีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานได้ แต่เป็นอำนาจของศาล เพียงแต่คณะกรรมการขอคำแนะนำการพิจารณาคดีของศาลได้

2. การอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ จริงๆแล้วไม่ควรเป็นศาล แต่ควรให้มีคณะกรรมการ 2 ชุด เช่นคณะกรรมการชุดเล็กพิจารณาแล้ว ผู้ใช้สิทธิยังไม่พอใจคำสั่ง ให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการชุดใหญ่ ซึ่งอยู่ระหว่างเสนอให้แก้ไข หากไม่พอใจเท่ากับเป็นที่ยุติในทางบริหาร จึงจะให้ผู้ร้องขอไปใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลต่อไป หากจะให้ศาลเป็นผู้พิจารณาค่าทดแทนมีความเห็นว่าจะทำให้ศาลเป็นคู่กรณีกับผู้ร้องขอ ซึ่งปกติจะไม่มีใครต้องการมีปัญหาเกี่ยวกับศาล หรืออีกนัยหนึ่งคือศาลเป็นที่เคารพผู้ใช้สิทธิต้องเคารพการตัดสินของศาล

3. การใช้สิทธิใน 1 ปี ต้องมีระบบแจ้งสิทธิ หากไม่มีการแจ้งสิทธิควรให้ระยะเวลา 10 ปี เทียบ พรบ.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ มาตรา 40 ข้อบังคับของสสช ให้ใช้สิทธิใน 1 ปี นับแต่เมื่อไร เคสตัวอย่างเพิ่งรู้ว่าลูกที่คลอดมาไม่ปกติปีที่ 3 เลยระยะเวลา 3 ปีแล้ว ศาลฎีกาตีความว่า

เหตุ 1 ปีเป็นเพียงการเร่งรัดเท่านั้น ไม่ใช่ตายตัว หากเป็นเหตุสุดวิสัย หรือจำเป็น นำเรื่องนี้มาเทียบเคียง ดังนั้นในมุมมองของสิทธิมนุษยชน ไม่ใช่เรื่องอายุความ

4. ฐานความผิดที่ทำให้การเจรยากับผู้เสียหายควรเสนอให้ครอบคลุมกว้างขึ้น รวมไปถึงการคำนุญษ์

5. พรบ. ใ้กับบุคคลที่มีสถานะสัญชาติไทย หากไปเกิดกับแรงงานพม่า ที่เข้าเมืองถูกต้องยังดีความไปถึง ค่ารักษา ค่าทำศพ ไม่น่ามีปัญหา แต่การตีราคาค่าขาดแรงงานยังเป็นปัญหาอย่างไรก็ตามค่าทดแทนต้องตราขึ้นโดยกฎหมาย แต่การตีความถึงบุคคลสัญชาติอื่นปัจจุบันมีเพียงค่าทำศพ กับค่ารักษาพยาบาล แต่ยังไม่รวมไปถึงค่าขาดแรงงาน เท่ากับเป็นการเลือกปฏิบัติ หากเทียบกับ พรบ. ประกันสังคม ก็คล้ายกัน หากตกงานจะไม่ได้รับค่าชดเชย แต่อาจเป็นเพราะระยะเวลาในการทำงานเป็นระยะเวลาที่ไม่ถึงเกณฑ์ที่จะคุ้มครอง

ภาคผนวก จ

Strafverfolgungsentschädigungsgesetz-StrEG

Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen (StrEG)

StrEG

Ausfertigungsdatum: 08.03.1971

Vollzitat:

"Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen vom 8. März 1971 (BGBl. I S. 157), das zuletzt durch Artikel 22 des Gesetzes vom 8. Dezember 2010 (BGBl. I S. 1864) geändert worden ist"

Stand: Zuletzt geändert durch Art. 22 G v. 8.12.2010 I 1864

Fußnote

(+++ Textnachweis Geltung ab: 1.1.1975 +++)

Das G tritt in dem in Art. 3 des Einigungsvertrages genannten Gebiet gem. Anlage I Sachg. C Abschn. III Nr. 6 EinigVtr iVm Art. 1 G v. 23.9.1990 II 885, 959 mit folgender Maßgabe in Kraft:

§§ 16, 18 und 19 sind nicht anzuwenden.

Die Maßgaben sind gem. § 1 Abs. 1 Nr. 3 Buchst. b DBuchst. dd G v. 19.4.2006 I 866, 891 (BMJMaßgabenBerG) mWv 25.4.2006 nicht mehr anzuwenden.

Eingangsformel

Der Bundestag hat mit Zustimmung des Bundesrates das folgende Gesetz beschlossen:

§ 1 Entschädigung für Urteilsfolgen

(1) Wer durch eine strafgerichtliche Verurteilung einen Schaden erlitten hat, wird aus der Staatskasse entschädigt, soweit die Verurteilung im Wiederaufnahmeverfahren oder sonst, nachdem sie rechtskräftig geworden ist, in einem Strafverfahren fortfällt oder gemildert wird.

(2) Absatz 1 gilt entsprechend, wenn ohne Verurteilung eine Maßregel der Besserung und Sicherung oder eine Nebenfolge angeordnet worden ist.

§ 2 Entschädigung für andere Strafverfolgungsmaßnahmen

(1) Wer durch den Vollzug der Untersuchungshaft oder einer anderen Strafverfolgungsmaßnahme einen Schaden erlitten hat, wird aus der Staatskasse entschädigt, soweit er freigesprochen oder das Verfahren gegen ihn eingestellt wird oder soweit das Gericht die Eröffnung des Hauptverfahrens gegen ihn ablehnt.

(2) Andere Strafverfolgungsmaßnahmen sind

1. die einstweilige Unterbringung und die Unterbringung zur Beobachtung nach den Vorschriften der Strafprozeßordnung und des Jugendgerichtsgesetzes,
2. die vorläufige Festnahme nach § 127 Abs. 2 der Strafprozeßordnung,
3. Maßnahmen des Richters, der den Vollzug des Haftbefehls aussetzt (§ 116 der Strafprozeßordnung),
4. die Sicherstellung, die Beschlagnahme, der Arrest nach den §§ 111d und 111o der Strafprozeßordnung sowie die Vermögensbeschlagnahme nach § 111p der Strafprozeßordnung und die Durchsuchung, soweit die Entschädigung nicht in anderen Gesetzen geregelt ist,
5. die vorläufige Entziehung der Fahrerlaubnis,
6. das vorläufige Berufsverbot.

(3) Als Strafverfolgungsmaßnahmen im Sinne dieser Vorschrift gelten die Auslieferungshaft, die vorläufige Auslieferungshaft, die Sicherstellung, die Beschlagnahme und die Durchsuchung, die im Ausland auf Ersuchen einer deutschen Behörde angeordnet worden sind.

§ 3 Entschädigung bei Einstellung nach Ermessensvorschrift

Wird das Verfahren nach einer Vorschrift eingestellt, die dies nach dem Ermessen des Gerichts oder der Staatsanwaltschaft zuläßt, so kann für die in § 2 genannten Strafverfolgungsmaßnahmen eine Entschädigung gewährt werden, soweit dies nach den Umständen des Falles der Billigkeit entspricht.

§ 4 Entschädigung nach Billigkeit

(1) Für die in § 2 genannten Strafverfolgungsmaßnahmen kann eine Entschädigung gewährt werden, soweit dies nach den Umständen des Falles der Billigkeit entspricht,

1. wenn das Gericht von Strafe abgesehen hat,
2. soweit die in der strafgerichtlichen Verurteilung angeordneten Rechtsfolgen geringer sind als die darauf gerichteten Strafverfolgungsmaßnahmen.

(2) Der strafgerichtlichen Verurteilung im Sinne des Absatzes 1 Nr. 2 steht es gleich, wenn die Tat nach Einleitung des Strafverfahrens nur unter dem rechtlichen Gesichtspunkt einer Ordnungswidrigkeit geahndet wird.

§ 5 Ausschluß der Entschädigung

(1) Die Entschädigung ist ausgeschlossen

1. für die erlittene Untersuchungshaft, eine andere Freiheitsentziehung und für die vorläufige Entziehung der Fahrerlaubnis, soweit deren Anrechnung auf die verhängte Strafe unterbleibt,
2. für eine Freiheitsentziehung, wenn eine freiheitsentziehende Maßregel der Besserung und Sicherung angeordnet oder von einer solchen Anordnung nur deshalb abgesehen worden ist, weil der Zweck der Maßregel bereits durch die Freiheitsentziehung erreicht ist,
3. für die vorläufige Entziehung der Fahrerlaubnis und das vorläufige Berufsverbot, wenn die Entziehung der Fahrerlaubnis oder das Berufsverbot endgültig angeordnet oder von einer solchen Anordnung nur deshalb abgesehen worden ist, weil ihre Voraussetzungen nicht mehr vorlagen,
4. für die Beschlagnahme und den Arrest (§§ 111b bis 111d der Strafprozeßordnung), wenn der Verfall oder die Einziehung einer Sache angeordnet oder von einer solchen Anordnung nur deshalb abgesehen worden ist, weil durch den Verfall die Erfüllung eines Anspruchs beseitigt oder gemindert worden wäre, der dem Verletzten aus der Tat erwachsen ist.

(2) Die Entschädigung ist auch ausgeschlossen, wenn und soweit der Beschuldigte die Strafverfolgungsmaßnahme vorsätzlich oder grob fahrlässig verursacht hat. Die Entschädigung wird nicht dadurch ausgeschlossen, daß der Beschuldigte sich darauf beschränkt hat, nicht zur Sache auszusagen, oder daß er unterlassen hat, ein Rechtsmittel einzulegen.

(3) Die Entschädigung ist ferner ausgeschlossen, wenn und soweit der Beschuldigte die Strafverfolgungsmaßnahme dadurch schuldhaft verursacht hat, daß er einer ordnungsgemäßen Ladung vor den Richter nicht Folge geleistet oder einer Anweisung nach § 116 Abs. 1 Nr. 1 bis 3, Abs. 3 der Strafprozeßordnung zuwidergehandelt hat.

§ 6 Versagung der Entschädigung

(1) Die Entschädigung kann ganz oder teilweise versagt werden, wenn der Beschuldigte

1. die Strafverfolgungsmaßnahme dadurch veranlaßt hat, daß er sich selbst in wesentlichen Punkten wahrheitswidrig oder im Widerspruch zu seinen späteren Erklärungen belastet oder wesentliche entlastende Umstände verschwiegen hat, obwohl er sich zur Beschuldigung geäußert hat, oder
2. wegen einer Straftat nur deshalb nicht verurteilt oder das Verfahren gegen ihn eingestellt worden ist, weil er im Zustand der Schuldunfähigkeit gehandelt hat oder weil ein Verfahrenshindernis bestand.

(2) Die Entschädigung für eine Freiheitsentziehung kann ferner ganz oder teilweise versagt werden, wenn das Gericht die für einen Jugendlichen geltenden Vorschriften anwendet und hierbei eine erlittene Freiheitsentziehung berücksichtigt.

§ 7 Umfang des Entschädigungsanspruchs

(1) Gegenstand der Entschädigung ist der durch die Strafverfolgungsmaßnahme verursachte Vermögensschaden, im Falle der Freiheitsentziehung auf Grund gerichtlicher Entscheidung auch der Schaden, der nicht Vermögensschaden ist.

(2) Entschädigung für Vermögensschaden wird nur geleistet, wenn der nachgewiesene Schaden den Betrag von fünfundzwanzig Euro übersteigt.

(3) Für den Schaden, der nicht Vermögensschaden ist, beträgt die Entschädigung 25 Euro für jeden angefangenen Tag der Freiheitsentziehung.

(4) Für einen Schaden, der auch ohne die Strafverfolgungsmaßnahme eingetreten wäre, wird keine Entschädigung geleistet.

§ 8 Entscheidung des Strafgerichts

(1) Über die Verpflichtung zur Entschädigung entscheidet das Gericht in dem Urteil oder in dem Beschluß, der das Verfahren abschließt. Ist die Entscheidung in der Hauptverhandlung nicht möglich, so entscheidet das Gericht nach Anhörung der Beteiligten außerhalb der Hauptverhandlung durch Beschluß.

(2) Die Entscheidung muß die Art und gegebenenfalls den Zeitraum der Strafverfolgungsmaßnahme bezeichnen, für die Entschädigung zugesprochen wird.

(3) Gegen die Entscheidung über die Entschädigungspflicht ist auch im Falle der Unanfechtbarkeit der das Verfahren abschließenden Entscheidung die sofortige Beschwerde nach den Vorschriften der Strafprozeßordnung zulässig. § 464 Abs. 3 Satz 2 und 3 der Strafprozeßordnung ist entsprechend anzuwenden.

§ 9 Verfahren nach Einstellung durch die Staatsanwaltschaft

(1) Hat die Staatsanwaltschaft das Verfahren eingestellt, so entscheidet das Amtsgericht am Sitz der Staatsanwaltschaft über die Entschädigungspflicht. An die Stelle des Amtsgerichts tritt das Gericht, das für die Eröffnung des Hauptverfahrens zuständig gewesen wäre, wenn

1. die Staatsanwaltschaft das Verfahren eingestellt hat, nachdem sie die öffentliche Klage zurückgenommen hat,
2. der Generalbundesanwalt oder die Staatsanwaltschaft beim Oberlandesgericht das Verfahren in einer Strafsache eingestellt hat, für die das Oberlandesgericht im ersten Rechtszug zuständig ist.

Die Entscheidung ergeht auf Antrag des Beschuldigten. Der Antrag ist innerhalb einer Frist von einem Monat nach Zustellung der Mitteilung über die Einstellung des Verfahrens zu stellen. In der Mitteilung ist der Beschuldigte über sein Antragsrecht, die Frist und das zuständige Gericht zu belehren. Die Vorschriften der §§ 44 bis 46 der Strafprozeßordnung gelten entsprechend.

(2) Gegen die Entscheidung des Gerichts ist die sofortige Beschwerde nach den Vorschriften der Strafprozeßordnung zulässig.

(3) War die Erhebung der öffentlichen Klage von dem Verletzten beantragt, so ist über die Entschädigungspflicht nicht zu entscheiden, solange durch einen Antrag auf gerichtliche Entscheidung die Erhebung der öffentlichen Klage herbeigeführt werden kann.

§ 10 Anmeldung des Anspruchs, Frist

(1) Ist die Entschädigungspflicht der Staatskasse rechtskräftig festgestellt, so ist der Anspruch auf Entschädigung innerhalb von sechs Monaten bei der Staatsanwaltschaft geltend zu machen, welche die Ermittlungen im ersten Rechtszug zuletzt geführt hat. Der Anspruch ist ausgeschlossen, wenn der Berechtigte es schuldhaft versäumt hat, ihn innerhalb der Frist zu stellen. Die Staatsanwaltschaft hat den Berechtigten über sein Antragsrecht und die Frist zu belehren. Die Frist beginnt mit der Zustellung der Belehrung.

(2) Über den Antrag entscheidet die Landesjustizverwaltung. Eine Ausfertigung der Entscheidung ist dem Antragsteller nach den Vorschriften der Zivilprozeßordnung zuzustellen.

§ 11 Ersatzanspruch des kraft Gesetzes Unterhaltsberechtigten

(1) Außer demjenigen, zu dessen Gunsten die Entschädigungspflicht der Staatskasse ausgesprochen worden ist, haben die Personen, denen er kraft Gesetzes unterhaltspflichtig war, Anspruch auf Entschädigung. Ihnen ist insoweit Ersatz zu leisten, als ihnen durch die Strafverfolgungsmaßnahme der Unterhalt entzogen worden ist.

(2) Sind Unterhaltsberechtigte bekannt, so soll die Staatsanwaltschaft, bei welcher der Anspruch geltend zu machen ist, sie über ihr Antragsrecht und die Frist belehren. Im übrigen ist § 10 Abs. 1 anzuwenden.

§ 12 Ausschluß der Geltendmachung der Entschädigung

Der Anspruch auf Entschädigung kann nicht mehr geltend gemacht werden, wenn seit dem Ablauf des Tages, an dem die Entschädigungspflicht rechtskräftig festgestellt ist, ein Jahr verstrichen ist, ohne daß ein Antrag nach § 10 Abs. 1 gestellt worden ist.

§ 13 Rechtsweg, Beschränkung der Übertragbarkeit

(1) Gegen die Entscheidung über den Entschädigungsanspruch ist der Rechtsweg gegeben. Die Klage ist innerhalb von drei Monaten nach Zustellung der Entscheidung zu erheben. Für die Ansprüche auf Entschädigung sind die Zivilkammern der Landgerichte ohne Rücksicht auf den Wert des Streitgegenstandes ausschließlich zuständig.

(2) Bis zur rechtskräftigen Entscheidung über den Antrag ist der Anspruch nicht übertragbar.

§ 14 Nachträgliche Strafverfolgung

(1) Die Entscheidung über die Entschädigungspflicht tritt außer Kraft, wenn zuungunsten des Freigesprochenen die Wiederaufnahme des Verfahrens angeordnet oder wenn gegen den Berechtigten, gegen den das Verfahren eingestellt worden war oder gegen den das Gericht die Eröffnung des Hauptverfahrens abgelehnt hatte, nachträglich wegen derselben Tat das Hauptverfahren eröffnet wird. Eine bereits geleistete Entschädigung kann zurückgefordert werden.

(2) Ist zuungunsten des Freigesprochenen die Wiederaufnahme beantragt oder sind gegen denjenigen, gegen den das Verfahren eingestellt worden war oder gegen den das Gericht die Eröffnung des Hauptverfahrens abgelehnt hatte, die Untersuchung oder die Ermittlungen wiederaufgenommen worden, so kann die Entscheidung über den Anspruch sowie die Zahlung der Entschädigung ausgesetzt werden.

§ 15 Ersatzpflichtige Kasse

(1) Ersatzpflichtig ist das Land, bei dessen Gericht das Strafverfahren im ersten Rechtszug anhängig war oder, wenn das Verfahren bei Gericht noch nicht anhängig war, dessen Gericht nach § 9 Abs. 1 über die Entschädigungspflicht entschieden hat.

(2) Bis zum Betrag der geleisteten Entschädigung gehen die Ansprüche auf die Staatskasse über, welche dem Entschädigten gegen Dritte zustehen, weil durch deren rechtswidrige Handlungen die Strafverfolgungsmaßnahme herbeigeführt worden war. Der Übergang kann nicht zum Nachteil des Berechtigten geltend gemacht werden.

§ 16 Übergangsvorschriften

Ist vor Inkrafttreten dieses Gesetzes das Verfahren eingestellt oder der Beschuldigte außer Verfolgung gesetzt worden oder ist die Hauptverhandlung, in welcher die der Entscheidung über die Entschädigungspflicht zugrunde liegenden tatsächlichen Feststellungen letztmals geprüft werden konnten, vor diesem Zeitpunkt beendet worden, so sind die bisherigen Vorschriften anzuwenden. Dies gilt nicht für die darin enthaltenen Beschränkungen auf Höchstbeträge. Ist bei Inkrafttreten dieses Gesetzes über die Höhe des Entschädigungsanspruchs bereits gerichtlich oder außergerichtlich bestimmt worden, so hat es dabei sein Bewenden. Dies gilt nicht für wiederkehrende Leistungen, soweit sie nach Inkrafttreten dieses Gesetzes fällig werden.

§ 16a Entschädigung für die Folgen einer rechtskräftigen Verurteilung, einer freiheitsentziehenden oder anderen vorläufigen Strafverfolgungsmaßnahme in der Deutschen Demokratischen Republik

Die §§ 1 und 2 finden keine Anwendung auf die Folgen einer strafgerichtlichen Verurteilung, einer Maßregel oder Nebenfolge oder einer freiheitsentziehenden oder anderen vorläufigen Strafverfolgungsmaßnahme, die vor dem Wirksamwerden des Beitritts in der Deutschen Demokratischen Republik erfolgte oder angeordnet wurde. Die Voraussetzungen der Entschädigung für diese Folgen richten sich nach den bis zu diesem Zeitpunkt in der Deutschen Demokratischen Republik geltenden Vorschriften über die Entschädigung für Untersuchungshaft und Strafen mit Freiheitsentzug (§§ 369ff. der Strafprozeßordnung der Deutschen Demokratischen Republik), soweit nicht eine Rehabilitierung nach dem Strafrechtlichen Rehabilitierungsgesetz erfolgt oder ein Kassationsverfahren nach den vom 3. Oktober 1990 bis zum Inkrafttreten des Strafrechtlichen Rehabilitierungsgesetzes geltenden Vorschriften abgeschlossen ist. Für Art und Höhe der Entschädigung gelten die Vorschriften des Strafrechtlichen Rehabilitierungsgesetzes entsprechend.

§ 17 (weggefallen)

-

§§ 18 und 19 (weggefallen)

§ 20 (weggefallen)

-

§ 21 (weggefallen)

-

ภาคผนวก จ

คำแปล

กฎหมายเกี่ยวกับค่าทดแทนสำหรับการฟ้องร้อง (StrEG)

วันที่ร่าง: 08/03/1971

ชื่อเต็ม: “กฎหมายเกี่ยวกับค่าทดแทนจากการฟ้องร้องฉบับวันที่ 8 มีนาคม 1971 (ประมวลกฎหมายแพ่ง S.157), ปรับปรุงครั้งล่าสุดมาตรา 22 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2010”

สถานะ: ปรับปรุงล่าสุดที่มาตรา 22 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2010 หน้า 1864

เชิงอรรถ:

คำปรารภแห่งบทกฎหมาย

รัฐสภาได้ลงมติเห็นชอบในกฎหมายดังนี้:

มาตรา 1 ค่าทดแทนสำหรับผลจากบทลงโทษ

- (1) ผู้ที่ต้องรับผลจากการถูกตัดสินลงโทษตามกฎหมายจะได้รับการทดแทนจากกระทรวงการคลัง ตราบเท่าที่บทลงโทษนั้นยังสามารถพิจารณาบทลงโทษใหม่ได้หรือเป็นอื่น หลังจากบทลงโทษมีผลบังคับใช้แล้ว ค่าทดแทนในข้างต้นจะถูกระงับหรือลดลงในกระบวนการพิจารณาต่อไป
- (2) ย่อหน้าแรกจะใช้ได้อย่างเหมาะสม เมื่อมีการบังคับใช้มาตรการการป้องกันอาชญากรรมและปฏิรูปผู้กระทำผิดหรือผลข้างเคียงอื่นๆนอกเหนือไปจากบทลงโทษ

มาตรา 2 ค่าทดแทนสำหรับการฟ้องร้องอื่นๆ

- (1) ผู้ที่ต้องถูกคุมขังหรือรับผลจากการฟ้องร้องอื่นใดจะได้รับการทดแทนจากกระทรวงการคลัง ตราบเท่าที่โทษนั้นยังสามารถพ้นโทษหรือเข้าสู่กระบวนการอุทธรณ์ได้ หรือจนกว่าศาลจะยกเลิกการพิจารณาคดีคัดค้านบทลงโทษนั้นอย่างเปิดเผย
- (2) การฟ้องร้องอื่นๆนั้นคือ
 1. ข้อผูกมัดชั่วคราวหรือข้อผูกมัดที่เกี่ยวกับการถูกสังเกตการณ์ตามคำสั่งของประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายศาลเด็กและเยาวชน
 2. การจับกุมตัวชั่วคราวตามมาตรา 127 ย่อหน้า 2 ของประมวลกฎหมายอาญา
 3. การกระทำของผู้พิพากษาที่ระงับคำสั่งของหมายจับไว้ (มาตรา 116 ประมวลกฎหมายอาญา)
 4. การคุ้มครอง, การกักตัว, การจับกุมตามมาตรา 111d และ 111c ของประมวลกฎหมายอาญา เช่นเดียวกับการอายัดทรัพย์สินตามมาตรา 111p ของประมวลกฎหมายอาญาและการค้นตัว ตราบเท่าที่ค่าทดแทนนั้นไม่ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับอื่น
 5. การเพิกถอนใบจับจีชั่วคราว
 6. การสั่งห้ามทำงานชั่วคราว

(3) ที่จัดว่าเป็นการฟ้องร้องตามเจตนาแห่งกฎหมายข้อนี้ได้แก่ การส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน, การคุมขังชั่วคราวระหว่างรอการส่งผู้ร้ายข้ามแดน, การคุ้มครอง, การกักตัว และการคืนตัว ซึ่งในต่างประเทศถูกจัดว่าเป็นการร้องขอจากหน่วยงานเยอรมัน

มาตรา 3 ค่าทดแทนจากการตั้งตามระเบียบการพิจารณา

กระบวนการจะมีการตั้งขึ้นตามระเบียบซึ่งเป็นไปตามการพิจารณาของศาลหรือสำนักงานอัยการของรัฐ จึงสามารถอนุมัติค่าทดแทนจากการฟ้องร้องที่กล่าวถึงในมาตราที่ 2 ได้ครบเท่าที่ยังสอดคล้องตามปัจจัยแวดล้อมของกรณีเรื่องความยุติธรรม

มาตรา 4 ค่าทดแทนตามความยุติธรรม

(1) สำหรับการฟ้องร้องตามที่ปรากฏในมาตราที่ 2 จะสามารถอนุมัติค่าทดแทนได้ ครบเท่าที่ยังสอดคล้องตามปัจจัยแวดล้อมของกรณีความยุติธรรมคือ

1. เมื่อศาลได้ศาลการณ์บทลงโทษไว้แล้ว

2. ครบเท่าที่ผลการตัดสินตามกฎหมายในเรื่องบทลงโทษนั้นต่ำกว่าการฟ้องร้องตามกฎหมาย

(2) บทลงโทษตามเจตนาของย่อหน้าแรกข้อ 2 จะเทียบเท่าเมื่อการกระทำนั้นถูกลงโทษตามคำสั่งของกระบวนการลงโทษตามมุมมองทางกฎหมายของการละเมิด

มาตรา 5 การยกเว้นค่าทดแทน

(1) ค่าทดแทนนั้นจะถูกยกเว้น

1. การถูกคุมขัง, การถูกจำกัดเสรีภาพรูปแบบอื่นๆ และการเพิกถอนใบขับขี่ชั่วคราว ครบเท่าที่ใบนั้นยังถูกระงับและมีโทษอยู่

2. การถูกคุมขัง ถ้าเป็นคำสั่งกักขังของมาตรการป้องกันอาชญากรรมและปฏิรูปผู้กระทำผิด หรือคำสั่งคล้ายกันเท่านั้นที่จะถูกยกเว้น เพราะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายตามกฎหมายการจำกัดเสรีภาพแล้ว

3. การถูกระงับใบขับขี่ชั่วคราว และสั่งห้ามทำงานชั่วคราว เมื่อมีคำสั่งให้การเพิกถอนใบขับขี่หรือห้ามทำงานเป็นอันสิ้นสุดหรือจากที่คล้ายกันเท่านั้นจึงจะถูกยกเว้น เพราะไม่ตรงตามเงื่อนไขแล้ว

4. สำหรับการกักตัวและการจับกุม (มาตรา 111b ถึง 111d ตามประมวลกฎหมายอาญา) เมื่อหมดอายุความหรือการยึดสิ่งของหรือจากคำสั่งคล้ายกันเท่านั้นจึงจะถูกยกเว้น เพราะข้อเรียกร้องนั้นถูกยกเลิกหรือลดลงเนื่องจากการหมดอายุความแล้ว ซึ่งความเสียหายจากผู้กระทำนั้นถือเป็นสิ้นสุดแล้ว

(2) ค่าทดแทนจะถูกยกเว้นเช่นกัน เมื่อและครบเท่าที่จำเลยโดยเจตนาหรือไม่เจตนาเป็นเหตุให้เกิดการฟ้องร้อง ค่าทดแทนจะไม่ถูกยกเว้นเมื่อจำเลยพิสูจน์ว่าไม่เกี่ยวข้องกับคดีหรือได้รับสิทธิอุทธรณ์

(3) ค่าทดแทนจะถูกยกเว้นยาว เมื่อและตราบเท่าที่จำเลยเป็นเหตุอันน่าตำหนิแก่การฟ้องร้อง คือ จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำตัดสินของผู้พิพากษามาตรา 116 ย่อหน้าแรกข้อ 1 ถึง 3 แะเยยย่อหน้า 3 ของประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 6 การปฏิเสธค่าทดแทน

(1) ค่าทดแทนสามารถถูกปฏิเสธได้ทั้งหมดหรือบางส่วนเมื่อจำเลย

1. มีการจัดการเรื่องการฟ้องร้องคือตัวจำเลยบิดเบือนความจริงในประเด็นสำคัญ หรือกลับคำให้การในตอนท้ายหรือทำให้ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญมีความยากลำบากมากขึ้น แม้ว่าจำเลยจะแสดงออกถึงข้อกล่าวหาของตนก็ตาม หรือ

2. เนื่องจากความผิดทางอาญาไม่ถูกลงโทษ หรือมีการดำเนินกระบวนการคัดค้านจำเลย เพราะจำเลยมีการกระทำที่ไร้ศักยภาพในการก่ออาชญากรรม หรือเพราะมีอุปสรรคในการดำเนินการตามกฎหมาย

(2) ค่าทดแทนสำหรับการถูกคุมขัง สามารถถูกปฏิเสธทั้งหมดหรือบางส่วนได้ เมื่อศาลให้กฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชน และส่วนนี้จะพิจารณาถึงการจำกัดเสรีภาพด้วย

มาตรา 7 ขอบเขตของการเรียกร้องค่าทดแทน

(1) ประเด็นเรื่องค่าทดแทนนั้นเป็นเหตุของการสูญเสียทรัพย์สินด้วยการฟ้องร้อง ในกรณีของการคุมขังก็จะเป็นความเสียหายที่ไม่ใช่ทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการตัดสินใจทางกฎหมายเช่นกัน

(2) ค่าทดแทนของความเสียหายทางทรัพย์สินจะทำได้ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายมีมูลค่าตั้งแต่ 25 ยูโรขึ้นไป

(3) สำหรับความเสียหายอันไม่ได้เกิดแก่ทรัพย์สิน จำนวนเงินค่าทดแทนจะอยู่ที่ 25 ยูโรต่อวันเริ่มนับจากวันที่ถูกคุมขัง

(4) สำหรับความเสียหายที่ไม่ได้มีส่วนในการฟ้องร้องจะไม่มีค่าทดแทนให้

มาตรา 8 การตัดสินใจบทลงโทษ

(1) เกี่ยวกับหน้าที่เรื่องค่าทดแทนศาลจะเป็นผู้ตัดสินใจในการพิพากษาหรือคำสั่งศาล ซึ่งถูกกำกับในกระบวนการพิจารณาคดี การตัดสินใจในระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปได้ ดังนั้นศาลจะตัดสินใจหลังการเปิดให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าฟังหลังจากกระบวนการพิจารณาคดีไปแล้วผ่านทางคำสั่งศาล

(2) การตัดสินใจต้องกำหนดประเภทและภายในกรอบเวลาของการฟ้องร้องสำหรับค่าทดแทน

(3) การดำเนินการตัดสินเรื่องภาระค่าทดแทน ยังมีกรณีของการที่ไม่สามารถโต้แย้งคำพิพากษา ซึ่งสามารถร้องเรียนได้ทันทีตามมาตรา 464 ย่อหน้า 3 ประโยคที่ 2 และ 3 ตามประมวลกฎหมายอาญา ตามความเหมาะสม

มาตรา 9 กระบวนการตามการกำหนดของสำนักงานอัยการของรัฐ

(1) สำนักงานอัยการของรัฐมีการจัดตั้งกระบวนการ ศาลท้องถิ่นจะเป็นผู้ตัดสินเรื่องภาระค่าทดแทนในนามของอัยการของรัฐ ศาลจะเข้ามาแทนที่ศาลท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ในการได้ส่วนเมื่อ

1. สำนักงานอัยการของรัฐมีการจัดตั้งกระบวนการหลังจากที่ถอนตัวจากการได้ส่วน
2. อัยการสูงสุดหรือสำนักงานอัยการของรัฐกับศาลอุทธรณ์ทำการกำหนดการพิจารณาคดีอาชญากรรมสำหรับศาลอุทธรณ์ในการดำเนินการทางกฎหมาย การตัดสินจะส่งต่อไปยังคำร้องของจำเลย คำร้องนั้นต้องยื่นภายในระยะเวลา 1 เดือนหลังการออกคำสั่งศาลเรื่องการกำหนดกระบวนการพิจารณา ในคำสั่งนั้นจำเลยจะได้รับแจ้งถึงสิทธิในการยื่นคำร้อง, กรอบเวลา และศาลที่รับผิดชอบ สอดคล้องตามมาตรา 44-46 ของประมวลกฎหมายอาญา

(2) ตรงข้ามกับการตัดสินของศาลคือการร้องเรียน โดยทันทีซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ตามประมวลกฎหมายอาญา

(3) หากมีการยกระดับการได้ส่วนสาธารณะจากฝ่ายโจทก์ จะไม่มีการตัดสินเรื่องค่าทดแทนตราบเท่าที่ยังสามารถทำให้เกิดการยกระดับการได้ส่วนผ่านคำร้องตามการตัดสินทางกฎหมายได้

มาตรา 10 การยื่นข้อเรียกร้อง, กรอบเวลา

(1) ภาระค่าทดแทนของกระทรวงการคลังกำหนดโดยอำนาจทางกฎหมาย ดังนั้นการทำเรื่องร้องขอค่าทดแทนไปยังสำนักงานอัยการของรัฐภายในเวลา 6 เดือนจึงสามารถทำได้ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในตอนท้ายสุดของการพิพากษาในศาลชั้นต้น คำร้องจะถูกยกเว้นเมื่อการเรียกร้องสิทธินั้นไม่กระทำภายในกรอบเวลาที่กำหนด สำนักงานอัยการของรัฐต้องแจ้งในเรื่องการเรียกร้องเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องและกรอบของเวลา โดยกำหนดเวลาจะเริ่มนับเมื่อได้มีการแจ้งออกไปแล้ว

(2) หน่วยงานด้านความยุติธรรมของรัฐเป็นผู้ตัดสินเรื่องคำร้อง การร่างคำพิพากษานั้นในคำร้องต้องเป็นไปตามข้อบังคับของประมวลกฎหมายแพ่ง

มาตรา 11 การเรียกร้องค่าชดเชยตามสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

(1) นอกจากภาระค่าทดแทนของกระทรวงการคลังแล้ว ยังมีกลุ่มคนอีกหนึ่งกลุ่มที่มีอำนาจตามกฎหมายโดยมีหน้าที่ในการดูแลรักษา ซึ่งรวมถึงข้อเรียกร้องถึงค่าทดแทนด้วย กลุ่มนี้ยังครอบคลุมถึงค่าชดเชย การดูแลรักษานั้นจะถูกเพิกถอนได้จากการฟ้องร้อง

(2) บุคคลที่มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินนั้นเป็นที่รู้จักดี ดังนั้นสำนักงานอัยการของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ทำให้ข้อเรียกร้องนั้นมีผลควรจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องและกรอบเวลา หรือก็คือการใช้มาตรา 10 ย่อหน้าแรก

มาตรา 12 ข้อยกเว้นของการทำค่าทดแทนให้มีผล

ข้อเรียกร้องเรื่องค่าทดแทนจะไม่มีผลอีกต่อไปเมื่อเลยวันที่กำหนดไปแล้ว ซึ่งเป็นตัวกำหนดการะค่าทดแทนเอาไว้ตามอำนาจทางกฎหมายว่ายื่นข้อเรียกร้องภายใน 1 ปี หรือตามมาตรา 10 ย่อหน้าแรก

มาตรา 13 กระบวนการทางกฎหมาย, ข้อจำกัดของการถ่ายโอน

- (1) ตรงข้ามกับการตัดสินใจเรื่องข้อเรียกร้องค่าทดแทนก็คือกระบวนการทางกฎหมาย กระบวนการนั้นจะเกิดขึ้นภายใน 3 เดือนหลังการแจ้งผลการพิพากษา สำหรับข้อเรียกร้องเรื่องค่าทดแทนเป็นความรับผิดชอบในส่วนทางแพ่งของศาลท้องถิ่น
- (2) การร้องขอจะถ่ายโอนไม่ได้จนกว่าจะมีการตัดสินใจทางกฎหมายเรื่องข้อเรียกร้อง

มาตรา 14 การฟ้องร้องย้อนหลัง

- (1) การตัดสินใจเกี่ยวกับภาระค่าทดแทนอยู่นอกเหนือจากอำนาจ เมื่อการไต่สวนอีกครั้งเรื่องการปล่อยตัวทำให้เสียเปรียบ หรือเมื่อการเรียกร้องสิทธินั้นขัดต่อกระบวนการหรือขัดต่อคำพิพากษาของศาล เนื่องจากการกระทำเหล่านั้นจะต้องเปิดกระบวนการไต่สวนขึ้นย้อนหลัง ค่าทดแทนที่ถูกจ่ายไปก่อนหน้านี้สามารถถูกเรียกคืนได้เช่นกัน
- (2) หากการพิจารณาคดีใหม่ทำให้มีความเสียเปรียบในการปล่อยตัวหรือขัดแย้งต่อกระบวนการที่ใช้หรือปฏิเสธกระบวนการไต่สวนของศาลจะต้องมีการสืบสวนหรือกำหนดขึ้นใหม่ เพื่อให้การตัดสินใจกำหนดเรื่องข้อร้องเรียน เช่นเดียวกับยอดค่าทดแทนได้

มาตรา 15 เงินชดเชยค่าเสียหาย

- (1) ภาระในการชดเชยค่าเสียหายเป็นของรัฐ ซึ่งศาลจะอยู่ระหว่างการดำเนินการพิจารณาโทษในศาลชั้นต้น หรือหากกระบวนการนั้นไม่อยู่ระหว่างการดำเนินการโดยศาล ศาลจะตัดสินตามมาตรา 9 ย่อหน้าแรกเรื่องภาระค่าทดแทน
- (2) ข้อเรียกร้องจะอยู่ที่กระทรวงการคลังจนกว่าจะได้ยอดค่าทดแทนที่เหมาะสม ซึ่งกระทรวงการคลังมีอำนาจตามกฎหมายเรื่องค่าทดแทนคานากับบุคคลที่ 3 เพราะตามกระบวนการ

ข้างต้นการฟ้องร้องทำให้เกิดข้อบ่งคับ การเปลี่ยนแปลงจะต้องไม่ทำให้เกิดข้อเสียเปรียบแก่ผู้เรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม

มาตรา 16 ระเบียบการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการถูกตั้งขึ้นภายใต้อำนาจของกฎหมายนี้ หรือจากจำเลยที่ไม่ถูกติดตามอยู่ หรือการไต่สวนหลักซึ่งคำแถลงที่ปูทางถึงการตัดสินเรื่องค่าทดแทนครั้งก่อนสามารถพิสูจน์ได้ว่าจบลงก่อนช่วงเวลานี้ ดังนั้นจะใช้กฎหมายนี้จนถึงปัจจุบัน ข้อนี้จะไม่ใช้ไม่ได้กับข้อจำกัดเรื่องเงินที่ยอดสูงเนื่องจากภายใต้อำนาจของกฎหมายเรื่องข้อร้องเรียนค่าทดแทนที่สูงเป็นไปตามศาล หรือกำหนดนอกศาลก็ได้ ดังนั้นจึงจะสรุปส่วนนี้ใช้ไม่ได้กับบริการย้อนหลังตราบเท่าที่ยังอยู่ในกรอบอำนาจของกฎหมายนี้

มาตรา 16a ค่าทดแทนสำหรับผลจากบทลงโทษตามอำนาจกฎหมาย, กักขัง หรือการฟ้องร้องชั่วคราวในเยอรมันตะวันออก

มาตรา 1 และ 2 ใช้ไม่ได้กับผลของการลงโทษทางกฎหมาย, กฎระเบียบ หรือผลข้างเคียง หรือการกักขัง หรือการฟ้องร้องชั่วคราวอื่นๆ ซึ่งกระทำหรือสั่งการจากการใช้อำนาจโดยเยอรมันตะวันออกเงื่อนไขเรื่องค่าทดแทนสำหรับกรณีเหล่านี้ตัดสินในช่วงเวลานั้นๆของเยอรมันตะวันออก ตามกฎหมายเกี่ยวกับค่าทดแทนสำหรับการถูกคุมขัง และโทษการจำกัดเสรีภาพ (มาตรา 369ff ประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมันตะวันออก) ตราบเท่าที่ไม่มีการเยียวยาตามกฎหมาย การเยียวยาหรือกลับคำพิพากษาหลังวันที่ 3 ตุลาคม 1991 จนถึงภายใต้อำนาจของบทลงโทษของกฎหมายการเยียวยา จะยกเว้นจากกฎหมายที่ใช้อยู่นี้ สำหรับประเภทและจำนวนของค่าทดแทนต้องถือว่าสอดคล้องกับกฎหมายบทลงโทษของกฎหมายเยียวยา

ภาคผนวก ข
สรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

ภาคผนวก ข.

130

สรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

สรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘)

ประจำปีงบประมาณ	ประเภทผู้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผลการพิจารณาคณะกรรมการ				ผลการพิจารณาจากศาลอุทธรณ์			ผลการเบิกจ่ายงบประมาณ	
			รวมทั้งสิ้น	จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
ปี ๒๕๕๒	ผู้เสียหาย	๕,๓๒๗	๖,๕๒๒	๓,๕๑๙	๓,๐๐๓	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๙	๖๙	๑๖๓,๙๕๖.๐๐	๓,๕๑๙	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๖๙๑	๗๖๘	๓๐๗	๔๖๑	๑๕,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๕	๖,๐๐๐.๐๐	๑๕๙	๑๖,๐๐๐,๐๐๐.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๖,๐๑๘	๗,๒๙๐	๓,๘๒๖	๓,๔๖๔	๓๖,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๙	๑๐๔	๑๖๙,๙๕๖.๐๐	๓,๖๗๘	๓๖,๖๘๙,๕๖๘.๐๐
ปี ๒๕๕๓	ผู้เสียหาย	๘,๖๐๕	๙,๕๓๙	๓,๕๒๖	๑,๙๙๓	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๓๙๐	๓๙๐	๓๙๐	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๘,๙๙๕	๑๐,๐๐๐	๓,๙๑๖	๑,๙๙๓	๓๙,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
ปี ๒๕๕๔	ผู้เสียหาย	๕,๘๒๑	๖,๘๒๑	๓,๘๒๑	๓,๐๐๓	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๓๙๐	๓๙๐	๓๙๐	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๖,๒๑๑	๗,๒๑๑	๔,๒๑๑	๓,๐๐๓	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
ปี ๒๕๕๕	ผู้เสียหาย	๕,๘๒๑	๖,๘๒๑	๓,๘๒๑	๓,๐๐๓	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๓๙๐	๓๙๐	๓๙๐	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๖,๒๑๑	๗,๒๑๑	๔,๒๑๑	๓,๐๐๓	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
ปี ๒๕๕๖	ผู้เสียหาย	๑๑,๑๑๑	๑๑,๑๑๑	๕,๕๕๕	๕,๕๕๕	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๕๕๕	๕๕๕	๕๕๕	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๑๑,๖๖๖	๑๑,๖๖๖	๖,๑๑๐	๕,๕๕๕	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
ปี ๒๕๕๗	ผู้เสียหาย	๑๑,๑๑๑	๑๑,๑๑๑	๕,๕๕๕	๕,๕๕๕	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๕๕๕	๕๕๕	๕๕๕	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๑๑,๖๖๖	๑๑,๖๖๖	๖,๑๑๐	๕,๕๕๕	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
ปี ๒๕๕๘	ผู้เสียหาย	๘,๘๘๘	๘,๘๘๘	๔,๔๔๔	๔,๔๔๔	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๔๔๔	๔๔๔	๔๔๔	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๙,๓๓๒	๙,๓๓๒	๔,๘๘๘	๔,๔๔๔	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐
รวมทั้งสิ้น	ผู้เสียหาย	๑๑,๑๑๑	๑๑,๑๑๑	๕,๕๕๕	๕,๕๕๕	๒๐,๕๒๗,๕๖๘.๖๓	๑๓๖	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	จำเลย	๕๕๕	๕๕๕	๕๕๕	๐	๑๙,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๐	๓๖๔	๒,๙๙๓,๖๙๓.๐๐	๓,๖๖๒	๒๐,๕๑๙,๕๖๘.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๑๑,๖๖๖	๑๑,๖๖๖	๖,๑๑๐	๕,๕๕๕	๔๐,๕๒๑,๒๖๑.๖๓	๑๓๖	๗๒๘	๕,๙๘๗,๓๘๖.๐๐	๗,๓๒๔	๔๑,๐๓๗,๑๓๔.๐๐

ที่มา สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

สรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา
สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘)

ประจำปีงบประมาณ	ประเภทผู้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผลการพิจารณาคณะกรรมการ				ผลการพิจารณาจากศาลอุทธรณ์			ผลการเบิกจ่ายงบประมาณ	
			รวมทั้งสิ้น	จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
ปี ๒๕๕๕	ผู้เสียหาย	๘๕	๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
	จำเลย	๘๓	๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๑๖๘	๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
ปี ๒๕๕๖	ผู้เสียหาย	๑๙๙	๒๓	๒๓	๐	๓,๕๙๒,๐๖๖.๐๐	๒	๐	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	๒๓	๓,๕๙๒,๐๖๖.๐๐
	จำเลย	๒๙๙	๕๓	๕๓	๐	๑๓,๙๓๓,๐๘๙.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๕๓	๑๓,๙๓๓,๐๘๙.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๔๙๘	๖๘	๕๓	๐	๑๓,๒๙๕,๑๕๕.๐๐	๒	๐	๑๐๐,๐๐๐.๐๐	๕๓	๑๓,๒๙๕,๑๕๕.๐๐
ปี ๒๕๕๗	ผู้เสียหาย	๑,๐๓๘	๓๑๖	๒๐๖	๑๐๙	๓๙,๖๒๗,๙๕๘.๐๐	๒	๓	๙๐,๐๐๐.๐๐	๒๑๑	๓๙,๖๒๗,๙๕๘.๐๐
	จำเลย	๕๘๙	๓๘๕	๒๓๙	๑๔๖	๓๗,๐๑๖,๘๖๖.๐๐	๖	๘	๐.๐๐	๒๔๕	๓๗,๐๑๖,๘๖๖.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๑,๖๒๖	๗๐๑	๔๔๕	๒๕๕	๗๖,๖๔๔,๘๒๔.๐๐	๘	๑๑	๙๐,๐๐๐.๐๐	๔๕๖	๗๖,๖๔๔,๘๒๔.๐๐
ปี ๒๕๕๘	ผู้เสียหาย	๓,๑๓๗	๑,๗๙๙	๑,๖๖๓	๑๓๖	๘๕,๘๙๙,๓๖๘.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๑,๖๖๓	๘๕,๘๙๙,๓๖๘.๐๐
	จำเลย	๖๐๘	๓๒๓	๒๐๖	๑๑๖	๕๙,๗๙๓,๐๖๐.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๓๒๓	๕๙,๗๙๓,๐๖๐.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๓,๗๔๕	๒,๑๒๒	๑,๘๖๙	๒๕๒	๑๔๕,๖๙๒,๔๒๘.๐๐	๐	๐	๐.๐๐	๑,๙๘๖	๑๔๕,๖๙๒,๔๒๘.๐๐
ปี ๒๕๕๙	ผู้เสียหาย	๕,๓๘๖	๓,๐๓๙	๒,๕๙๖	๔๔๓	๑๖๔,๒๓๖,๐๕๐.๐๐	๐	๒	๐.๐๐	๒,๕๙๘	๑๖๔,๒๓๖,๐๕๐.๐๐
	จำเลย	๖๔๒	๓๗๕	๒๓๗	๑๓๗	๘๕,๖๘๕,๖๓๖.๐๐	๐	๗	๐.๐๐	๓๑๖	๘๕,๖๘๕,๖๓๖.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๕,๙๖๘	๓,๔๑๔	๒,๘๓๓	๕๘๐	๒๔๙,๙๒๑,๖๘๖.๐๐	๐	๙	๐.๐๐	๒,๙๑๔	๒๔๙,๙๒๑,๖๘๖.๐๐
ปี ๒๕๖๐	ผู้เสียหาย	๕,๘๒๖	๓,๖๕๓	๓,๕๙๓	๑๖๐	๑๘๕,๘๙๓,๐๐๐.๐๐	๘	๓	๒๐,๐๐๐.๐๐	๓,๖๕๖	๑๘๕,๘๙๓,๐๐๐.๐๐
	จำเลย	๖๓๖	๖๓๖	๒๘๘	๓๔๘	๕๖,๒๐๖,๕๖๖.๐๐	๐	๗	๐.๐๐	๓๖๖	๕๖,๒๐๖,๕๖๖.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๖,๔๖๒	๔,๒๘๙	๓,๘๘๑	๕๐๘	๒๔๒,๐๙๙,๕๖๖.๐๐	๘	๑๐	๒๐,๐๐๐.๐๐	๔,๐๒๒	๒๔๒,๐๙๙,๕๖๖.๐๐
ปี ๒๕๖๑	ผู้เสียหาย	๕,๘๒๘	๓,๖๗๖	๓,๖๕๐	๑๖๖	๒๐๖,๕๙๐,๘๘๖.๐๐	๒	๓	๒๐,๐๐๐.๐๐	๓,๖๕๖	๒๐๖,๕๙๐,๘๘๖.๐๐
	จำเลย	๖๖๘	๓๐๖	๒๓๖	๑๖๖	๕๓,๕๙๓,๐๐๐.๐๐	๒	๓๗	๒๐,๐๐๐.๐๐	๓๐๖	๕๓,๕๙๓,๐๐๐.๐๐
	รวมทั้งสิ้น	๕,๘๙๖	๔,๐๘๒	๓,๘๘๖	๓๓๒	๒๖๐,๑๘๓,๘๘๖.๐๐	๔	๔๐	๔๐,๐๐๐.๐๐	๓,๙๖๒	๒๖๐,๑๘๓,๘๘๖.๐๐

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล

นางสาวกชพร รังษิณนทร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2543 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2556 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 65

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

นิติกร ฝ่ายคดี ธนาคารออมสิน (สำนักงานใหญ่)